

rüb atı reca eyledi. Çavuş, ile oturub, hade ider-ken bir söz eyledi, bu söz güc gelüb, çavuşu bi-çakla urub helâk eyledi. Sultan anı duyub gaza-ba geldi. Kırk bin er ile göçüb Karaağaç'a ota-ğın kurdu, yedi gün sakin oldu. Divan eyledi. Sağ ve sol Karaman ve Sivas beyleri, Türkmen, Moğol, Bulgar beyleri, dört dilâver, kırk müfti, şeyh ve âlim ve abid ve vezirler oturdu. Cümle yetmiş bin er cem olmuştu. Süleyman Paşa ey-der : "Ey Şah! derya gibi asker cem idüb bu diyara geldik. Korkarım nahak yere diyarı Ha- mid'i harab idevuz. Teke Paşa bunları sevmez,, didi. Sultan eyder : "Kati makul söyledin. Ben tebdili suret idüb Hamid Oğluna varayım. Eğer izzet iderse eyledi, eğer eylemezse cenkimiz ba- kidir,, didi. Heman tenhaca tebdili suret idüb, kırk dilâver ile kapucu şeklinde azm eylediler; bir gün Felek Âbâd'a geldiler. Sultan, Felek Âbâd'ı seyr idüb beğendi. Doğru atların sürüp Hamid Oğlunun sarayına yakın geldiler. Kapu- cular görüb içeri girüb haber virdiler. Meğer kendüsü Sultanın cenge geleceğın duymuş idi. Kethüyasına sordu : "Gelen kimdir?,, didi. (Ket- hüdâsı eyder : "Gelenler Alâeddin'in kapucu ba- şısı imiş,, İbni Hamid eyder : "Neye gelmiş- ler?,, Kethüda eyder : "Söyle anladım ki sen Sultanın çavuşun helâk eyledin. Belli ki bunlar âl ile içeri girüb seni helâk ideler. Zira seni Sul- tana hain anlatdılar,, İbni Hamid eyder : "Ya nice idelim?,, Kethüdâsı eyder : "Bunların elin- de helâk olmanın aslı yokdur. Üngeç Sultan se- ninle cenk ider. Heman şehürlüye emr idelim, bunlara taş ursunlar. Sonu nice olursa çekavüz,, didi.

Râvi eyder : Takdirin işi var idi, anın için rey muhalif eyleser, zira ezeli âzâde bu diyar haber olsa gerek idi. Hasılı kelâm İbni Hamid emr eyledi. Alâeddin kırk adamıyla durunken şehirdi bir uğurdan öyle taş urdular ki Alâeddin üryan dört adamıyla kaçdı, kalanın hep helâk eylediler. Sultan askere geldi. Olan macarayı bildirdi. Şehari hatta geçdi. Cümle Moğol, Türk- men, Kürd ve Karaman beyleriyle ülema ve fuze- la ve müfti ve şeyhleri cem eyledi. Sultan ey- der : "Dedem Mehmed Bey Hamid'i tabi-ü alem sahibi eyledi. Ben bunların veliyyinimetiyim. Şehirli ve köylü cümle bana âsi olub taş urdu- lar. Bir diyar şahına asi ne lâzım olur?,, didi. Ülema fetva virdiler, "katliâm idesin cümle di- yarın harab idesin,, didiler. Heman emr eyledi:

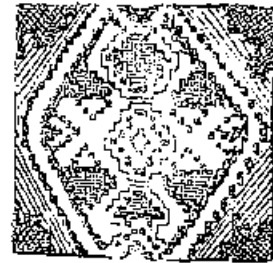
yetmiş bin Kürd, Türkmen, Moğol, Bulgar, Gül- nar ve Karaman askeri menzil bemenzil derya gibi akub Felek Âbâd'a geldiler. Bir ziba kal'- adı ki her burcu aşımına çıkmış.

Ezinecanib; İlyas bin Hamid yirmi bin er- le cenge çıkdı. Bulgar kavmi ileri varub bir fasıl cenk eylediler. Bulgar sındı. Anı görüb yirmi bin Moğol yürüdü. Kati muhkem cenk eyledi. Mukbil beş bin er ile iltidam idüb, İlyas'ın alemi dibine varub didi ki : "Ey Hamid Oğlu! Varan kapuculara niçin taş urdum. Anın birisi hod Sul- tan idi,, İbni Hamid eyder : "Bilemedik. Tak- dir böyle yazmış tedbirin fâydası yokdur,, didi. Mukbil eyder : "Gel şimdi yine Sultanla buluş yazık bu diyarın harabına sebep olma,, didi. İlyas işitmeyüb cenge mukayyed oldu, bir haf- ta cenk oldu. Sekiz bin adam toprağa düşdü. Hamid Oğlu, cenge tâkat getiremeyüb kaçdı. Sultan emr eyledi. On iki bin bina, Hisarı Fe- lek Âbâd'ı dibinden yıkdılar, yere beraber ey- lediler, şehri muhkem harab kıldılar, katliâm ey- lediler. Binihaye adem kırdılar. Diyarı Hamid şöyle harab eylediler. Dünya dünya olah böyle zulüm olmaması idi.

Râvi eyder : Hamid diyarın harab olmasın- a sebep Sinan Naib dirler bir lâin oldu.

Ezinecanib; Alâeddin dönüb Konya'ya te- veccüh eyledükde; diyarı Hamid'i harab eyledü- ğine muhkem peşiman oldu.

Râvi eyder : Sultan ağladı ve "Ömrümde bir böyle hata eylemedim,, didi. Döndü; Sinan Naib'e : "Sen eyledin bunu, Allahü Taalâ senin canını ala,, didi. Hikmeti lâhî saatine rast gel- di. Bindüğü at Sinan Naib'i yere urub helâk ey- ledi. Hasılı kelâm Sultan Konya'ya gelüb, bir ay sakin olub, andan Lârende'ye gelüb iş-ü işrete başladı.

K Ö Y D Ü Ğ Ü N Ü

Tevfik TİĞLİ

(Geçen Sayıdan Devam)

(.....) köyündeyim. Bir nişan töreni dönü-
şünde kadınlar oturduğumuz odanın altından
geçiyorlardı. Bu kadınlar karşımıza çıkınca ya-
nımda bulunan genç, elini kulağına götürerek
gülmeğe başladı. Bu hareketinin sebebini sor-
dum. Gülerek anlattı. Hikâye şu:

(Ben iki defa evlendim. Birinci aldığım kı-
zı hiç sevmedim. Fakat zengin, diye anam ile
babam zorla onu bana alverdiler. Şimdiki âile-
mi seviyordum. O zaman çocuktum. Uzağa ya-
kına aklım ermezdi. "Seni evden sürer çıkarı-
rız," diye beni korkuttular. Ben de istemiyerek
evlendim amma altı ay geçinemedim. Eve yere
girmedim. Beni hocalara okuttular. Ve mus-
kalar yaptırıldılar olmadı. Baktılarkî çıkar yolu
yok, yine paralar döktüler de onu boşadık. Şim-
diki âilemin anası boşadığım kızla nişanlandı-
ğım gün lüz evinde iniş. Zaten onunla Kapı bir
komşuyuz. Bu kadın beni küçükten beri çok se-
virdi. "Kızımı sana vereceğim," deyip duruyor-
du. Ben de onların evinden çıkmazdım. Delikan-
lı olunca kızına yandım. Kız da bana bir gönül
verdiği hani, şöyle birbirimiz için yapıp tutu-
şuyorduk. Araya adamlar koydum, yalvardım
yakardım ,onu bana alvermediler, ama benim
gözüm gene onda idi. Anası lüzünü almadığım-
dan çok üzülseyse de hiç darılmadı. Yine hep
dest kaldık. Böylelikle benim ilk nişan günü a-
namla birlikte bizim eve gelmişlerdi. Anam,
"mübarek olsun oğlum, nişan pek iyi oldu," dedi.

Ben hiç ağzımı açmadım. Arkadan ötekisi kula-
ğına yapıştı. Kadının eli ayağı titriyordu. Yü-
zü sap sarı kesildi. "Mübarek olsun diye,, olta-
dar kuvvetli asılıyorduki hani, ben kulağım kü-
tür kütür kopuyor sandım. Aklım başımdan çık-
tı. Ne yapacağımı şaşırđım. Şöyle bir silkin-
yün dedim amma o, asıldıka asılıyordu. Camım
yandı. Arımdan bir şey yapamadan. Nihayet
Anam için farkına varınca hemen koştu ve "Oğ-
lumun kulağını koparacakmış komşu,, diye yar-
dım etti de kadının elinden güç belâ kurtulabil-
dim. Lâkin kulağım da mos mor olmutu. "Ku-
lağım Kulağım!,, diye tam üç gün acısını çek-
tim. Şimdi ne vakit bir nişan olsa elim kulağı-
ma gider ve gülerim.)

Bu hikâyeyi dinleyince gülmekten bayıldıık.
Genç arkadaşım kulak acısından sonra "asil
sevdiğimi aldım,, diye de şaka etti. Anlaşıyor-

duki bu bir tebrik âdetinin yerine getirilmiş ol-
masından ibaret bir hareket dağıldır. Kızını al-
makta direnmediği için gencin kulağını tutunca
ihtiyarında olmadan hincını yenememiş olma-
nın bir tezahürü olacak...

Bütün bir nişan devresinde geçecek olan
dinî bayramlarda nişanlı âileler birbirlerine he-
diyeler gönderirler. Bu hediyelerin mahiyetleri
âilenin varlığıyla ilgilidir. Kandilde şekerlenmiş
pişi, Nokul, görek; ramazan bayramında ha-
murdan tatlılar; kurban bayramında et ve hel-
va, çerez, kına ve sakız ve bunların yanında gi-

yecek eşyası, bilezik ve hel-hel gibi şeylerden de bir bohça tertip edilir.

Düğün için inkâh esastır. Düğünlerde eskiden olan müteccel ve muaccel mehir adetleri kaybolmuştur. Bir kısım âileler arasında hususî şart ve taahhütlere girişenler de eksik değildir. Düğünü erkek tarafı teklif eder. Bu teklif kız evince kabul edilirse, ki bu kız evinin de iş ve ekonomik durumu ile ügülidir, iki taraf için tespiti zarurî olan cehiz ve masraflar göz önüne alınarak bir karara varılır. Erkek tarafının kız evine vereceği bir ağırlık da mevzubahs olur. Ağırlıklar, yerine ve köyüne göre (50) lirada (500) liraya kadar verilmektedir. Ayrıca kıza, o günün geçesine ve âdetine göre entari, yazma ve yaşmak, gömlek ve iskarpin gibi şeyler de yapılır. Kız tarafının da erkek için yapacağı şeyler vardır: bazı köylerde damada iç ve dış elbiseleri, kaynana ve kayın babalara ve kardeşlere birer entarilik basma koymak adettir. Kız için küçüktenberi hazırlanan elbiselerle birlikte bütün bu eşyanın adı cehizdir. Bunların sayıları, cinsleri ve neveleri açık açık görüşülür. Ayrıca erkek tarafının düğünde kız evine; davar, yağ, sabun, kına, un ve şeker gibi gıda maddeleriyle yardımda bulunması lâzımdır. Bir kısım köylerde cehiz ve düğün masraflarında sık sık anlaşamamazlıklar ve bu yüzden ayrılıklar vukua gelir. Kız evinin düğünde tertip edeceği hamam ve kına gecesi gibi ziyafetlerde yapılacak masrafların erkek evinin ödemesi de bu masraflar arasındadır. Köylerimizde malî imkânlarla bakılmaksızın bu külfet ve masraflardan varestede kalan bir köylü âilesi yok denecek kadar azdır.

İki tarafca kararlaştırılan günde, düğüne başlanmazdan evvel, düğün sahipleri bir odun imcesi yaparlar. Düğünden bir hafta veya bir iki gün evvel yapılan bu imceye köy halkının çoğu katılmağa çalışır. Odundan dönüştürülen erkeğin evinde yemekler yenir ve eğlenilir. Biriken odunla hem düğün edilir hem de bir kış süresince odun ihtiyacı arkaya atılmış olur. Düğünden bir gün evvel damdaki bir ardeş veya çam ağacına kırmızı bir bez parçası asılır. Buna köylüler "Bayrak," derler ki bu bayrak o evde düğünün başladığına bir işarettir. Odun imcesinden sonra köylerdeki tanıdıklara "oku," gönderme işine sıra gelir. Oku, bir kısım köylerde bir mektup veya sözle bir haber salmaktan ibaret olduğu gibi bir kısım köylerde de yağlı ekmek veyahutta içersinde birer kalıp sabun ve şeker gibi şeyler sarılı olan basma ve yazma mahiyetindedir. Okuyu alan köylüler âdetlerine göre, guruplar halinde veya tek tek; davar, şeker, bal, kumaş, vesair ile düğüne gelirler. Düğünler pazar günü başlar, cuma günü akşamı sona erer. Kızın cehizleri düğün evinde asılır ve düğünün arkası alınmaya kadar herkese taş-

ın edilir. Bu cehizler her evde bahis konusu olur. Ne kadar çok ve çeşitli cehiz asılırsa o kadar çok övünme vesilesi olur. Davetliler arasında yakın akrabalar bir hafta, uzaktan tanıdıklar bir ve en çok iki gece düğün yapılan köyde kalırlar. Bunlar için hususî surette hazırlanmış bir yer yoktur. Düğün sahibi ne kadar sayıda oku göndermiş ise ona göre köylülerce misafir kabul etmek üzere komşular hazır dırlar. Gelen davetlilerden imamlar ve hocalar köyün imamo, gençler gençlere, yaşlılar yaşlılara, akraba ve tanıdıklar da birbirlerini tanıyanlara dağıtır. Bu dağıtma işinde, davet edilen köylülerin öteki köyler halkıyla münasebetleri göz önüne alınır. Davetliler, yalnız bir sefere mahsus olmak üzere düğün evinde toplu olarak yemeklenirler. Geri kalan zamanlarda bunlar yemeklerini misafir oldukları evlerde yerler. Davetliler düğün yapılan köyün giriş yerinde, geldiklerini, birer silâh atmak suretiyle ihbar ederler. Bu silâh sesleri üzerine düğün sahibi eş ve dostuyla, onlarında davul ve zurna olmak üzere, onları karşılarlar. Davul ve zurna çalınarak düğün evine birlikte gelir ve gösterilen yerlere geçerler. Davulcu davulunu bu gurup'un önüne koyar, Grup'un başı davetli arkadaşları ardına da davula bir miktar para koyar. Düğünde geceli gündüzlü bir hafta davul ve zurna çalırlar. Gençler ve yaşlılar ayrı ayrı ve guruplar halinde otururlar. Yaşlılar, birbirlerinin hatırlarını sormak köyde ve memlekette olup bitenlere temas etmek gibi şeylerle vakitlerini geçirirler. İçlerinden mukallitleri, dünya görmüş ve geçirmiş olanları ne hünerleri varsa bu toplulukta meydana çıkarmağa çalışırlar. Gençler, çalgı çalmak açıkta eğlentiler tertip etmek, zeybek oynamak suretiyle düğünü yaparlar.

Geceleri çıra yakmak ve gaz yağı ile küllü karıştırarak top yapmağa suretiyle meş'aleler yakılır. Bu toplantılar daima erkeğin ve bir defaya mahsus olmak üzere de kızın evinin önünde yapılır. Kadınlar da damlarda yağılarak gençlerin oyun ve eğlentilerine hakarlar. Bu toplantılara bir kısım köylerimizde "Samah," ve bir kısım köylerimizde de "ahenk," adı verilir. Bazı köylerde de kız evinin önünde yapılan toplantılarda güveyi de oynatılır. Kız evinden bu toplantıya bir sını veya bohça içersinde gerek gelir ve topluca yenilir. Yavuklular, birbirleriyle sevişen genç kız ve erkekler için bu toplantılar ve eğlentiler çok coşkun gösterilere ve heyecanlara vesile olur. Tatlı duygular, emeller ve arzular o gün kabarı ve taşar. Basılı kalan arzular o gün canlanır. Ve manalı bir ifade taşır.

Düğün haftası içinde, çarşamba günü, gelin hamamı ve o günün gecesi de kına gecesidir. Düğün yapılan köy, hamamı olan kasabaya yakın bir yerde ise o gün, kız ve oğlan evinin hisim ve akrabalarıyla komşular araba ve fay-

tunlarla hamama giderler. Erkek evi bütün bu davetlilere ekmek ile tahın helvası dağıtır. Bunu kadınlar hamamda yerler, turşular içerler. Erkekler ise bir belvacı dükkânında ikram edilirler. Bu adet İspartayı çevreleyen bütün köylerde caridir. Hamamdan sonra gelin olacak kız hamamın göbek taşına oturtulur. Davetliler sıra sıra bu taşın etrafında yer alırlar. Defçi kadın eline aldığı defçiyle kızı aşağıdaki türkü ile hazin hazin okşar. Ve orada bulunanlardan bir kısmı iç çeker ve bir kısmı hüngür hüngür ağlarlar...

GELİN OKŞAMASI

Tütün Atın başım
Silin gözünü yaşım,
Çağırın oğlan kardeşini,
Ney, ney aman yazık.

Şehirden getirin taşı,
Hanay evlerde işitin sesi,
Kızımız olmuş gelinlerin hası,
Ney, ney aman yazık.

Kaya dibi karıncalı,
Başı pullu bürümceli,
Yanı kibar görümceli,
Ney ney aman yazık.
Odun alır kucığına,
Gider evin bucağına,
Güveyinin kucığına,
Ney, ney aman yazık.

Tepsiye korlar tuzu,
Üstüne korlar bezi,
Anasının kıymetli kızı,
Ney, ney aman yazık.

Ana hamama vardın mı?
Yunduğum yeri gördün mü?
Şimdi kıymetini bildin mi?
Ney, ney aman yazık.

Çattılar kazan taşını,
Vurdular Düğün aşını,
Çağırın kız kardeşini,
Kızımız size misafirdir,
Bugün öylenlik yarın akşamlık,
Ney, ney aman yazık.

Bu okşama, kız evden çıkarken de söylenir.

Hamamdan geldiği gece, kına gecesidir. Erkeğin ailesinden gelen üzüm, leblebi şeker, halka şeker, ve yağlı ekmekler kız evindeki misafirlerle bu gece yenir. Erkek evinden de, hisim akraba kadınları guruplar halinde gelerek bu evde toplanırlar. Gençlerin kız evinin önünde eğlenti yaptıkları akşam da bu akşamdır. Bu toplantıda gelin olacak kıza ve onun yengeleri-

ne def'le kınalar yakılır. Toplantıda bulunanlar, kına yakılarak bir bezle sarılı olan kızın eline para koyarlar. Bir kısım köylerde güveyinin de eline kına yakılır. Ve ona paralar verilir. Bu âdet son zamanlarda sönmek üzeredir. Eğridirin İläma köyünde kına gecesinde geline para verme âdetine, (kulluk) deniyor.

İsparta ve çevresi köylerinde gelin, genel olarak perşembe günü evden çıkar. Bir kısım köylerimizde gelini yalnız kadınlar ve bir kısım köylerimizde de kadın, erkek karışık olarak götürürler. Atla ve Cibinlikle gelin alma âdetleri sönmüştür. Bugün bu âdet cibinliksiz olmak üzere eski canlığı ile yalnız Anamas'taki Çayır yaylasında yaylıyan Karakoyunlu aşiretinde yaşamaktadır.

Bu yıllarda arabası olan Ova köylüleri, gelini araba ile, arabası olmayan köylerin bir çoğunda da kadınlar önde ve erkekler arkada olmak üzere yine karışık olarak ve bazı köylerde de yalnız kadınlar alıyorlar.

Şehirlerdeki âdetlerin günden güne şekil değiştirmesi köylerde de tesirini göstermektedir. Bir kısım köylerimizde meni israfat kanununu tatbik edildiğini ve bu kanuna uyularak eskisi gibi açıkta cehiz götürmek, devamlı ziyafetler yapmak, gösterişli ve Seymanlı gelin almak, cehiz asmak gibi külfetli ve çok masraflı âdetlere son verilmeğe çalışıldığı görülmektedir. Bunda köy öğretmenlerinin büyük gayretleri görülmektedir.

Türlü yollarla kız evinden çıkarılan gelin, erkeğin evinin önünde attan veya arabadan indirilirken, üst katta duran ve gelini bekleyen güveyi ile onun sadıç'ı elerinde tuttıkları, çerisi üzüm, leblebi ve bozuk para dolu olan mendilleri gelinin başından dökerler. Yerlere sağlan bu paraları çocuklar kapışırlar. "Yümündür ve uğurludur," diye ibtiyarların da bu paralardan aldıkları görülür. Bir çok âileler gelin Attan inince Erkeğin evini eşliğinden atlarken kurban keserler. Gelin bu kesilen kurbanın karnından atılarak geçer. Bu da bir uğur sayılır. Pek az köylerde gelinin geçeceği yola bir de urğan germek âdeti vardır. Gelinin geçeceği muhakkak olan bir yolun dar bir yeri delikanlılar tarafından önceden kararlaştırılarak urğanla gerilir. Gelin alayı bu urğanın önüne gelince, geçmelerini sağlamak için urğanı gereklere erkek evi bir miktar para vererek veyahut bir ziyafet vadederek yoluna devam edebilir.

Biraz yukarıda sözü geçen Karakoyunlu aşiretinde, erkeğin anası, babası varsa neneşi ve yahut dedesi geline inek, koyun, keçi, kılın, keçe, ve altın gibi bir şey vermedikçe gelini atlan indirmezler.

Her köyde, perşembe akşamı yatsı namazı

Dertlerimiz Sayılmaz ki

III

Ağlarıcı Oğlu HAKK

Biz Adam Oluruz ve Olacağız :

Çok zamanlardır, bir felâkettten korkuyorduk. Konkutduğumuz şey, tahminimizden daha çok çabuk ve daha çok fazlasile çıktı. Vatanın hemen yarısı yıkıldı. Kalan yarısı da sarsılıyor. O halde ki insan gönlünü körleyip yalnız gözünün dediğine baksa, her şey bitti, deyip ümidini kesecek.

Bugün, biz Osmanlı milleti güya ki oğlunu çaip etmiş Yakub'uz. Yusuf'umuzu, eğer kurtlar kapmadı ise her halde kadesleri kuyuya attı. Ne yapmalı? Hazreti Yakup ne yapmış? Ümidi gevşetmemiş, "oğulların, gidiniz de Yusuf-la kadesini araştırınız. Hem sakın Allah'ın inayetinden ümidinizi kesmeyiniz. Zira kâfirlerden başkası Allah'ın inayetinden ümidini kesmez,, demiş. Yakup Peygamberin yaptığı şey bize sünnettir. Aklın gösterdiği yol da budur. Binaenaleyh biz de çaremizi arayıp çalışmalıyız.

Vakıa gördüğümüz ve görmekte olduğumuz haller gayet göz alıcı şeylerdir. İnsan bunlara baktıkça, olan oldu, giden gitti, artık yapacak kalmadı, deyip kendini, biz adam olmayız, akıntısına kapılmak ister. Fakat yürek henüz işleyip dururken boğazı tıkayıp ölmeye gitmek yol-suzluktur. Suyu düşen çabalar, kurtulmağa çalışır. Çalışıp çabalamayan suya düşmüş değil, ölüdür. Hülâsa, ümitsiz olmak yaşayanların işi değildir. Bu noktada (Sebil-ül Reşat) ın bir

sayfası gözümün önüne geliyor.. "babını izhebeva..., ayınını onun yukarıya aldığı tefsirini ağır ağır okuyorum.

"Ey dipdiri meyt! iki el bir baş içindir, davran-san'a!...,

Hitabı gökten gelen bir ses gibi ruhumu sarsıyor.

"Sahipsiz olan memleketin batması haklıdır..
"Sen sahip olursan bu vatan batmayacaktır.
"Feryadı bırak, kendine gel, çünkü zaman dar..
"Uğraş ki : telâfi edecek bunca zarar var.
"Feryat ile kurtulması memul ise haykır!
"Yok yok! hele azmindeki zencirleri bir kır!
"İş bitti.. sebatın sonu yoktur, deme, yılma!
"Ey milleti merhume sakın, yese kapılma!.,

Sözlerini okurken sarsılıyorum, ümitsizlik-ten sikkiniyorum.

İnsaf ile, iman ile ikrar edelim ki biz adam olmayız, diye millet ağzından büyük söz söylemek ne hakkımızdır ne haddimizdir. Olsa olsa, ben adam olmam, diyebiliriz. (Bu ise, kahrile aksi mânada söylenmiş bir söz olacağından, ben adam olurum, demek olur.

Ey özü çürünemiş yanık vatandaş! Sen bir kere, ben adam olurum, de.. beni de yanında bulacaksın.. haydi ağız bir edip (bağıralım : Biz adam oluruz ve olacağız !

kılınmadıkça güveyi gelinin yanına giremez. Son yıllarda bazı köylerde koltuk yapanlar görülmeye başlanmıştır. Yatsı namazı camide veya yakın bir mescitte kılınır. Namazdan sonra hep birlikte erkeğin evinin önüne gelirler. Orada hoca duasını yapar, güveyi, önce hocanın ve sonra büyüklerinin ellerini öperek babası, babası yoksa, babası yerinde olan bir akrabasının veyahut büyüğünün arkasında evine girer. Bu sırada güveynin arkadaşları onu yumruklamağa başlarlar. Bu yumruk yağmurundan kendisini zorlukla kurtarabilen güveyi, babasını takip ederek gelini bulduğu odaya beraber girerler. Babası, gelin ile güveynin el ele gelmelerinden sonra dışarıya çıkar.

Biraz yukarıda sözü geçen yumruklamanın mânasını sorduğum delikanlılar bana, bunun, gelin ile güveynin birleştikleri zaman önceden hazırlanmış olan tatlıyı yiyorlarken, hoş gazlarına durmamasını ve erkeğin içine bir ce-

saret verilmesini sağlamak için yaptıklarını söylediler.

Bir kısım köylerde birleşme gecesinde, kız evinden gelen baklava, sarıgöbürme, oklava çekmesi gibi hamur tatlıları ve bir kısım köylerde de tavuk kızartması, söğüş et ve bal gibi şeyler yenir.

Düğün için kızların bizzat hazırladıkları şeyler, çorap ve basit örgülerdir. Köylerimizde pek az hesap işi ve öteki örgüleri bilen vardır.

Düğünlerde birçok köylerde kız evine mensup olanların erkek evine gelmeleri ayıplanır. Böylelikle erkek evinin şerfli ve kız evinin de utanç verecek bir tarafı olduğu mânâsı üzerinde duruyorlar. Erkek evi kız evine bu şekilde hertürlü ağır şakalarda buldukları halde, kız evine mensup olanlar da bu şakaların, -başka zamanlarda erkek evi olduklarında- acısını çikartmak üzere katlanırlar.

(Arkası var)

Bu sözü söyleyebilen, elbette onun yolunu da bulabilir.

(Eski yordamlarımıza göre, Karşıdan geleni sağa alıp yürütmeli)

Çarçabuk görülecek işiniz var.. hızlı hızlı yürüyüp gidiyorsunuz. Karşıdan da biri hızlı yürüyüşle telaşlı telaşlı geliyor. Az kala çarpışıp göğüs göğüse geleceksiniz. Siz gelenin sağına yürüyecek olursanız, o sola sapar, yolu kapar. Siz aksi gidecek olursanız, karşınızdaki yine aksilik yapar.

Böyle bir hal okduğunda ne yapmalı? Durmalı... Karşıdan gelen sağınızdaki veya solunuzdan geçip elbette yolunu bulacak, kendini de sizi de kurtaracak. Ya karşıdaki böyle yapar da durursa? O halde bir saniye durup ikinci saniyede uzlaşırsınız.

Ben bunu bir yerde okumuşum.. Sıra düşüklüğe tavsiye ederim, böyle çaprazlık olduğunda, durmalı, derim.

Durmali....

Bunu yine söylüyordum.. Yakında memleketimden gelen bir hemşeri benim gözümü açtı. Adeta kulağımı burdu. dedi : Senin okuduğun kitap eksik yazmış. Sen de çocukluk ve gençlik zamanlarında gezdiğin yerlerin yollarını, yordamlarını unutmuşsun. Bizce, yürürken karşıdan geleni sağa alıp geçmek yoldur (mezhep ve prensip), Karşıdan gelen bu yolu bilip te böyle yürüyecek olsa kimseler birbirine çarpmaz.

Durmali değil, geleni sağa alıp yürütmeli.... Şaşkın bir halde sordum; sen bunu kimden öğrenmişsin? gülererek cevap verdi : Anadoludaki dul anamdan! ne vakit? vaktiyle!

Düşündüm kaldım.. düşündükçe, bu yolun maslahata ve fenne uyduğunu anladım. Demir yollarında, tramvaylarda, nizamlı hareket eden otobüs ve omnibüs arabalarında bu usul üzere hareket olunduğunu buldum. Filhakika, meselâ Sincici demiryolile yolculuk edenler, katarların Kumkapı ve Yedikule veya Makrıköy'ü karşılaşmalarında bunu hergün görürler. Sirkeci katarı Makrıköy'ü katarını sağından siler geçer. Öteki de bunu sağından sıyrır. Bütün karşılaşmalar bu kaide üzere akar gider.

Çok dikkatle ve çok ibretle görülecek bir şey... Bize anlamlarımız tarafından olsun, vaktiyle böyle tenbih edilse.. yol, yordam öğretilse.. bunlar unutulmayıp hatırdaki tutulsa.. Gayet yollu yürüyeceğiz. Yazıklar olsun ki eski yolları yordamları unutmuşuz, ayaklar altına alıp körlemişiz.

Evet, çok dikkatle, çok ibretle, çok çok tesirle görülüp hatırdaki tutulacak bir şey!

25 NİSAN

Çocuk Yalan Söylemez, Biz Zorlarız :

Biz yaşamış insanlar, yalanın haram olduğunu, murdar olduğunu inkâr etmeyiz. Onun yılan kadar zararlı olduğunu bağıra bağıra ilân

ederiz. Ama doğrusunun söylemeli. Ki bu sözler başkaları içindir. Yoksa kendimiz ondan çokluk çekinmeyiz.

İşte başı bozulmamış çocuklar ise, yalandan yılmaz, fakat yalandan çekinir. Karşısına ordular çıkıp zorlarsa da, doğru için duruşur, savaşır, doğuşur.

Bizim icap ve maslahat gibi, edep ve terbiye gibi, âdet ve nezaket gibi tüklenmez saygılarımız var.. İcap eder, aka kara deriz. icap eder, İkaraya ak deriz. Çocuk ise bunları kaygı etmez, onun kaygısı, ancak bir şeydir : Doğruluk. Onun ancak bir yolu var : doğru yol, edep hakikat yolu. O sapalara sapsamaz.. O, demire demir der, kömüre kömür der.

Siz, eğer büyük insan iseniz, eğer çocuğu küçük bir şey saymazsanız, eğer ona yakından bakıp dikkat ederseniz bunu apaşıkâre görürsünüz.

Vakit olur, biz olmamış şeye, oldu, deriz.. Olmuş şeye, olmadı deriz. Çocuk, hayır yalan, der. Bizi eşekten düşmüş karpuz gibi yerlere atar. Vakit olur, biz türlü zorlara tutularak, yalan için plânlarda yaparız, düzenler kurarız... Hakikati bulutlarla, dumanlarla, renklerle, perdelerle örteriz, boyarız, saklarız.. Çocuk, bir el vuruşla bizim tertipleri altüst eder, dolaplarımızı başımıza yıklar. Bizi mat eder, maskara eder.

Çocuk bizi yalan çıkarır. Ne vakit? yalan söylediğimiz vakit. Çocuk bizi bozar. Ne vakit? Bozuk iş yaptığımız vakit. Eğer yalan çıkarılmak ağırlımıza geliyorsa yalan söylemeyelim. Eğer bozulmak hoşumuza gitmiyorsa bozuk iş yapmıyalım.

Çocuk ne vakte kadar böyle? Altı yaşına kadar, yedi yaşına kadar.. Bozmaz isen seliz, dokuz yaşına kadar.. Hattâ yaratandan ve yaratılıştan aldığı insanlık payı büyütüğe olan bazı çocuklar cevherin bu parlaklığını daha çok zamanlara kadar gayp etmez.

İyi düşünürsek anlarız ki çocuk, bizi sapıtıkça yola doğrultmak için, Allah'ın yanımıza koştugu hayırlı bir kılâvuzdur. Biz ise düşünmeyiz, anlamayız.. Yalanı bırakacak yerde, çocuğu yalana zorlarız.. Kendimizi düzelterek yerde çocuğu bozmağa çalışırız ve bozarız.

Yazık bizlere! yazık çocuklarımıza!

Çocuk Yanlışta Boyun Eğmez. Biz Zorlarız:

Çocuk, nasıl ki yalan söylemez, yanlışta da kolay boyun eğmez. Her şeyi denemek için, gözle görmek ve akılla anlamak için çabalar. Oyuncuğunu kırar, içindekini görmeğe çalışır. Şekeri ihtiyatlı tadar, tattıktan sonra tadına inanır. Ateşe ihtiyatsız parmak kor, yandıktan sonra ateşin kanunun yakmak olduğunu anlar.

Biz, babalar ve analar bağlandığımız şeylere çocuğumuzun da bağlanmasını, inandığımız şeylere çocuğumuzun da inanmasını isteriz. Biz-

ce bağlandığımız şeyler akidedir. İnandığımız şeyler inandır, gittiğimiz yol caddedir. Biz doğru bildiğimiz şeylerin yanlış olabileceğini hatıra getirmeyiz. Biz, ki aç değilken yeriz, susuz değilken içeriz, dinleyen yokken söyleriz. Söz yokken dinleriz, kahve içeriz, tütün içeriz, sakız çiğneriz, alıştığımız şeylere çocuğumuzu alıştırmayı ve onu kendimize benzebemeyi en hayırlı iş sayarız. Bereket versin ki çocuk kolay kolay arkamızdan gelmez, kendini kör gibi sürüklenmeye bırakmaz.

Çocuk oturmaz, durmaz, koşar, sıçrar, atlar, zıplar. Bu haller onun hâkikidir, vazifesidir, alacağıdır, borcudur. Bu hallerde biz ona, uslu otur, deriz. Çünkü bize kötürüm gibi oturmak uslu durmakla ve uslu olmaktır. Çocuk yabancı gördüğü vakit yadırgar, tanımaz, tanıdık tavır göstermez. Bu hal onun izzeti, şanı hürriyeti icabıdır. Bu halde biz onları birbirile tanıştıracak yerde, çocuğa yüklenip, öp amucanın veya teyzenin elini, deriz. Çünkü bize el öpmek, etek öpmek, yada ve aşınaya soğuk soğuk dallıkavuluk etmek terbiyedir, edebdir, nezakettir, bizim bu türlü yanlış kuruntularımızın, yanlış kumandalarımızın haddi, hesabı yoktur.

Sözü kısa kesmek için demelidir ki çocuk bilgisinin azlığı ile beraber tecrübesizliğiyle beraber, kendisinin sahibi yine kendisi olduğunu, kendi işinin kârı ve zararı yine kendisine olacağını, kimden öğrenmiş ise, öğrenmiştir. Biz ona bir şey öğretmesek bile o kendi kendine birçok şeyler öğrenmektedir.

Başka şey yapamıyoruz.. yanlışlarımızı, huylarımızı atamıyoruz. Bari bunları, nefsimizde alıkoymayı bilelim, çocuklarımıza aşılalım.. Onları bize benzetmeye zorlamıyalım, Onları kendi hüdaî klavuzlarla gittikleri yoldan saptırmağa çabalamıyalım.

Bilmiyoruz.. Çocuk bizim - sayfelerine yalan yanlış aklımıza gelen her şeyi yazabileceğimiz - sayıklama defterimiz değildir. Bunu bilmiyoruz, galiba bilmek te istemiyoruz.

İşte gayet büyük ve millî bir derdimiz daha!

2 MAYIS

Nazlı Yazımızın Kahurları :

Yine şakirdimle dersimizin hikâyesi...

Şakirdimin babası Fransızca bilir, Fransızlığı sever. Oğlunu şöyle böyle Osmanlı yaparken, yavaşca Fransıza da yapmak ister. Hatta başlatmış da.. Çocuk, kahveye (kafe) der; şekere (şükr) der. Daha bildiği ilugatlar da var. Lâtin harflerini de tanıyıp bu birkaç kelimeyi yazar.

Görünüyor ki çocuk bu yazıyı daha beğeniyor, benimseiyor. Çünkü akla çok uygun. Çünkü, diyor, bunda konsün belli, vüayyel belli.. Harfler birbirine bitişik değil. El ile yazar-

ken bitişik gibi olsa bile sizinki gibi değil! bir kelime hem (çirem), hem (cürüm) okunmuyor, çünkü saiti var.

Sizinki gibi değil!.. Bu ne söz, bunu işitince içimde bir şey acı sızıyor. Demek, bizimki artık onunki değil.

Dahası var.. Bahçevaun oğlu Petkof'un kitabı da böyle imiş. Onda da harfler tane tane.. Konsünler, vüayyeller ayrı ayrı. Dahası da var.. Petkof yalnız Bulgarca okuyor. Altı ders, sekiz ders okumuyor. Onun dersleri hep gramerinin içinde. Hem de o annesile Bulgarca konuşuyor. Benim anuem ise...

Şakirdimi tezkiye ederim.. Onun yüreğinin, niyyetinin temizliğine kefil olurum. O, söylediği şeylere kendisi inanır. Böyle inandığı için böyle söyler.

O vakitler ben, bu hallerle karşı çok çok içlenmiştim, fakat az sonra unutmuş, gitmiştim. Bu hatıralar şimdi burnumu sızlatırken, kardeşim doktor Milâşî İsmail Hakkı'nın on yıl evvel ağladığı gözümün önüne geliyor. O 319 senesinde birgün bana karşı huçkırarak ağlamıştı.. Sütcüler, Bulgarlar, diyordu okuyor, gazete okuyor.. Çünkü yazıları var, gazeteleri var. Bizimkiler okumuyor, çünkü yazımız okunur yazı değil.. gazetemizse yok..

Doktor ağladığı vakit, ben gülmüş değildim, fakat ağlamış da değildim. Ağlamak lâzım imiş ki şimdi ağlıyorum. Lâkin neye yarar? Vaktinde ağlamak, hamiyet ve vatan gözü olanları ağlatmalı idim.

Sor, çocuğum sor! harfler neye bitişik? Samit ve sait neye belli değil? Her hece neye bir saitle gösterilmiyor? Bunların nasıl ayıracağız? Nasıl okuyacağız? Bunların çaresi yok mu?

Ah bu tokmaklar, hiç olmazsa, kırk yıl evvel başlara vurulmalı idi. Heyhat, bin kere heyhat!

16 MAYIS

Sokaklardan Sadece Geçmek Hakkımız :

Mahalle aralarındaki kahveler yanından geçenleri bazan tanıdık bir ses çağırır : buyurunuz, bir nefes alınız!

Geçenlerde böyle bir şey oldu.. Uysallık ettim. Gidip bir işkemlede de ben oturdum. Muhibbim oradaki müsafirini telodimden sonra yüksel sesle kahveciye emir verdi : çayı iki yap!

Dostumun dostu ağır ve kıbar bir adamla benzemekle beraber ayıp bir şey yapıyordu.. Burnunu karıştırıyor, sağa sola tükürüyordu. Bir dakika sonra ağızlığını çıkardı, temizlemeğe durdu. Gazetenin kenarından şeritler koparıp ince ince borular yapıyor, bunları maharetle ağızlıktan geçirip mürdar birer kurt gibi ayakları diplerine, şuraya buraya atıyor.

Ağızlık işini bitirince ağızla başladı.. Beyefendi belediye dairesinden geliyormuş. Orada-

kilere haklarını, vazifelerini öğretmiş. Başkâ-
tibi, âzaları, reis mi müdür mü kim ise o he-
rif de beraber, hepsini kıvratmış. Günler geçer,
semte çöpçü uğramaz. Sonra da sıklırmazlar, tan-
zifat rûsumu isterler...

Ağzı kalabalık misafir söylüyor.. Bizi ça-
ğırın mühimdir biraz soğuk, biraz serin din-
liyor.. Çayları getiren kahveci yerlere baktıkça
bir şeyler söyleyecek gibi oluyor.. Ben isem,
gözüm uzalılara dikilmiş, düşünüyorum.

Doğrusu ya, yanımdakileri görmüyorum,
işitmiyorum.. Dalmışım, zihnimin içinde söyle-
yen, hemşerim Bahoğlu Yongi ağaya dinliyorum.
Baba dostumuz bana belki yirmi beş yıl evvel
memlekette anlattığı kendi başından geçen hi-
kâyeyi, Paris'e gittiğini, orada gördüklerini
tekrar anlatıyor.

Hemşerim, İstanbul'u tanımaz, İzmir'i ta-
nır. Paris'in bazı yerlerini İzmir'e benzetiyorsa
da bazı yerlerini gördüğü, görmediği yerlere
beuzetmiyor. Bir güzellik bir temizlik ki bak-
tıkça gözleri kamaşıyor. Bingün İzmir'in kor-
donu gibi bir bulvarda şaşkın şaşkın gezerken
portakal alır, soya soya yürür gider. (Bu sırada
yanında bir memur görünür.. Kabukları toplas-
mış, beraber gelmek için işaret ediyor. Zavallı
Yongi Ağa saltat bir şey yaptığımlar, me-
murdan aldığı kabukları yerlere geçerek ceple-
rine koyar, işaret edilen yere gider. Orada iki
frank ceza alırlar. Türkçe anlatırlar ki geçen-
lerin sokaklardan sadece geçmek hakkı.. Oralara
pislemek hakkı değil..

Bahoğlu bu işten pek çok sıkılmış ise de,
temizliğin hakkı bu derece gözetildiğinden çok
çok da memnundur.

Vakıa İstanbul'da herkes bizim hemşeri gi-
bi düşünmez.. Burada sokaklara portakal kabu-
ğu atanlardan ceza almazlar.. Ağzı dolu tükü-
renlerden, gızlıklarını temizleyip pisliklerini or-
talara dökkenlerden de ceza almazlar.. Bari, bun-
ların evlerinden alınan süpürüntüler için, kanun
ile konulmuş rûsumu alsalar!

En Evvel En Fena Huyun Çaresini Gör :

Faide yok ki inkâr edelim.. İtiraf ederiz,
pek çok fena huylarımız var. Ne kadar çok?
Çok.. çok.. sayılmaz. Bir şey ki sayılamaz, onun
azaltılması kabil olur mu? Ben diyorum ki olur.

Nasıl olur? Dediğimi yapacak isen, söyle-
yeyim.. Yapacak isen, geç efendim geç, kendini
de yorma, beni de üzme!

Dediğimi yapacak isen, söz ver.. Nefsin için
bir izzet tanıyor isen, verdiğin sözü ıera et..
Eminim, bir ay zarfında değişeceksin. Ümitsiz-
liğin gidecek. İnsan isteyince kötü huylarını iyi
huylara çevirebileceği hakkında gönlüne em-
niyet ve iman gelecek. Bir ay içinde yaptığını
ondan sonraki ayda da gevşemeyerek yaparsan
iş kolaylaşacak.. Meselâ bu yılki kötü adam ge-
lecek yıl iyi adam olacak.

Şurası daima gözde ve hatırda tutulmalı
ki insan gayet güç düzelir, gayet kolay bozulur.
Bir yılda zorlaya zorlaya düzelen bir adam bir
günde, hattâ bir dakikada kolayca bozulabi-
bilir. Netekim bir yıl perhîzle sıhhatini geri alan
bir hasta pehrizi bir kerecik bozmakla hastalığa
düşebilir.

Ne tavsiye edeceğim?

Tavsiye edeceğim eksir gayet sade.. Fakat
onun gayet güç bir cilheti var : devam etmek.
Hakikaten ona devam gayet güç. Devam güç,
diye göz konmamalı. Güç olsa da, meselâ bütün
içmek dedine hergün devam üzere katlanmak-
tan çok kolay.

Ne yapacaksın? Fena huylardan nazarında
hangisi en fenası ise, mum yaptırılacak, sen,
bir yere yazacaksın, onu terketmek için üç gün
beş gün nefsini zorlayacaksın.. Altıncı gün, güp-
hesiz, biraz kolaylık olacak, bir ay her sabah,
her akşam kendini yoklayacaksın, yoklama ede-
ceksin, bir ay sonra, ikinci derecede gelen baş-
ka bir fena huy nezaret altına alıp onun da
böyle icabını yoluna koyacaksın. Yoklamayı bir-
gün bırakmayacaksın.

Zannederim, alt tarafı kendi kendine yolu-
na girecek.. Başka derse, tavsiyeye hacet kal-
mıyacak. Zaten bizim dertlerimiz dertsizlikten
hocasızlıktan değil.. Kaydsızlıktan, yoklamasız-
lıktan!

Dediğimi ve dediğimi yapabilirsen, bir yıl
sonra gel, görüşelim.. Sen benim elimi öp, ben
senin elini öpeyim.

24 MAYIS

Terbiyenin Yapacağını Kanun Yapamaz :

Ahlâk çok bozulmuş.. Böyle diyorlar.. ağzı
söyleyen ve dinleyici bulan herkes böyle, diyor.
Kimlerin ahlâkı? Söyleyenle dinleyen alarğada
olarak, bütün âlemin ahlâkı, hepimizin ahlâkı
bozulmuş.

Bunu neden anlıyorlar? Her şeyimizden..
Her şeyimiz bunu anlatmıyor mu? Görülmedi-
mi, görülüyor mu?.. Ordunun Çatalca'ya geldi-
ği gün kahvelerde, gazinolarda iskanbil oyna-
yanlar oldu, bilardo oynayanlar oldu.. Edirne'nin
düştüğü günün ertesinde İKâğıtlıhane seyranına
çıkanlar oldu düğün bayram yapanlar oldu..

Çok mühim şey.. Ne yapmalı? Kesmece ve
kesdirme cevap veriyorlar.. Ahlâksızlığı kökün-
den kazıp ortadan kaldırmalı, diyorlar. Çok gü-
zel. Hastayı kurtarmak için hastalığı ortadan
kaldırmak tedbirinin aynı. Fakat nasıl ve ne va-
sıta ile?

İşte burada reyier çapraşıyor.. Herkes ken-
di kafasına, kendi keyfine uygun bir şey söy-
liyor.. Meselâ bütün içmeyenler tiryakilerden
ağır vergi alınmalı, diyor.. Üşret bilmeyenler ser-
hoşların içkisine zehir konmalı, diyor.. Parası
olmayanlar zenginlerin malları almış memleke-

Ağlarcı Oğlu Hakla için son günlerde "Fehmi Aksu'nun kısa bir yarısı 'ölmüze geçti. Bu seriye devam ederken ÜN okurlarının esasen tanıdıkları (Ağlarcı Oğlu Hakla) hakkındaki bilgileri bir daha topluca hatırlatmak istiyoruz.

"Kültür hayatına :

"Kültür hayatına emekleri sinen Ispartalı-
lardan (Ağlarcı zade) (Hakkı 1288 de doğdu.
Dönt yaşında Babadan yetim kaldı. Çocukluk
ve ilk tahsil çağları, kendini yetiştirmekteki ka-
biliyet, uzun ve temiz memurluk hayatı Isparta
Milletvekilliği, Bezm-i Alem Sultanisindeki öğ-
retmenliği tetkika değer bir çok özellikler taşıır.

Daha Isparta'da memur iken (1308-1312)
Rumca, Ermenice, Fransızca, Farsca, Arapça
dillerini öğrenmiş bulunuyordu. Fransızcadan
manzum olarak çevirdiği parçaları ve gençliği-
nin biraz Şark - Medrese tesirinde kalan ilk
şüphelerini Resimli Gazete, Nilüfer ve Fevâik der-
gilerinde, Konya gazetesinde yayınladı. Bu ta-
rihlerde (Kundakçı zade) Mehmet Nuri (1)
(Tütüncü zade) Mehmet Ali (2) de muhitte

Sayın Ağlarcı oğlu Hakkı; halkla, köylüyle
sıkı bağlantısı olan Isparta Ziraat Banka me-
muru idi. 1312 de Kudüs, Şam ve havalisine
Banka Müfettişliğiyle gitti. Arabistan'dan, Mil-

(1) Mehmet Nuri 1288 de Isparta'da doğdu.
Kalem sahibi idi. Çevrenin fikri hareket ve faaliyetin-
deki yerini, genç yaşında boş bıraktı. Bu sahadaki ye-
nini, bugün oğlu, Sayın Kemal Turan'ın, Isparta'da ve
Türkiye hacminde hiyakatle doldurmuş olmasını övünç-
le müşahade etmekteyiz.

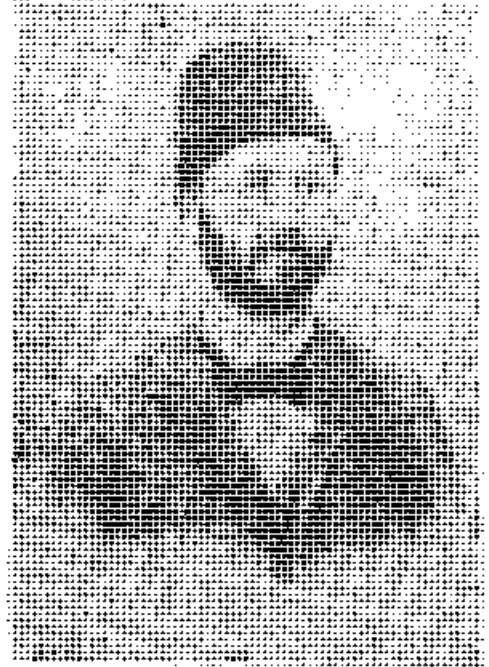
(2) Mehmet Ali Tütüncü memleketimizde müte-
vazi bir basın ve yayın hareketinin ilk emekçisidir.
Rahmetli, Isparta'da ilk Matbaanın ve (Isparta) Ga-
zetesinin kurulmasına ne işten bir şevkle çalışmıştı.

tin hacetine sarf olunmalı, diyor. (Bu zencir u-
zanıp gidiyor.

Söyleyenlerin dediklerine göre, böyle yapı-
lırsa ahlâk düzelir, ahlâk düzelince her şey dü-
zelir. Fakat bu kesin tedbirleri kanunla mı yap-
malı, kanunsuz mu? Görünür ki burasını pek
düşünmüyorlar. Zorlansa, kanuna ne hacet? di-
yeceldir.. Her şey kanunla mı olur? Ne olacak,
bunlar da kanunsuz olsun.

Her şey kanunla olmayacak ise.. Ortanın
lâkurduları kanun olacak ise.. Ben de çıkar da
derim ki böyle hadsiz, vazifesiz, ilimsiz, habersiz,
kuruntulu rey ve nasihat dellâllarının dil-
leri kesilmeli değilse bile, ağızlarına gem vur-
malı.

İnsaf edelim.. Haddimizi, vazifemizi bile-
lim. Bilelim ki zamanımız kanun zamanıdır, ka-
nunsuz iş olmaz, kanunsuz işten hayır gelemez.
Yine bilelim ki terbiyenin ve ahlâkan yapacağı
şeyi, herkesin kendi duygusuyla yapacağı işi ka-
nunsuz zor değil, hattâ kanun da yapamaz. Çare
yok.. Ahlâk bozukluğundan şikâyet edenler
kendilerini ahlâka yatıştırın.

Ağlarcıoğlu Ispartalı Hakkı

liyetini üstün bulan bir idealist olarak İstanbul'a
döndü Türk yurdunda (Anadolumuz) başlığı
altındaki yazıları; yaşayışlarını, içlerini ve dış-
larını bildiği köy ve köylü hayatını içli, sade
bir dille aksettirmiştir. Daha 1900 yılındanberi
ele aldığı (Dilimiz ve Yazımız) dâvası; ömrünün
sonuna kadar bütün gücüyle, inancıyla bilgisiyle
güçlüğü ve bağlandığı bir konu olmuştur. İs-
tanbul'daki gazete ve dengilerde, toplantı ve
derneklere, böhassa öğretmenliği sırasında
gençlere (Dilimizin sadeleştirilmesi, Yazımızın
islâhı) fikrini - taraftarlarıyla birlikte - yaymak
ve bu ceryanı kuvvetlendirmek yolundaki heye-
canlı ve tesirli çalışmaları, şüphesiz, İrfan tari-
himizde saygı ile anılan himmet ve hatıralarıdır.

Ağlarcının edebî, fikrî ve siyasi hayatı;
üzerine toz kondurulamıyacak kadar iffetli geç-
edebî, fikrî humleleriyle dikkati çeken genç si-
malandı. Her üçü muarızlarına karşı, birbir-
lerinin samimiyet ve fikir beraberliklerinden
kuvvet ahırları. Mahallî, Edebî hayatları ayrı
birer etüd konusu olacak hacimdedir.

miştir. Ahlâklı, bilgili, zeki, merd, içi şehresin-
den okunan munis bir zattı. Onda, Anadolu yay-
lasının bahar sevimliliği vardı. 56 yaşında, bun-
dan 23 yıl 11 ay ve bir hafta önce, bir çiçek gibi
solmuştur.,,

DEĞİŞEN ÇOCUK

Mehmet ALDAN

Tiren büyük bir sarsıntı ile durduğu zaman uyanmış ve uykulu gözlerimi uçuşturmağa başlamışım. Kulagıma gelen seslerden ve karanlık konpartımanımızı dolduran bol ışıktan hatırı sayılır bir istasyona geldiğimizi anlıyordum. İnenler, binenler vardı. Bağırınlar, çağırınlar eksik değildi. Bilhassa satıcıların sesleri, gecenin bu sahipsiz saatlerinde kulaklarımı dolduruyordu: Hediyelek kaymak şekerler...

Taze çay var, sıcak kahve var...

Fakat bir ses, dokunaklı bir ses: Karın ağrısına, baş ağrısına nane şeker var, diye yükseliyordu.

Bu ses bana yabancı değildi. Bu ses bana hitap ediyordu. Fakat kimindi bu ses? Ben, bu sesin sahibini ne zamandanberi tanıyordum?

Onun ayak seslerini vağonda his ediyorum. Konpartıman kapularını birer birer açarak, şekerini satmak için maniler sıralıyor. İşte bizim kapıyı da açtı. Ben, tecessüsümü yenmek için sür'atle doğruldum ve tamdik bir çehre ile karşılaşıncı: "Sen misin?," diye mırıldandım.

O, karşı kanepeye oturdu ve kısa bir müddet sustuktan sonra: "Benim,, diyebildi. İleri geri, şuradan buradan epeyce konuştuk. Satışından bahsetti. Katlandıklarını anlattı. O kadar içten anlatıyordu ki, sanki bana rastlamsaydı, söyleyememekten, açılmamaktan çathıyacağı sanılırdı. O kadar makûl konuşuyordu ki, zamanın ve tecrübelerin normal sayılamıyacak bir kimse üzerinde bu derece müsbet bir iz bırakabileceğine şaşmamak elden gelmiyordu. Daha çok şeyler anlattı. Fakat, ben artık söylediklerini duyamaz, yaptıklarını farkedemez olmuşum. Gizli bir el beni, küllenen hatıralar arasına sürükledi.

★

O, Çocukluk arkadaşım ve mahalle komşumdu. Onun arkadaşlığını daha ziyade gülmek

ve eğlenmek istediğimiz zamanlar arardık. Zira, türlü kılıklara girer, türlü hafiflikler yapar bize hoş saatler yaşatırdı.

Bir gün: "A. kaçmış,, dediler, bütün arkadaşlar üzüldük. Aradan seneler geçti, gene bir gün: "A. Gelmiş,, dediler, bütün mahalleli sevinirdik. Etrafını sardık, gördüğü bedelerden haberler sorduk. O, tirenlerde parasız olarak nasıl seyahat ettiğini ve bizim ismini bile duymadığımız memleketlerde nasıl ömür sürdüğünü büyük işler yapmış kimselerin ifadesiyle anlatırken, ilgi ile dinledik ve ona bizi de oralara götür dedik.

Çok geçmeden A. tekrar kayboldu. Fakat bu defa, aradan seneler geçtiği halde dönmediği için: "kim bilir merelerde öldü, kaldı?,, dedik.

Anası ise: "Ne olurdu babasının mesleğine otursaydı biz de geçinir gider, bizde elin biri olurduk, EE... ne yapalım alın yazımız böyle imiş, talimizde bu yarı deli evlâttan çekmekte varmış!, diye söylenir, sonra birdenbire kendini toplar: "daha da beteri vardır. Söylediklerim için affet Yarabbi! Şimdilik elim sağ gözüm sağ, iyi kötü bir kaç düğüm bağıyorum buna da şükür!,, derdi.

Son gelişinde zavallı anası olsun, konu komşu olsun, kaçmaması tekrar sefalet hayatına dönmemesi için çok söylemiş, çok yalvarmıştı. Fakat A. söz dinlememiş. Gözünün açıldığı, ruhunun ve bedeninin nice ıztıraplara katlandığı o bilinmez memleketlere çekip gitmişti.

Onu, son olarak bir sene kadar önce İ. Şehrinin kalkmağa hazır bir banliyö tireninde şeker satarken görmüş, ayak üzeri kısaca konuşmuşuk. Şeker satmağa başladığını çoktan beri ayrı kaldığı Ispartaya dönmek istediğini söylemişti.

★

Ben böyle hatıralar arasında yuvarlanırken A. konuşmasını hararetlendiriyordu. Fakat sözlerine karşı tamamıyla alâkasız görünmemek

ÖZ TÜRKÇE KELİMELEER

Tophyan ve yazar:
Nuri KATIRCIOGLU

ENGEME = Düz ve düzgün olmayan arızalı yerler

ERKEÇ = Erkek keçi davar,

FARFARA = Dinlediğini ters anlayıp çıkışan kimse,

FİLİK = Tiftik keçisi,

FİNİYERLİ = Hakına razı olmayıp herşeyi bahane ederek söylenen kimse. İsteddiği verilmeyen çocuk.

FİŞGİRİK = Fiskiyeli el tulumbası,

G

GEPRE = Kıldan örtülmüş hamam kisesi biçiminde ve içine el sığacak kadar büyüklükde (torba) olup hayvan timarından sonra sırtına temizlemek için kullanılır,

GELEP = İpek çilesi,

GEN = Geniş, açık yerler,

GİNCİRLİK = Tahtarevalli,

GILAVAT = Asma çardağı,

GERÇİN = Gönü kırık.

GERBİNTİ = Kira evi,

GÜCÜRGENMEK = Minnete kısmak. Kolay işi zor göstermek,

GÜCEN = Tavşan yavrusu,

GÜDÜ = (Gütmekden) otlatılan koyun sürüsünün otlatıldığı yerler.

GÜNAŞIKI = Ayçiçeği,

HAYAT = Hayatlık - evin avlusu,

İçin zaman zaman: Yaa! Tabii! doğrudur gibi kelimelerle konuşmayı idare etmeğe çalışıyordum.

İstasyonun kampanyası gecenin sessizliğinde çınlamasaydı. konuşmamız belki bir hayli daha devam edecekti. Ona; Allahısmaıradık anana bir diyeceğin varmı?., dedim. O, cevap vereceği yerde, elini koynuna soktu ve bütün bir on liralık çıkararak: "Al, dedi, bu defalık bu kadar yollayabiliyorum, anama ver. Haa.. söylemesini unuttum anam yalnız değil artık, Evlendim!.,

HILTAR = Tasma, yular,

HIRA = Sıska ubur çocuk,

HEŞİR = Olmamış meyve,

HİŞTİNMAK = Omuz silkmek, saygı değer kişiye karşı saygısızlık etmek,

HORATA = Şaka,

HOŞUNTU = Yüze karşı eğlenmek,

HÖKENEK = Azamet, gösteriş.

I

İNGİK = Diz, bacak,

İMSİK = Utangaç. Utansak,

İRATAK = Uzaklaşmak, arası uzamak,

İRGAT = Amele, işçi,

İRVASA = Şifa niyetiyle tecrübe etmek. Şifa niyetiyle tedavi etmek.

K

KAKMAK = İtmek. Başa kakmak,

KAKIŞMAK = İtişmek. -İki rakip arasında - tartışmak,

KAKSIMAK = Ceviz, badem, fındık gibi yağlı meyvelerin nutubetle acıyıp küf kokması,

KAKINÇ = İğrenç - izzeti - nefsi kırılmak itup kakıp hakaret olunmak,

KALE = Birnevi Gelincik dir. Bu hayvan ağaçlar üstünde gezer, yufka kabuklu cevizlere musallat olup bunları kırmadan maharetle delerek içini tertemiz boşaltıp ayıklar,

KALDIRTMEK = Kışkırtmak, ayaklandırmak,

KARİK = Bağ ve bahçelerdeki cedvellerin tah-

tası,

KARAVÜLLEMİK = Düzenine koymak için aksliğini tamamlamak, bakışdırmak, himaye etmek,

KATGI = Mahlut. Karışık,

KAYRAK = Heriki tarafı düz taş parçası,

GELER = Kertenkele,

KESMİK = Hububat çalkantısının üstüne gelen göp ve saman gibi taşlar,

KESİM = Endam, biçim, marh, vergi,

KESİNEKES = Sözüün bitmiş, sözün kesdirme- mes, sözün kat'isi,

KEŞ = İmansız delikleri yağsız peynir,
KEŞİR = Havuç,
KEŞNİŞİNE KARMAK = Ufuneti artmak,
 Kankıran olmak,
KEPE = Köylü yağmurluğu, keçeden yapılan
 kolsuz aba,
KELIK = Palamut meyvesinin tas biçimindeki
 kabuğu,
KEBAL = Benzeyiş,
KILDEN = Bakır tas, bunun küçüğüne "Nel-
 beki,, derler,
KISDIRGAÇ = Kıskaç,
KIRAN = Salgın ölet, "kırk yıl kiran olmuş
 eceli gelen ölmüş,,
KODUK = Yavru katır,
KOLÇAK = Kolluk, bazubent,
KONKURDAK = Korneş perdelerin kıyılarına
 yapılan saçaklar, kız çocuklarının saçlarına
 bağlanan ibrişimden örülmüş yuvarlaklar,
 hayvan başalarının kıyılarında sallanan fi-
 tilli yuvarlaklar, hayvanların boyunlarına a-
 sılama mini mini çınkuraklar,
KONUR = Sarı ile kara arasında bir renk ba-
 zanda : yanık yün kokusuna denilir,
KÖŞEK = Deve yavrusu. Devenin mini mini ci-
 veleğine doğduğu zaman Dorum derler, üçay-
 lıktan altı aylığa kadar Boduk derler. Bir ya-
 şına geldiği zaman Taylak olur. İki yaşına gel-
 diği zaman Köşek olur. Altı yaşına kadar Lök,
 onyaşına kadar Tülü derler. Onyaşına gelen
 dişi deveye Maya, erkeğine Buhur deniliyor.
KUBAT = Kaba söz, kaba dil, kaba konuşma,
KUBARLANMAK = Çalım satmak,
KUBUDUK = Yalan uydurma, kubuduk, at-
 mak yalan söylemek,
KUNLIAMAK = (Hayvanlar hakkında) doğur-
 mak, yavrulamak,
KUSKUN = Hayvan semerinin arka tarafında-
 ki kuşak, bağ, (eğreti hayvanın kuskunu yo-
 kuştaki kopar) atalar sözü,
KÜLTE = Dizi, demet, inici kültesi, başaltını
 kültesi,
KÜRDE = Hırka,

L

LAPCIN = Mes,

M

MAHLAÇ = Pamuk,
MALDIRIZ = Gizleyelik, yedek olarak saklan-
 lan nesne,
MAYIŞMAK = Keyflenip nazederek baygı gibi
 uzanıp yatmak,
MERÇİMENE = Uzunboylu, enli ve boyu cü-
 seli üstü yeşil gertenkel,
MENEVREK = Kıdan doküana şalvar,
MİHLAMA = Kıymalı yumurta yemeği,
MENDİYET = Evden mahalle furununa, hamur,
 furundan eve ekmeğe taşınmaya mahsus alet,
MUDUL = Öğendirenin ucundaki iğne, çivi.
NACAK = Sapı kısa balta
NAMAZLAGI = seccade, tiftik postundan ya-
 pılan seccade
NİFİRGE = kış galinceye kadar kemale ere-
 meyen döküntü meyveler
NOKUL = Bu illerde yapılan bayram çöreği

O

OFARTMAK = İfratla mübalağa etmek. (Har-
 manda öğendire yiyen yılınadek ofartır) atalar
 sözü.

OKU = Düğünlere gönderilen hediyein adı.

(Devamı var)

D Ü Z E L T M E

Geçen sayıda gözümüze ilişen tertip hata-
 larının aşağıdaki vechile düzeltilmesini rica e-
 deriz:

Sayfa	Sütun	Satır	Yanlış	Doğru
2040	1	34	AGMANDILI	AGMANDINI
"	2	12	API	APİ
"	"	31	AZIRSANMAK	AZIRGANMAK
2041	1	37	BIZLAMA	BAZLAMA
"	2	11	kulağı	kulağı
"	"	16	BIGIŞTAK	ÇIGIŞTAK
"	"	31	ÇEKEN	ÇERKENİ
2042	1	5	ÇOM	ÇOM
"	"	24	TUTSAK	TUTSAK
"	"	26	DURUTMEK	DÜRÜRTMEK
"	"	26	DURMEK	DÜRMEK

Sayfa 2089, 2042, 2046 daki (Atasözleri) başlığı
 (Dilekler) olacaktır.

Sayfa 2035 daki (Dertlerimiz sayılamazki) geçen
 sayının gerisi olup bu yazı (Hakkı Ağlarçioğlu) nundur.

ÜN — İSPARTA HALKEVİ DERGİSİ

Umumi Neşriyatı idare eden : Kemal TURAN — İmtiyaz sahibi : Hilmi ÇAKMAKÇI

Yıllık Abonesi 240, Sayısı 40 Kuruştur.

Halkevlerinin Onbeşinci Yıldönümünde

Kemal T U R A N

-Atatürk'ün huzuriyle Ankara'da ve aynı günde ve saatte diğer on üç büyük şehrimizde halkeviyi açılalı on beş yıl oldu. Bu açılışın her yıl dönümünde onun huzuriyle ve törenlerle devamlıca halkeviyi sayısı arttırıldı. C. H. Partisi'nin bu kültür ocaklarının açılış törenleri, Atatürk'ten sonra Partinin Genel Başkanı sıfatıyla Millî Şefimiz İnönü'nün huzurunda yapıldı ve bu arada halkevlerinin yanına halkodaları da katıldı. Bugün kurtuluş tarihimizin şerefini taşıyan partinin 463 halkevi ve 4170 halkodası vardır.

Halkevi ve odalarıyla C. H. Partisi 4633 çatı altında yurttaşlara millî kültürün her kolunda çalışma imkânını veriyor. Bu imkân oldukça geniştir. Bir çatı altında kış yaz rahatsız toplanabilmek, yurt için faydalı şeyleri konuşmak halka hizmet yolları aramak, bulmak, yapmak ve halkla buluşmak asla azımsanamaz. Herhangi bir kasabada böyle bir buluşma yerinin hasretini çekip te mahrumluğunun acısını tatmış olanlar, bu acıyı bir türlü unutmazlar. Bugün halkevlerinin ve odalarının çatısı altına rahatlıkla giren ve biraz önce andığımız hasretini tatmayanlar ise idraklerinde bunların değerini takdir edebilirler.

Halkevi ve odaları; okum yazma, musiki, resim, temsil, sosyal yardım, spor, kısaca insan hayatı için birer kültür değeri birer asil zevk sayılacak neler varsa hep-

sinin hemen herkese vermek ve vermek imkânı ile çımpınan feragath kadroların elindedir. C. H. Partisi'nin mahalli teşkilatları, bu kadroların kurulması ve çalışması ile yakından uğraşır. Maddi imkânları hazırlar ve yapılacak yardımların yurt kültürüne yaramasını sağlar.

Halkevi ve odaları artık birer millî müessese olmuştur. Her şehir, her kasaba ve birçok köylerimiz yaşlı, genç, kadın erkek bütün törenleri bu çatılar altında yaparlar, esasen şehirde, kasabada ve köyde yapılacak birçok millî törenleri halkevi ve odaları tertip eder. Halkevlerinin ve odalarının her çalışması, böyle karşılıklı ve feragatli hizmet etmek ve faydalanmak mekanizması içinde yürür. Sosyal yardımda, sanatta, sporda, okuma yazmanın her çeşitinde gevresine hizmet etmek isteyenler halkevinin ve odasının faal kadrosunda yer alırlar, bu sayılan işlerden faydalanmak isteyenler de faal kadronun hazırladığı imkânlardan istifadeye koşarlar. Böylece milletçe dayanışmanın, birbirine yararlı olmanın en geniş vasıtası halkevi ve odalarıdır.

Halkevi ve odalarının kültür ve sosyal yardım alanındaki değerinin C. H. P. Genel Sekreteri Hilmi Uran'ın on beşinci açılış yılı töreninde söylediği şu cümlelerde en iyi şekilde belirtiltiğini görüyoruz. "Biz Halkevi - rini, inkılâbımızın hakiki bir beğesi

olduğu kadar millî hayatımızın gelişmesi için de lüzumlu tesisler olarak mütalâa ediyoruz ve,,

“ Biz, halkevlerimizi, inkılâbımızın hakiki birer bekçisi olduğu kadar millî hayatımızın gelişmesi için en lüzumlu tesisler olarak mütalâa ediyoruz. Ve on beş senelik tecrübemizle onları, ihtiyaca göre mevzuun bulmuş bir halk terbiyesi kurumu diye kabul ediyoruz. Her yerde o yerin imkânları derecesinde çalışma sahalarını genişletebilmekte ve çeşitli faydalı mevzuları yayabilmekte olan bu tesislerimizden biz, en az üç şartı, hepsi için lüzumlu buluyor ve onları mutlaka istiyoruz: Toplanma yeri, kitaplık ve güzel sanatlardan hiç olmazsa biri,,

“Denebilir ki, halkevlerimiz ve halkodalarımız, bir taraftan milletimizin bünyesindeki halk adamlarının öğreticiliğinden faydalanarak, millî bir uyanış hamlesi halinde, halk kıymetlerini her tarafa tanıtır ve yayarken, bir taraftan da bugünün inemeni görgü ve bilgilerini aydınlarımızla halk kitlelerine yer yer taşımakta ve aşlamaktadır,,

“Üzerimizden bir an eksik etmedikleri ilgerileriyle ve Cumhuriyet hükümetlerimizin değerli müzaheretleriyle ve her yerde halkımızın şükranla karşıladığımız büyük sempati ve gayretleriyle kurmakta ve mütemadiyen geliştirmekte olduğumuz bu değerli kültür ocaklarımızı bu günün çok parlak rejiminde de - vicdanı akidesi ne olursa olsun, partimize mensup olsun olmasın - bütün vatandaşlarımızın faydalanmasına tahsis etmek ve çatıları altında tekmil vatandaşlarımızı inkılâbımızın nimetlerinden ve dünya bilgilerinden feyiz almaya görmeye, bizim en samimi emelimizdir,,

Atatürk'ün önderliğiyle başlayan, millî kuruluş ve kuruluş tarihinin büyük şerefini taşıyan C. H. Partisi'nin en yetkili adamının belirttiği samimi emellere bütün memleketin katılacağını kabul ederiz. Geçici ve taşkın siyasi ihtiraslar üstünde kalabilen her yurt sever, halkevlerinin ve odalarının çatıları altında memlekete hizmetinin en asillerini, en faydalılarını yapmaktan geri kalmıyacaktır.

Halkevleri ve Türkocakları :

Açılışlarının on beşinci yılında da halkev-

leriyle Türkocaklarını karşılaştıranlar, ikincisinin hasretini duymakla kalmıyarak sonrakini birincinin zararına sayanlar var. Bunların sayısı çok değildir. Fakat bir fikir ceryanı halinde zaman zaman yapılan bu kıyaslamayı ve sonunda varılan yabak, haksız hükümleri bu fırsatla düzeltmek yerinde olur.

Türkocakları 1911 yılında kuruldu. 1912 Balkan Harbi üzerine millî şuurun uyanış hızıyla ve heyecanı ile çatısı altında birçok gençler topladı. Bu harpte yüzyıllardır aramızdaki mensup oldukları milletlerden ağır zulümler görmüşler. Balkanlarda geniş topraklar kaybetmekle kalmıyarak büyük hayal kırıklıklarına da uğramışlar. Artık daha kaybedilecek Türk toprağı kalmamış gibi idi. İmparatorluğun son parçalarını yabancı istilâlardan kurtarmak, kendi çevremizdeki milletlerden göndüğümüz hakareti reddetmek ve kültürce onlardan yüksek olduğumuzu göstermek arzularını aydınlarımızı Türkocaklarında topladı. Onun eşğini atlayan her gencin heyecanı, azmi ve ateşi sonsuzdu. Birinci Dünya Harbi çıktığında Türkoçağının kurtarıcı havasını taşıyan bu gençler, ilk zafer yıllarının birçok kahramanlıklarında hisse aldılar. Ancak bu yıllarda Türkoçağı ruhlarına devamlıca Türk sınırlarını genişletici bir kuvvet aşıyordu.

Birinci Dünya Harbi'nin kaybindan sonraki acı mütareke günlerinde Türkoçağına da sığınan ve sorumlu görenler oldu. Ancak Millî Mücadele başlayınca genç ocaklılar buna katılmakta tereddüt etmediler. Kurtuluştan sonra ise Anadolu içinde yer yer Türkocakları kuruldu. Ocakların bu seferki rolü, artık sınırları çizilmiş ve azlıklar meselesini çözmüş memleketin yaralarını sarmak olacaktı. Fakat Birinci Dünya Harbi içinde geliştirdiği sınır dışına doğru meyil ve heyecanlardan kendini kurtaramayan Türkoçağı zihniyeti yerini başka müesseselere terketmek zorunda kaldı. Ve teşekkül kendi kendini lâğvetti. Ciddi bir hazırlıktan sonra 1933 yılında halkevleri kuruldu.

Türkocakları tarihi vazifesini yapmış millî bir müessesedir. Onun çatıları altında çalışmış insanların yurtseverlikleri fazilet ve hizmet duyguları söz götürmez, ancak biraz yukarıda temas ettiğimiz gibi, sınır dışı hatıralar ve

mevailerle bunlara dayanarak beslenmek istenen darlığa mütemayıl milliyetçilik havası, yeni Türkiye'nin şartlarına uymuyordu. Misakı-millî sınırları içinde toplanan ve kendini bulan Türk milliyetçiliği için ülkü; artık yurdun bayındırlığı ve yurttaşın milletçe ileriliği ve refahı idi.

Sadece bir kültür organı olarak doğan Türk ocakları, Balkan hezimetini sonunda Birinci Dünya Harbi içinde ve Millî Mücadele yıllarında tamamen siyasî bir hüviyet almıştı. Ancak memleket yabancı istilâdan kurtulup politika, yalnız bir parti işi olunca ocakların bu hüviyetinin muhafazası güçleşmişti. Böylece kültür işini dünü ile bugünü ve yarını ile tamamen politika dışında tutacak bir teşekküle ihtiyaç vardı. İşte halkevleri bu ihtiyaçtan doğmuştur.

Memleket kültürüne hizmet etmek isteyenler için halkevleri on beş yılın verdiği olgunlukla her imkânı hazırlamıştır. Eğer Türk ocakları hissiyatı içinde politikanın sürükleyici havasını arayanlar varsa bunların da yeri siyasî partilerdir. Bir devrin hususî şartları içinde kültürle politikayı birbirine karıştırmış ve daha çok kuvvetini böyle bir karışmadan almış Türkocakları artık bugünkü ileri Türk cemiyetinin arayacağı bir müessesce olamaz. Uyanış, hattâ kurtuluş devrimizde şerefli yeri olan Türkocaklarının hatırasına daima saygıyla bağlı kalacağız. Fakat hangi siyasî kanaatta olursa olsun her vatandaşın yurt aşkıyla çalışmalarına katılabileceği yer halkevidir.

ISPARTA İLİNE AİT BAZI RAKAMLAR :

İsparta'da oturanların 1954 Genel nüfus sayımına göre durumu :

İl ve İlçe merkezinde oturanlar			1940 Nüfus Sayımına göre Isparta İlinde nüfus grupları itibariyle köy adedi ve nüfus:		
Bucak ve Köylerde oturanlar					
Yekûn			Köy Nüfus-		
Min yüzölçümü			Sayısı Toplamı		
Nüfus Kesafeti					
42501			171751		
129241			8275 Km. Kare		
			21		
1945 Genel Nüfus Sayımı Isparta İli nüfus miktarları:			1 — 50 nüfusa kadar köyler		
Merkezde	Bucak ve köylerde	Yekûn	51 — 100	"	"
Merkez	17273	35800	51073	2	74
Eğridir	6674	19945	26619	7	578
Sütçüler	2412	11239	13652	16	1985
S. Karaağaç	3304	25880	29190	151 — 200	9
Uluborlu	4344	15012	19256	201 — 250	18
Yalvaç	8236	25987	34223	251 — 300	13
YEKÜN	42244	131869	174113	301 — 400	34
				401 — 500	29
				501 den yukarı nüfuslu köyler	86
				YEKÜN	214
				Amele, göçmen, aşiret	+ 3069
				YEKÜN	126171
					+ 3069
					129240

Isparta İlinde Halkevleri Çalışmaları

Isparta Halkevi'nde 15 inci yıl töreni :

Halkevlerinin 15 inci yıl dönümü 23 şubat pazar günü evimizde heyecanlı bir törenle kutlanmıştır.

Vali, askeri komutan, Eğridir Dağ Adayı komutanı ve bütün memur öğretmenlerle Demokrat Parti ve Belediye başkanı toplantıda bulunmuşlardır.

Gerek şehir halkı ve gerekse civar köylerden gelen çok kalabalık halk kütlesiyle her tarafta tıklım tıklım dolan salon, halkı almamış pek çokları dışarıda operatörlerle verilen program sahnelerini takip etmek zorunda kalmıştır.

Parasız ve serbest girişli olarak tertiplenen bu toplantıda Ankara'da çalınan İstiklâl marşı ile törene başlanmış ve Ankara'dan verilen nutuk dinlenirken şehir ceryanının voltaj düşüklüğü ile operatörlerden nutkun anlaşılmasında üzerine Halkevi Başkanı doktor Reşat Ayan Halkevlerinin mana ve mefhumu ve bunların hal ve istikbaldeki vazife ve hizmetleriyle, aydınlara düşen ödevleri belirten bir konuşma yapmıştır. Bu konuşma sonunda bu gün başımız ve büyük Başkanımız İnönü'ye sevgi ve saygı bağlılığımızı ifade eden sözleri büyük tezahürata vesile olmuş ve bu bağlılık tezahüratı büyük Başkanımız İnönü'ye telle arz edilmiştir.

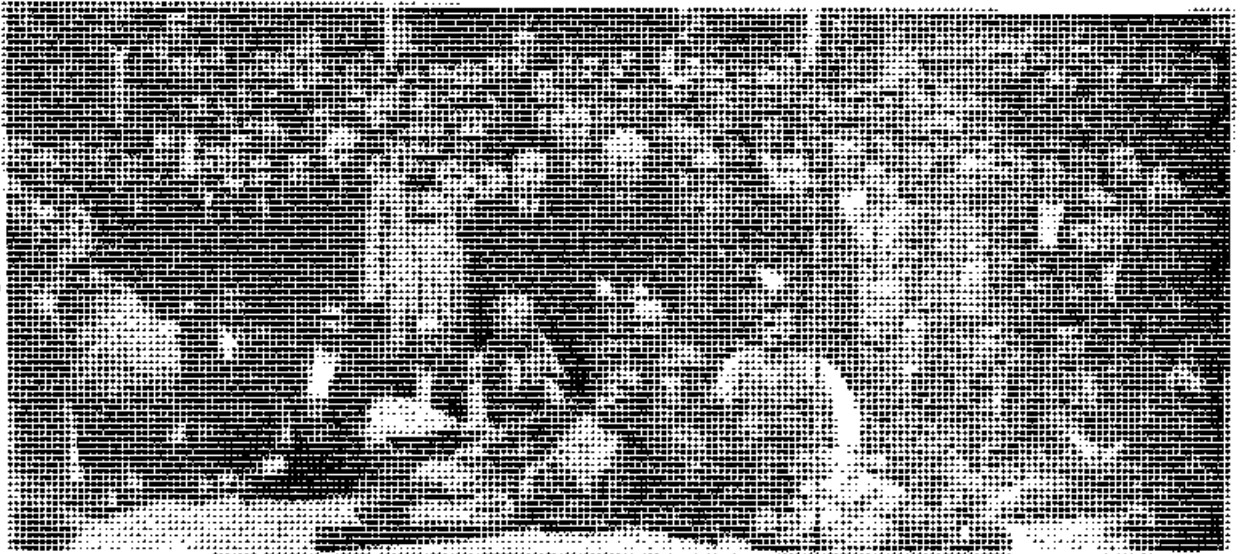
Bu konuşmadan sonra temsil şubesi başkanı öğretmen Hasan Kaylan (Diktiğimiz Ağaç) şiirini heyecanlı bir şekilde okumuştur.

Dört civar köyden gelen ve bir kısmı millî elbiseleriyle, saz, davul ve zurna ile iştirak eden kalabalık bir köylü topluluğu millî oyunlar ve şarkıları ile bu toplantıyı çok heyecandırmış ve Evlerimizin yıl dönümü, hakiki bir bayram halinde caanmıştır.

Köylülerimizden yine bu bayram dolayısıyla Gönen köy enstitüsünden gelmiş olan ve başlarında müzik öğretmenleri bulunan bir öğrenci ekibi memleket oyunları ve şarkılarını kendi sazları ile söylemiş ve oynamışlardır.

Son olarak temsil şubemiz tarafından hazırlanan (Bir İlan Hatası) isimli komedi muvaffakiyetle temsil edilmiş ve beğenilmiştir.

Evlerimizin yıl dönümü vesilesile kitaplık salonumuzda tarih, müze ve güzel sanatlar şubeleri başkanlarının çalışmaları ile gerek şehirden toplanan ve gerekse müzemizdeki folklor aile eşyadan ve malzemeden tedarik edilen millî ve mahalli eski eserlerle Güzel Sanatlar şubesi başkanı ve kıymetli bir resim öğretmeni olan Bayan Beraat Batu'nun kaz enstitüsü manken-

Isparta Halkevleri 15. yıldönümünü kutladıktan sonra

lerinden istifade edilerek eski elbiseler mankenler üzerinde teşhir edilmiş ve ayrıca güzel resimler, gevrelerle süslenen sergiyi, 980 kişi gezmiştir.

Tören 17,30 da sona ermiş, köylülerimiz bu törenin verdiği neşe içinde köylerine dönmüşlerdir.

Bu bayram Isparta'da eşine az rastlanan çok kalabalık bir toplantıya sebep olmuş ve bilhassa istediğimiz ve son zamanda özlemekte olduğumuz millî birlik tezahürlerinden bir örnek olmuştur.

ISPARTA HALKEVİ ÇALIŞMALARI

Dil ve Edebiyat Şubesi :

Geçen yıldanberi millî bayramları kutlamıştır.

Bu şubenin önemli çalışmalarından biri de Halkevi ÜN dergisinin yayımına devam etmesidir. (Bu vesile ile dergiyi çıkarmakta ve hazırlamakta emekleri geçen sayın Milletvekilimiz Kemal Turan ile Fehmi Aksu ve diğer yazarı arkadaşlara teşekkürü bir borç biliriz.

Temsil Şubesi :

Sosyal yardım şubesiyle iş birliği yaparak Isparta'nın önemli ihtiyaçlarından biri olan sinemayı temin etmiş ve Çocuk Esingeme derneğine kira ile vermiştir. Ayrıca temsil vermek suretile de çalışmalarına devam etmiştir. Bundan başka aile toplantısı "nişan" düğün toplantıları da tertip etmiştir.

Spor Şubesi :

Başlıca çalışmaları tenis, atletizm, voleybol, dağcılık, pinpon gibi oyunlar sayesinde gençleri tatil zamanlarında kendine çekmiş, onları her bakımdan zararlı yerlere gitmekten alıkoymuştur.

Sosyal Yardım Şubesi :

Kendisinden beklenenleri yapmağa devam etmektedir. Himayesine aldığı iki çocuğu okutmaktadır.

Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi :

Geçen tatilde matematik, Fransızca, okuma yazma bilmiyenler, ikmal kursları açmak suretile memleketin millî eğitim dâvasının tahakkukuna çalışmaktadır.

Kitaplık ve Yayın Şubesi :

Bu yıl içinde kitaplığımızda (10.200) vandaş çeşitli eserleri okumak suretile faydalanmıştır. Bundan başka muhtelif derecelerdeki okullara devam eden talebelerin yetişmeleri yönünden lâzım olan ders ve yardımcı kitaplar temin etmek suretiyle büyük yardımda bulunmuştur.

Köycülük Şubesi :

Bu şubede kayıtlı üyeler muhtelif vesilelerle muhtelif köylere giderek köylülerle derleşmelerde bulunmuştur. Toprak bayramını kutlamayı kiraz bahçelerinde tertip etmiş ve civar köylerimizin iştiraklerini temin ederek toprak konusu üzerinde konuşmalarda bulunulmuş ve bu günün önemine uygun eğlenceler tertip edilmiş, film gösterilmiş ve ağırlanmışlardır.

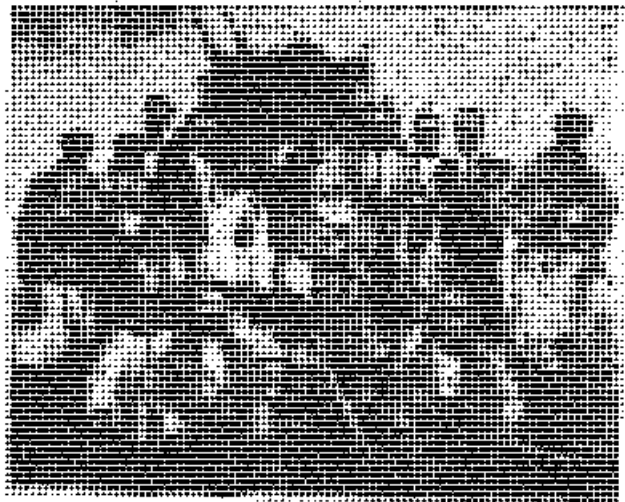
Tarih ve Müze Şubesi :

Programı dahilinde çalışmalarına devam etmektedir. Ümizim tarih ve folklor bakımından durumunu inceleyerek elde edilen sonuçları Evimizin ÜN dergisinde yayımlanmaktadır.

Atabey Bucacı Halkevi Çalışmaları :

1 — İlkbahar münasebetiyle kasabanın 15 dakika doğusundaki Hıdırlık mesairesinde bir gezi tertip edilmiş, bu geziye bütün bucak halkı iştirak etmiştir. Çeşitli spor hareketleri, oyunlar, gençler arasında koşular yapılmıştır.

2 — Mayıs 1946 Bahar Bayramı münase-

Atabey Halkevi temsil kolu

4 — Halkın büyüklerimize tazim duygularını belirtmesi üzerine büyüklerimize çekilen telgraflar okunmuş, Partimize, Yüce Cumhurbaşkanımıza karşı derin bağlılık ve minnettarlık tezahürlerine vesile olmuştur.

ISPARTA İLİNDEKİ HALKEVLERİ VE HALKODALARI

Halkevleri : 11

Halkodaları : 59

Merkez ilcesi : Halkevleri

İsparta (1933) İl merkezi, Atabey (1939) Bucak merkezi, Gönen (1939), Keçiborlu (1939) Bucak merkezi.

Merkez ilcesi Halkodaları :

Alıköy, Aydoğmuş, Baladız, Büyükindos, Büyükhacılar, Çünür, Deregüme, Favdah, Geresin, Geyran, Göndürle, İğdecik, İlyas, İslamköy, Kayı, Kılınç, Kuleönü, Lâğus, Say, Senir.

Eğridir İlcesi :

Eğridir Halkevi

Halkodaları :

Barla (Bucak merkezi), Hamâ, Koçular, Sarıdris, Yenice, Yılanlı.

Şarkikaraağaç İlcesi :

Şarkikaraağaç Halkevi (1938).

Halkodaları :

Afşar, Bağlı, Belciğez, Çarıkсарaybölükler, Çarıkсарayulu, Donarsa, Gelendost, Nudra, Sabur, Vakıfdinek, Yenice, Yenişarbademli.

Sütçüler İlcesi :

Sütçüler Halkevi (İlce Merkezi - 1939).

Uluborlu İlcesi :

Uluborlu (İlce - merkez - 1939), Senirkent (Bucak - merkez - 1939).

Halkodaları :

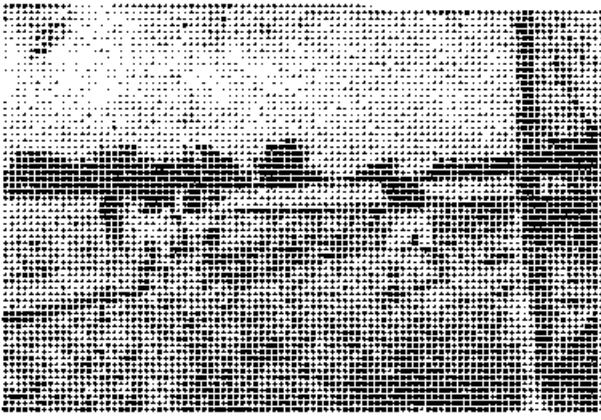
Büyükkabaca, İlegüp, İleydağı, Gençali, Güreme, Küçükkabaca, Yassıviran.

Yalvaç İlcesi

Yalvaç (İlce - 1936), Sücüllü (Köy - 1939).

Halkodaları :

Çetinçe, Elbengi, Gelegermi, Gemen, Gemenbayat, Hisarandı, Hüyükülü, Köşküler, Kumdanlı, Kuyucak, Örkenes, Tokmacık, Yukarı (Kaşıkara), Yukarıtutar.

Atabey Halkevleri maç yaparken

betiyle kasabanın kuzeyinde ve 10 dakika mesafesindeki Çayırhı Mescit denilen mesirede halkeviler tarafından bir eğlenti günü hazırlanmış, gençler arasında atlama, tırmanma yarışlarıyla muhtelif koşular yapılmıştır.

3 — 19 Mayıs Gençlik bayramı gününde Evimizin spor kolu tarafından futbol gösterileri yapılmıştır.

4 — 25 Temmuz gününde bucağımızın su menbaı olan ve iki saat kuzeyinde bulunan Kısık mevkiine bir dağ gezisi tertip edilmiştir. Geziye bütün halkeviler iştirak etmiştir. Burada da gereken faydalı sporlar, su sporları yapıldığı gibi su içinde yürüyüş, avcılık yapılmıştır.

5 — 20 Ekim Cumhuriyet Bayramında dil ve edebiyat kolunun hazırladığı (Akın) piyesi temsil edilmiş. Dil edebiyat kolundan söylevler verilmiştir.

6 — 23 Şubat 947 pazar günü Halkevlerinin 15 ci yıldönümü münasebetiyle yapılan kutlama törenine ait yazı ilişiktir. Fotoğrafçı bulunmaması yüzünden duruma ait bir fotoğraf gönderilememiştir.

1 — Saat 13 den itibaren Halkevi salonlarına doldurmağa başlayan Bucak halkı saat onbeşe kadar mahalli eğlentilerle vakit geçirmiştir.

2 — Saat 15 te başlayan radyo yayını büyük bir zevkle takip edilmiştir.

3 — Radyo yayımlarını müteakip evimizin bir yıllık çalışması, halkevlerinin maksat ve gayeleri açıklanmış halkın ve bilhassa gençlerin bu değerli kültür yuvasında faydalı alanlarda çalışmalarını sevinçle anılmıştır.

ZİRAİ KALKINMA BİRLİĞİ

İlimizde 1946 yılı sonlarında kurulup 946 yılı başında faaliyete geçen zirai kalkınma birliği ni köylü ve şehinli halk şüphesiz ki tanımaktadır.

İlimizin Zirai alanında topyekün bir kalkınma temin etmek maksadıyla kurulmuş olan bu birlik il çiftçilerine ve müstahsillere gücünün yettiği kadar faydalı olmağa çalışmaktadır.

Harp yıllarının doğurduğu yığın halindeki imkânsızlıklar içinde kurulmuş olan birlik metodlu şekilde çalışmak üzere çizmiş olduğu program üzerinde pek fazla mâniler atlamak suretile yürümektedir.

947 yılında tatbik olunacak programda daha ziyade köylüye tarla ziraatı üzerinde rasyonel çalışma imkânları sağlayacak olan modern ziraat alât ve makinalarının temini ile onlar eline vererek istihsalı artırma yoluna gidecektir. Tabii bu programa konulan hayırlı düşünüşün 947 yılında ikmaline imkân yoktur. Çünkü bir vilâyetin bütün köylerinin modern istihsal vasıtaları ile donatılmasının ne kadar güç olduğu meydandadır. Bu itibarla birlik bu yıl için bazı fırsatlardan istifade ederek isimlerini aşağıda yazacağım çiftçi, müstahsillerin ihtiyaçlarına kısmen cevap verecek alât ve vasıtaları mubayaa etmiştir.

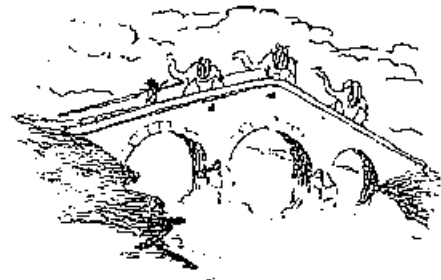
1 — Her yıl bağlarımız ve meyvalıklarımızda zararlı mantarlar ve haşereler tarafından mahsulün hemen % 50 sine yakın miktarının heder olduğu gözlerimizin önündedir. Aşağı yukarı bağcı ve bahçıvanların günlük konuştuqları mevzular arasında daimi surette yer alan "esaslı şekilde mücadele yapılmalıdır.", Sözlerinin biz de aynı şekilde duyarak meyvacı ve bağcı mıntıklarımıza gönderilmek ve oralarda mücadele işlerini sağlamak üzere Donatım Kuru-

mundan 20 adet Vermorel tip Pülverizatör almış bulunuyoruz. Bunlardan 5 adedini Üzüborlu'ya, 5 adedini Karaağaç'a, 5 adedini Yalvaç'a ve 5 adedi de menkez köylerine gönderilip lüzumu halinde ziraat teşkilâtının vereceği direktifler dahilinde zararlılarla esaslı şekilde mücadeleye girişilecektir.

2 — Köylünün ekim hasat işlerine yardım etmek düşüncesiyle yine donatım kurumundan bir adet mibzerle, bir adet orak makinası satın alınarak ilimizin hububat ambarı vazifesini gören ve istihsalı her ilçeden üstün olan Ş. Karaağaç ilçesine gönderilmiştir.

3 — İlimiz çiftçilerinin pamuk ekimi heveslerini uyandırmak ve onlara makina ile ekimi göstermek ve yardım etmek üzere Tarım Bakanlığı'na ait olup Nazilli Pamuk Üretme ve Deneme istasyonundan gönderilen pamuk mibzerlerinden iki adedi mubayaa olunarak fasulya ve nohut ekimi ile tanınmış bulunan Eğridir ilçesine gönderilecektir.

Bunlardan başka 947 yılında mubayaa olunmak üzere hazırlıklarına başlanan iki adet orak makinasının Çivril'den getirtilmesi kararlaştırılmış olup bu da ilceler çiftçilerinin işlerini görmek üzere gönderilecektir. Ayrıca biçer döğör, traktör, traktör pulluğu ve mibzeri mubayaa için teşebbüslere de girişilmiştir.

Hamit Oğulları

Ibrahim Hakkı KONYALI

Hamid Oğulları ailesine bu adı bırakan Hamit Bey'in Selçuklularla beraber doğudan gelen bir Oğuz birliğinin başı olduğu, babasının ve kendisinin Selçuk emirleri arasında yer aldıkları söylenmektedir (1).

Bir rivayete göre Selçukluların gözülmüşünden sonra Emir Hamit Bey de Borlu — Uluborlu'da bağımsızlığını ilân etmiş ve sonradan adını taşıyan Beyliği kurulmuştur. Fakat bu kuruluşun tarihi kesin olarak tesbit edilememektedir. Hamit Bey'in ve babasının hüviyetleri etrafındaki ibham sisi de henüz ilim güneşi ile eritilmiş değildir. Kâtibi Dimeşki Meszlik il-Ebsar fî Memalik-il-Emsar,, adlı eserinde Hamit ili hakkında şunları yazar:

"Beyi Antalya Beyi Yunus'un kardeşi Dünder'dir. Başsehiri Borlu'dur. Yukardan sınırı Karasar'a dayanır. Yalvag, Karagaç, Eğirdir bu Beyliğin şehirleri arasındadır. Bu Beyliğin şehirleri az, köyleri çoktur. Germiyan Beyliği'nin etrafını kuşatan beyliklerin sonudur (2)."

Bu beyliğin tarihî hüviyeti oldukça aydınlanan ilk ve en mühim Beyi Felek-üd-Din Dünder Bey'dir. Bunun da Beyliğe başladığı tarih kesin olarak henüz tesbit edilmiş değildir. 701 H., 1301 M. den evvel olduğu kabul ediliyor. Hamit Bey'in torunu ve İlyas Bey'in oğlu olan Dünder Bey ilk başkent Uluborlu'dan sonra Eğirdir imar ederek beyliğe başşehir yapmış ve "Felekâbad,, şeklinde de kendi adıyla adlandırmıştır.

Dünder Bey'in burada yaptırdığı minari âbidelerden 701 H., 1301 M. de yaptırdığı medrese ile 707 H., 1307 M. de yaptırdığı bir hamam kitabeleriyle bize kadar gelebilmiştir.

Bu kitabelerde Dünder Bey "El emir-ül-muazzam Felek-üd-Devle veddin el emir-ül-Kebir Es. Sifehsâlâr-ül-Müeyyed - ül - Muzaffer - ül - Hasib - ün - Nesib Muharre ül Etraf Melik - ül - Ümera vel ezam Felek - üd - Devle veddin Alâ - ül - İslâm vel Müslimin Dünder bin İlyas bin - ül - Hamid,, şeklinde anılmış ve vasıflandırılmıştır.

Hamit Oğulları beyliklerini genişleterek güneyden Gölhisar, İstanos — Korkudili, Antalya, kuzeyden ve kuzey batıdan Germiyan ve Denizli beklükleri sınırlarına vardılar. Daha sonra Antalyada bir beylik daha kurdular.

Bu beylik de serpilmeye başladığı zamanlarda doğudan bir felâket silindiri gibi gelen Moğolların tehdidi altında bocalamaya başlamıştır. 712 H., 1312 M. yılında Anadolu beyliklerini itaatleri ve yüksek hâkimiyetleri altına almak için İlhan Hükümdarının Sivas ve Erzincan arasındaki Karabük'e gönderdiği umumî valisini ziyaret edenler arasında Dünder Bey de vardı. Hattâ rivayete göre Dünder Bey İlhan Hükümdarı Olcayto Han adına Felekâbad'da para bile bastırmıştır. Bu İlhanlıların bir çeşit yüksek hâkimiyetini tanımak demektir. Olcayto Han'dan sonrara 716 H., 1316 M. de yerine geçen Ebu Sait Bahadır Han'ın zamanında İran'da çıkan karışıklıklardan istifale eden Dünder Bey tekrar bağımsızlığını elde etmiş ve komşu beyliklerden Saruhan ve Mentеше beylerinin yardımlarını da sağlamıştır. Daha sonra İlhanlıların Anadolu valisi Çoban zade Timurtaş Anadolu beyliklerini ortadan kaldırmaya karar vererek Eşref Oğlu yurduna saldırmuş, Beyini feci bir şekilde öldürmüş, bu-

(1) Düveli İslâmiye. Sayfa 289.

(2) "Topkapı sarayında deri üzerine yapılmış eski haritalar,, Sayfa 145.

(3) Kitabeler. Sayfa 229 ve 231.

rada İhanın üstün hâkimiyetini kurduktan sonra sınırdaşı Hamit Oğulları Beyliğine de saldırmaya başlamıştı. Dünder Bey bu saldırıya karşı koyamadığı için felekabad'ı terk ederek Antalya'ya çekilmişti. Timurtaş kendisini orada yakalamış ve öldürtmüştür. Dünder Bey'in öldürüldüğü tarih, Eşref Oğlu Süleyman Şah'ınki gibi ihtilâflıdır. 723, 724, 725, 726 H. tarihlerini ölüm yılı olarak kabul edenler vardır. İşte bundan sonra Hamid ili İhanlıların eline ve hâkimiyetlerine geçmiş, eğemenliğini kaybetmiştir.

728 H., 1327 M. de Timurtaş Mısır'a kaçtıktan sonra Dünder Bey'in oğullarından birisi meydana çıkarak babasının Beylik tahtına oturmuştur. Kâtibi Dimeskî "Mesalik - il - Ebsâr fi Memalik - il Emsar,, da Çıplak Haydar'a göre Antalya beyliğini yazarken "Bunun Beyi Dünder'in Oğlu Hızır Bey'dir. Bu Dünder ailesi Çobanoğlu Timurtaş'ın şerrinden Mısır'a sığınmaya mecbur olmuş ve çok iyi karşılanmışlardı. Timurtaş'ın vefatından sonra yurtlarına döndüler.,, der.

Aynı müellif, Ceneveli Balaban'a göre Antalya'yı yazarken şunları söyler:

"Bey Yunus oğlu Hızır'dır. Başşehir Antalya'dır. Mamüdiî beyliğinin güneyindedir. 12 şehri, 25 kalesi ve 8 bin süvari askeri vardır.,,

İbni Batuta da Antalya Sultanının adını (Hızır Bey bin Yunus Bey) şeklinde kaydeder. Biz bu iki Hızır Bey arasında tenaküz bulmuyoruz. Çıplak Haydar zamanında Antalya Bey'i Dünder'in oğlu Hızır Bey'di. Ceneveli, Haydar ve 730 H. 1329 M. tarihlerinde buralara uğriyan İbni Batuta burada yine Hamit Oğullarından (4) Yunus Bey'in Oğlu İkinci Hızır Bey'i görmüş olabilirler. İbni Batuta'nın uğradığı zamanda Eğirdir'de Dünder Bey'in oğlu İshak Bey Sultan idi (5). O

(4) İbni Batuta seyahatnamesi, cilti. sayfa 315

(5) Kalkaşendinin "Subh - ül - A'sam,, adlı eseri. Cilt 5, sayfa 341.

sıralarda İshak Bey'in oğullarından birisi de ölmüştür.

Dünder beyden sonra Oğullarından hangisinin Hamit Oğlu beyliği başına geçtiği hakkında henüz elimize katiyet ifade eden bir vesika geçmiş değildir. "Düveli İslâmiye,, Hızır bey olduğunu söyler. "Anadolu beylikleri sahibi,, İshak Beyin geçmiş olmasını doğru bulur. Biz de Hızır Beyi tercih ediyoruz. Çünkü İshak Bey babasının sağlığında Mısır'a gitmiş ve orada oturmuştur.

Timurtaş Mısır'a sığındığında da orada idi, babasının katili firari vali ile Mısır hükümdarı önünde karşılaştılar. İşte İshak Beyin Mısır'dan dönmeden evvel kardeşi Hızır Bey babasının yerini almış, İhanlıların eline düşen Baba yurdunu kurtardığı gibi Eşrefoğullarına ait Beyşehir, Akşehir, Seydişehir gibi mühim yerleri de kendi sınırları içine almağa muvaffak olmuştur. H. 728, M. 1327 yıllarında Akşehir Hamit Oğullarının eline geçmiş bulunuyordu. Hızır Beyin ilk başkenti Antalya idi. Tarihın seyrinden ve mantığından çıkardığımızı göre Hızır Bey'in beylik müddeti pek kısa sürmüştür. İshak Bey Mısır'dan döndükten sonra onun yerini almış ve başkentini de Eğirdir'e nakletmiştir. Kardeşi Mehmet Çelebi de Gölhisarda müstakil bir beylik kurmuştu.

Antalya'ya da Yunus Bey zade Hızır Bey hâkim bulunuyordu. On dördüncü asrın ilk yarısında Sultan dağları ile Akdeniz arasındaki sahada üç Hamit oğlu beyliği kurulmuştu. İshak Beyin ölüm yılı ve yerine kimin geçtiği de henüz aydınlanmış değildir.

Yalnız Eğirdir'deki Dede Sultan türbesindeki H. 759, M. 1357 tarihli kitabesinden bu yıllarda Eğirdirde "İlyas Bey,, isminde birisinin bey olduğunu öğreniyoruz. Kitabede İlyas Bey şöyle anılmıştır: El Emir - ül - kebîr - ül - Müeyyed.. Hüsam - üd - Dünya veddin İlyas Bey

Bu türbeyi Musa Dedüğü Oğlu İsa isminde birisi yaptırmıştır (6).

“Subh - ül - Â’sa,, Eğirdir sultanını yazarken İlyas Bey’in babasının Hamit Bey’in oğlu Mustafa Bey olduğunu ve H. 776, M. 1374 yılında Mısır hükümdarı ile mektuplaştığını söyler. İlyas Bey komşusu ve sınırdaşı Karaman oğullarıyla kanlı savaşlar yapmağa mecbur olmuştur. İlyas Bey bazan Karaman Oğlu topraklarından bir kısmını koparmış, bazan Karaman Oğlu Alâeddin Bey kendi topraklarından bir kısmını almıştır. İlyas Bey birkaç defa yurdundan çıkarılmış, komşu beyliklere sığınmış ve meselâ Germiyan Beyinden yardım göreyek yurduna dönmüş ve Karaman Oğullarıyla döğüşmüştür. Onun zamanında Hamidîli toprakları zikzaklı bir seyir ile kâh Karaman Oğullarına geçmiş ve tekrar geri alınmıştır.

Akşehir de bu istilâ ve tecavüz med ve cezri içinde sahip değıştirip durmuş ve nihayet İlyas Bey ölünceye kadar Hamit Oğullarının elinde kalmıştır. İlyas Beyin öldüğü yıl katî olarak gösteren bir vesika da henüz elimize geçmemiştir. Yerine oğlu Kemaleddin Hüseyin Bey geçmiştir. Hüseyin Bey de Karaman Oğullarının devamlı ve yıpratıcı saldırılarına uğruyordu. Devrin en kuvvetli beyliğı Osmanlı beyliğinin hükümdarı Murad Hudavendigâr’a H. 777, M. 1375 tarihinde müracaat ederek yardımını istedi (7). İlyas Beyin H. 776, M. 1374 de Mısır hükümdarı ile muharebe ettiğı de göz önüne getirilince ya 1374 yılının son aylarında ve yahut 1375 yılının ilk aylarında öldüğü meydana çıkar.

(6) Bunun Doğanhisarın Tekke köyünde zaviyesi bulunan Dedüğü Sultan olduğunu tahmin ediyoruz. Halk da burada yatanın Dedüğü Sultan olduğunu söyler.

Turgut Oğullarından Pir Hüseyin Bey bu zaviyeye gelirler vakfetmiştir. Vakoflar Umum Müdürlüğü arşivinde Anadolu Başlar 1267 numaralı defterin 313 üncü sayfasında vakfiyesi vardır.

(7) Münşeati Feridun Bey. Cilt 1, sahifa 99.

Murad Hüdavendigâr’ın Hamit Oğlunun yardım isteğini nasıl cevaplandırıldığını bilmiyoruz. Ama Murad Hüdavendigâr, oğlu Yıldırım Beyazıd’ı Germiyan Oğlu Süleyman Şah’ın kızı ile evlendirecekti. 783 H. 1381 M. de yapılacak düğüne komşu devletlerin beyleri ve hükümdarları arasında Hamit Oğlu Hüseyin Bey de davet edilmişti. Düğünden sonra Murad Hüdavendigâr Hüseyin Beyin elçisini kabul ederek kendisine:

— Biraderim Hüseyin Beye benden selâm söyle. Aramızdaki dostluk, sevgi, ülfet ve ittihadı güvenerek kendisinden bir iltimasımız vardır. Kabul cevabı göndereceğini umarım. Karaman Oğlu Ali Bey memaliki mahrusamıza birçok defalar tecavüz etmiş ve bizi incitmiştir. Karaman ili civarındaki hazı kaleleri Hüseyin Beyin bize seri bir şekilde satmasını rica ediyorum. Bu suretle biz hem sınırlarımızın emniyetini sağlamış oluruz, hem de Hüseyin Beyle olan dostluğumuzu sağlamlaştırırız. (8) dedi.

Hüseyin Beyin elçisi memleketine döndü. Hüseyin Bey bu sert ve şiddetli teklifi sükûtle geçiştirmek istiyor ve cevabı geciktiriyordu. Murad Hüdavendigâr’ın dümürünü ziyaret maksadiyle Kütahya’ya gelişini haber alınca kendisinin üzerüne yürümesi ihtimalini göz önünde tutarak istenilen kaleleri derhal kendisine satmaya hazır bulunduğunu Padişaha bildirdi. Alın satım müzakeresinden sonra Hamit Oğlu Hüseyin bey 80 bin altın bedel ile kendi sınırları içinde bulunan Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç, Karaağaç ve Isparta (9) kale ve şehirlerini Murat Hüdavendigâr’a sattı.

Murat Hüdavendigâr derhal yeni aldığı şehirlere adamlar göndererek teslim aldı ve kalelerine kendi askerlerini yerleştirdi. Topraklarını da kendi beratiyle timara

(8) Tacüttevarih, Cilt 1, sayfa 98.

(9) Isparta Aşık Paşa zade tarihinde yoktur. Tacüttevarih, Neşri ve Hadidi’de vardır. Neşri bu satın alma tarihinin 783 H. veya 784 H. olmasında ihtilâf bulunduğunu da kaydeder.

ELLİSİNDE

Kemal TURAN

Babamın öldüğündeki yaşını on yıl daha asması bulunuyorum. Benden önce bir erkek kardeşim dört ay yaşayarak ölmüş. Babamın kırk yıllık hayatıyla beşikte iken ölen kardeşimin dört aylık ömürleri arasında, her ikisini de hiç tanımayan oğlum, mühim bir zaman farkı duymuyor sanırım. Gözle görülmedikten, beraber yaşanmadıktan sonra bir insanın ömrü, ister kırk yıl, ister dört ay olsun, bunun başkaları için ne ehemmiyeti var. Halbuki ben babamın bir meşeli âmna, yahut kaşlarının bir çatık zamanına rasladığımda bu balın, bir türlü bitmeyecek kadar uzun olduğunu duyardım.

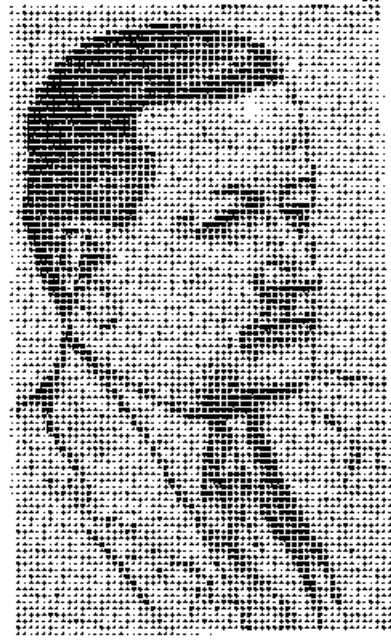
Beni hiç tanımayacak bir torunum bugün ulaştığım elli yaşımı, kendi duygusunda ancak babamın bir kaş çatışı zamanına sığdırabilir. O, kendisinin katılmadığı bir ömrü ancak bu kadar küçük ve dar bir çerçevede görür. Tabii birkaç nesil sonrakiler için bir dedenin hayatı artık nadir fırsatlarla anılan bir lâhzadır.

verdi. İşte Akşehir bu tarihte Osmanlıların eline geçti ve şimdi yok olan kalelerine Osmanlı askerleri yerleştirildi.

Murat Hüdavendigâr Kosva savaşına giderken komşu beylerden de yardım istemişti. Hüseyin bey, oğlu Mustafa beyin kumandasında bir yardımcı kuvvet göndermiştir.

Hüseyin bey 793 H., 1391 M. yılına kadar elinde kalan topraklarda beylik sürmüştü ve bu yıl da ölmüş veyahut Yıldırım Beyazıt tarafından öldürülmüştür. Bundan sonra da kalan toprakları Osman Oğullarıyla Karaman oğulları arasında paylaşılarak beyliğe son verilmiştir. Hüseyin beyin oğlu Mustafa beyin akubeti hakkında tarih bize katı bir şey söyleyemiyor. Dündar Beyin Olcayto adına para kestirdiği söyleniyorsa da (10) şimdiye kadar Hamit Oğullarının hiçbir parası görülmemiştir.

(10) tarih Encümeni'nin bastıracağı Osmanlı Tarihi, cilt 1, sayfa 490.

Elli yaşının çizgileriyle Kemal TURAN

Bir insandan arkaya ne kalır?.. Birkaç soluk fotoğrafı, birkaç satır yazı. Bir ihtimal olarak hayatınızda bir ev yaptırdığımızı bir bağ, bir bahçe yetiştirdiğinizi kabul edelim. Bunda şahsiyetinizin hissesi ne kadardır bilinmez ki.. Hele eve, bağa, babçeye harcadığımız emekler kulaktan kulağa söylenmez olunca, onlar da size tamamen yabancı kalır. Bu emekler bilinse bile, bu eserlerin iyiliğinde kötülüğünde onlara çalışan ustalar, işçiler kadar hakkınız olduğunu kabul eden bulunur mu bakalım.

Dört aylık iken ölen kardeşimin bir fotoğrafı olsa idi, pamuklara sarılı şekilsiz bir ufak yüz, bana, onun varlığını bir de resimle bildirmiş olurdu. Uzun bir fesle seyrek kumral sakalı arasındaki süzgülü bir gehrenin fotoğrafı ise, şimdi oğlumun elinde, vaktiyle yaşamış dedesinin en belirli hayat nişanesidir. Ancak kardeşimin fotoğrafı elde olsa idi ben ne anlayacakdysam, oğlum da babamın soluk fotoğrafından herhalde onu anıyor. Yılların bir yi-

ğın buruşukluklar ve renkler kattığı kartonu üstündeki çehre, artık donuklaşmış çizgileriyle torunlarına ne söyleyebilir?.. Sert kolalı tek kat dik beyaz yaka önündeki geniş açıklığı örten bir mendil hacminde bağlanmış, kravat, babamın fotoğrafına bakanları, belki de en çok oyalayan yerdir. Halbuki bu, ancak onun yaşadığı devre bir zaman nasıl uyduğunu, dolayısıyla hayatı ne yolda telâkki ettiğini gösterir. Babamın neşeli veya muztarıken hali neydi.. Nefreti, sevgisi nasıldı?.. Heyecanlı mı, serin mi konuşurdu?.. Gülüşünün gevrekliği ile öfkesinin erkekliği ne dereceyi bulurdu?.. Bunları kendisiyle yaşamadan, sadece bir fotoğraftaki durgun yüzle yakanın devrik kısmı kadife fakat kumaşı kare çizgili olan dar ve uzun caketten anlamak ne mümkün. Halbuki bir vücut, şekli değil, hisleri ve heyecanları anlaşılırsa, bir insandır.

Beşikste iken ölen kardeşimin parmak izini almak tabiatıyla kimsenin aklına gelmemiştir. Böyle bir şey yapılsaydı henüz teşekkül halindeki izler belki de yavrucağın bir hususiyetini bize kadar naklederdı. Ederdi, fakat neye yarardı?... Bununla şunu demek istiyorum. Bankacılık hayatında birçok ödeme emirleri dolduran ve imzalayan babamın yazıları da kuru birer parmak izi kadar onun eseridir. Harflerin kıvrımları, kelimelerin birbirine yaslanması, kısaca yazıdaki benlik; kendisininindir. Fakat bunlardan onun hayatını yaşamak için yazı falına bakanlarınkı kadar kehanet sahibi olmak ve bu kehanete içten inanmak lâzım gelir. Halbuki babamın bir şiiri, sanat özentisi taşıyan bir cümlesi, onun ruh balını bize bütün canlılığıyla verebiliyor. Oğlumla eğilip dedesinin bir kaç mısraı üstünde konuşurken bir kalbin, meselâ altmış beş yıl ötedeki heyecanını duyabiliyoruz. Babamın seçtiği bir kelime, sık kullandığı bir cümle 1900 yılından önceki edebiyat hareketlerinden hangisine daha çok meylettğini belirtiyor. Namık Kemal'e yaklaşmak hevesini taşıyan satırlarından ise, Sultanlar devrinin karanlığı içinde Anadolu kasabalarını hangi görünmez ışığın alttan alta dolıştırdığını anlıyoruz. Onun, Abdülhak Hamit'in Eşber'ini Tezer'ini hatırlatmak isteyen mısraları yok değil. Oğlum bunlarla dedesinin hangi hisleri tercih ettiğini, zevklerinde nasıl bir yenilik aradığını kavıyor.

Hele dört aylık iken ölen kardeşimin adının "Şinasi,, oluşunu benim adımla birleştiren oğlum bir Anadolu kasabasında 1896 yılında esen fikir havasını bulmakta zorluk çekmiyor. Gerçekten Namış Kemal'in ölümünden on üç yıl sonra dünyaya gelen oğluna "Vatan Şairi" nin adını vermekle, az yaşayan, ilk çocuğuna "Şinasi,, sonrakine "Kemâl,, demekle babam; bir edebî neslin samimiyetinde taşıdığı bütün tesirleri ifşa değil adeta ilâu etmiş oluyor.

Oğlum dünyaya geldiğinde babamın bana ad koyduğu yaşta idim. Aradan yirmi sekiz yıl geçmişti... Böylece ben çocuğuma Tevfik Fikret'in oğlunun adını vermek istedim. Bu doğumdan bir ay önce ölen yiğenimin taze matemide içinde olan babası bana yazdı, dedi ki "oğlu Nejat'ın ölümüne ağlayan Rezaizade Ekrem gibiyim. Yavruna Nejat adı koy diyemem fakat ona şairin adını vererek Ekrem diyelim, bu acımızın bir tesellisi olsun,, Öyle yaptık fakat kardeşimin bir yıl sonra doğan oğlu için yine Tevfik Fikret'in Haluk'unu hatırladık ve 1924 yılında hece vezindeki şairlerin tadına iyice erdiğimiz halde Rübab-ı Şekiste'nin ahengine ruhlarımızı kaptırdık.

***

Ellinci yılda hayatın ölçüsünü, hep babamla mini mini kardeşlerimden aldım. Onlardan oğluma ne kaldığını araştırarak torunlarım ne bırakacağını düşündüm. Yaşımla yakan ilgileri olanlar arasında onlara danışmadan yaptığım bir iç hasbihalini bu satırlara topladım. Birçok ömürlerin sarımsık dolaş akıp gittiği büyük insanlık seli içinde, her gün başlangıçtan biraz daha uzaklaşıp, varılacak yere biraz yaklaşıyoruz. Ellinci yıl bu akışın bir an bile durduğu yer değildir. Asıl durağa doğru hızla koşuyoruz. Bizden sonrakiler de bizim yolumuzu takip edecekler. Öncekiler bize ne bırakmışlar ise sonrakilere bizden kalacak odur. Bir fotoğraf solukluğu müddetince, bir mısra veya sanat özentisi olan bir cümle, anlaşılırlığı devam ettikçe nasıl dünkülerini bugüne bağlıyorsa belki bizim de hislerimizi içine sığdırmak istediğimiz birkaç satırımız yarım bizi arayacakların malı olacaktır.

Buraya kadarki yazıları bir insandan arkaya kalan şeylerin yalnız duyguları ve düşün-

öçeri bizlere nakledilebilen eserler olduğunu anlatmak için yazdım. Sakın bunu yüzer sayfa tutmayan dört kitabımla gazete sütunlarında kalan bir sürü günlük yazımı elli yıllık hayatımın yeter eseri saydığım için yapıyor sanmayınız. Fakat sorarım, bir insan ömrünün bifân-gosunda, elli yıllık veya biraz daha fazla bir ömrü, arkadan gelecek bizimkilere; zevinciyle, kedeniyle, şerefiyle, gunurıyla nakledecek başka hangi vasıta var? Bu hükmümle sadece bütün bir ömürün, birkaç satır içinde gömülüp kalacağını söylemiş oluyorum. Gerçek olan da bu değilmi acaba?..

Para Mabud, Bankalar mabed;

On dört yaşında aile büyüklerinin birinin kitap raftarında elime geçen ve bende hala tesiri yaşayan eserlerden ilki Abdülhak Hâmid'in küçük Sahra sıdır. Bu eserinde büyük şair, kır hayatını metheder, şehirlerdeki yaşayışı üzüntülü ve değersiz bulur. Kır hayatı altında Hâmid'in methettikleri ömürlerini çoban, çiftçi ve toprak işçisi olarak geçiren insanlardır. O, bunları tamamen mesut sayar. Bütün bahtsızlık şehirlerde dir. Meselâ sahralarda yaşayanlar "ihtiyaç," denilen şeyin sıkıntısını duymazlar. Adeta tabiat, bütün cömertliğiyle ve külfetsizce onları besler. Sadece nasipelri sıhhatli ve neşeli hattâ avâre bir hayattır. Onlar, kadın erkek yeşilliklerde toplanca eğlenirler. Muhtilerinden yalnız zevk ve neşe alırlar. Halbuki şehirlerde bunların hiç biri yoktur. Kasvetli bir yaşayış, hummalı bir çalışma, sabah-tan akşama kadar şehirleri yıpratır.

Hâmid'in şehirleri tasviri sırasında kullandığı bir tek mısra, on dört yaşının bütün anlam imkânlarını harcadığım halde bana sırrını vermemiştir. İçinde büyüdüğüm kasabanın sokaklarında dolaşırken de bir türlü bu sırrı çözemiyordum. Isparta'dan ayrılıp yalnız tahsil kademelerinde değil hayat tecrübesinde de biraz ilerleyinceye kadar Hâmid'in kafamda bir muamma halinde taşıdığım mısra şu idi :

"Para mabud, bankalar mabed,,

Isparta Ziraat Bankasında babam memurdu. Okul dönüşleri ona uğradığımda, zaman zaman soluk kıyafetli köylülerin banka kapısında

bekleştiklerini görürdüm. Bunların ödünç para aldıklarını biliyordum. Fakat daha çok âşâr satın alan eşrafın banka ile işi olduğunu da görüyordum.

Âşâr ahcılarını, genç nesle biraz daha açıkça tanıtmalıyız. Bunlar bir artırma sonunda ve bedel karşılığında bir yıl için bir köyün toprak mahsullerinin sekizde birini toplamak hakkını devletten alan kimselerdir. Devlete ödedikleriyle köylüden topladıkları arasındaki fark onların kazancı olurdu. Bu sebeple toplama köylüyü aldatmak, onu fazla ödemeye zorlamak için yapılan şeylerin hikâyeleri uzun ve üzüntülüdür.

On dört yaşında babamı daima bankanın geniş defterleri üzerine eğilmiş bulduğum günlerin akşamı evdeki konuşmalar daha çok dikkatimi çekerd. Bunlar da âşâr için eşraftan falanın kendisinininkinden başka daha kimlerin tarlalarını rehin ederek bankadan para aldığı yana yakıla konuşulurdu. Eğer âşardan kazanç ümidi bu yıl da boşa giderse rehin edilen bu dost malları ne olacaktı? Hiç âşara falan girmediği halde sadece oğlunu kızını evlendirmek, yahut çarşıya eşe dosta kabaran borçları biraz indirmek için bankaya başvuranlar da olurdu. Bunların da vadesi gelince bu paraları nasıl ödeyecekleri zaman zaman konuşulurdu.

Ziraat bankasından ödünç para alanların hemen hepsi hakkında ümitsizlik içinde verilen karamsar hükümler, Abdülhak Hâmid'in "Bankalar Mâbet," sözünü benim için çözümez hale getiriyordu. Körpe anlayışına göre "ibadet edilen yer,, geniş insan topluluklarına vicdan rahatlığı verir, öbür âlemler için hudutsuz nimetler hazırlar. Halbuki genç kafama göre ziraat bankasının masalar ve defterlerle dolu daracak odaları bir mâbed olmaktan ne kadar uzaktı. "Paranın tapılan şey,, sayılabileceğine aklım eriyordu. Onun darlığını çekeneri, birazına kavuşmak için her mihnete katlananları her gün görüyordum. Fakat büyük camilerin her zaman herkese açık olan geniş kapıları yanında ziraat bankasının eli böğründe köylülerin güç eşğini atladığı tek kanatlı kapısı ne kadar küçük ve farklıydı. Bir yanda geniş kubeler altında yüzlerce insan kuşu içinde ibadet edenken beri tarafta binbir didişmeden sonra bir kaç sarı altunu çalıyormuşcasına helecanla

cebine indiren ve yüzlerinde neşe mi, azap mı olduğu bir türlü kestirilemeyen insanlar vardı. Bunlar, ürkek ürkek girdikleri banka odasından yarı minnet yarı telaş içinde fakat herhalde bir mâbetteki rahatlığı duymadan ayrılıyorlardı. Bu adamların, ağız bir kaç kere düğümlü örne bir kese içine koyup kat kat çamaşınların iç ceplerine yerleştirdikleri altınları daha kapıdan çıkmadan geri alacaklarını gibi bir hal içinde silinip gittiklerini pek iyi hatırlıyorum. Onlar, bu sessiz ve korkulu halleriyle bir mâbetten göğüsleri kabarak çıkan insanlara nasıl benzetilebilirdi? Böylece bir banka neden bir "mâbet,, oluyordu?

Abdülhak Hâmid'in coşkun mısralarındaki sahra hayatını, gençliğimin engin hülyalarla dolu çağlarında her zaman hasretle andım. Yeşil ve yüksek ağaçların gölgesinde, akar suların kıyısında kırmızı kiremitli küçük küçük zarif köy evi, düzgün sürülmüş tarlalar, bir hizada şekilli ağaçlarıyla bakımlı bahçeler, kısaca kartpostallarda gördüğümüz gönül alıcı çoğu hayal işi çiftlik manzarası genç ruhumu hayli gıcıkladı durdu. Fakat okul hayatından çıkıp ta idare ve ordu kadrosunun yeni vazifeye girmiş bir adamı halinde köyle temasa geldiğimde bütün bu hayallerim kırıldı. Sahradakilerle talih birliğim ilerledikçe meşakkatli hayatlarından birazını da ben yükleniyordum. Bu âdeta içten geliyordu. Hâmid'in bahsettiği gamsız, şevkli insanlar bunalar olamazdı. Büyük şair onların arasında yalnız sevgi ve neşe bağı olduğunu söylüyordu. Halbuki sahradakiler onun sandığının tam tersine bir hayat içindeydiler. Onlar meşakkatli ömürlerini, yalnız tabiatla didişerek geçirmiyorlardı. Aralarında da bir yığın geçimsizlik, basit çekememezlikler, dar ve inatçı husumetler vardı. Kısaca burada hayat, hiç de şairin tasvir ettiği gibi değildi.

Abdülhak Hâmid'in "banka,, yı niçin "mâbet,, saydığını şehir hayatına iyice girdiğim çağda öğrendim. Sahranın onun mısralarındaki gibi zevkli olmadığını anlayışımınla bankanın da ne kadar kasvetli olursa olsun bir "mâbet,, kadar insanlar için çekici ve zorla eşliğinde tutucu olduğuna inanışım az çok birbirine yakın yıllar içinde oldu. Bankalara elinde bir senet veya çekle giren adamların, kırlarda omuzlarına ağır bir çift aleti yüklenmiş köylüler kadar ezil-

diklerini her zaman gördüyordum. Banka hollerinde bulunan tüccarlar, harman yerindeki çiftçiler kadar birbirine güvensiz ve birbiri için isteksizdiler.

Bankanın mâbet kadar insan hayatına girdiğini, hattâ ayrı dinlerden olanların bir banka içinde emek ve dilek birliği, yaptığına öğrendiğimde Abdülhak Hâmid'in mısralarındaki sarı gözüğüme sevinmedim. İnsanları yalnız parayı mahut tanır, ona tapınır saymakla kalmıyarak onun saklandığı kasalar etrafında huşu ile doluşır görünmek, şüphesiz, hislerimizi okşayan bir şey değildir. Hâmid'in on dört yaşında iken bana bu gerçeği ifşa etmeyişine hiçbir zaman üzülmedim. Fakat sahra hayatının şairin dilindeki başka olduğuna alışmam güç ve elemli oldu. Elli yıllık bir ömrün oldukça katılaştığı duygularım arasında bu hayal kırıklığının acısı halâ yaşamaktadır.

Burada sahra ve şehir hayatını karşılaştıracak değilim. Esasen hislerimiz ne olursa olsun hayat, kendi gerçekleri içinde yürüyüp gidiyor. Maksadım, bir insan ömrünün bazan bir iki satır yazı arkasında nasıl yıllarca ve heyecanla yürüdüğünü anlatmaktır. Bu bir iki satır yazı gerçeklerin dışında da olsa gönülleri yıllarca hayal alemlerinde tutuyor ve hayata nymadığı anlaşıldıktan otuz yıl sonra da gönüllere yine sıcak bir heyecan verebiliyor.

Bu ruh hali de olmasa insanlık katı gerçeklerin yükü altında ne kadar bunalar kalacaktı. Sanatın hayata biraz kuvvet ve ferah veren dehasına fakir zengin, okunmuş okunamış her insan kalbinin saygı duyması boşuna olmasa gerek.

Eğirdir Gölü

E Ğ R İ D İ R

Yazan : Besim D A R K O T

EĞRİDİR, daha eski şekli ile **EĞİRDİR**; Anadolu'da, Isparta iline bağlı bir kaza merkezidir. Adının Eğdir'dan geldiğine dair rivâyetler sağlam bir temele dayanmamakta olup, eski Avrupalı müelliflerin kullandıkları Eğdir veya Eğridi gibi yazılış şekilleri de Eğirdir'den bozmadır. İbn. Batuta (XIV. asrın ilk yarısı) şehri Akridür adı ile zikreder. Bu adın dağ sıvrısı veya kayalık yamaç mânasına gelen "Axoov,, veya "Axowtnolov'dan çıkmış olması, kasabanın yalnız bir dağ eteğinde bulunan mevkiini târif bakımından, bir dereceye kadar muhtemel görünmektedir. Yakın çağlarda rumlar kasabaya Akrotiri adını verirlerdi.

Eğridir kasabası, aynı adla anılan bir gölün cenup kıyısında bulunur. Sathı deniz seviyesinden 924 m. irtifâda, şimâlden cenûba uzunluğu 50, şarktan garba azamî genişliği 17 km. ve mesâhası 517 km². olan Eğridir gölü, garbindaki Borlu (Başla) dağının teşkil ettiği çıkıntı ile darlaşır ve şimâlde kalan kısmına Hoyran gölü adı verilir.

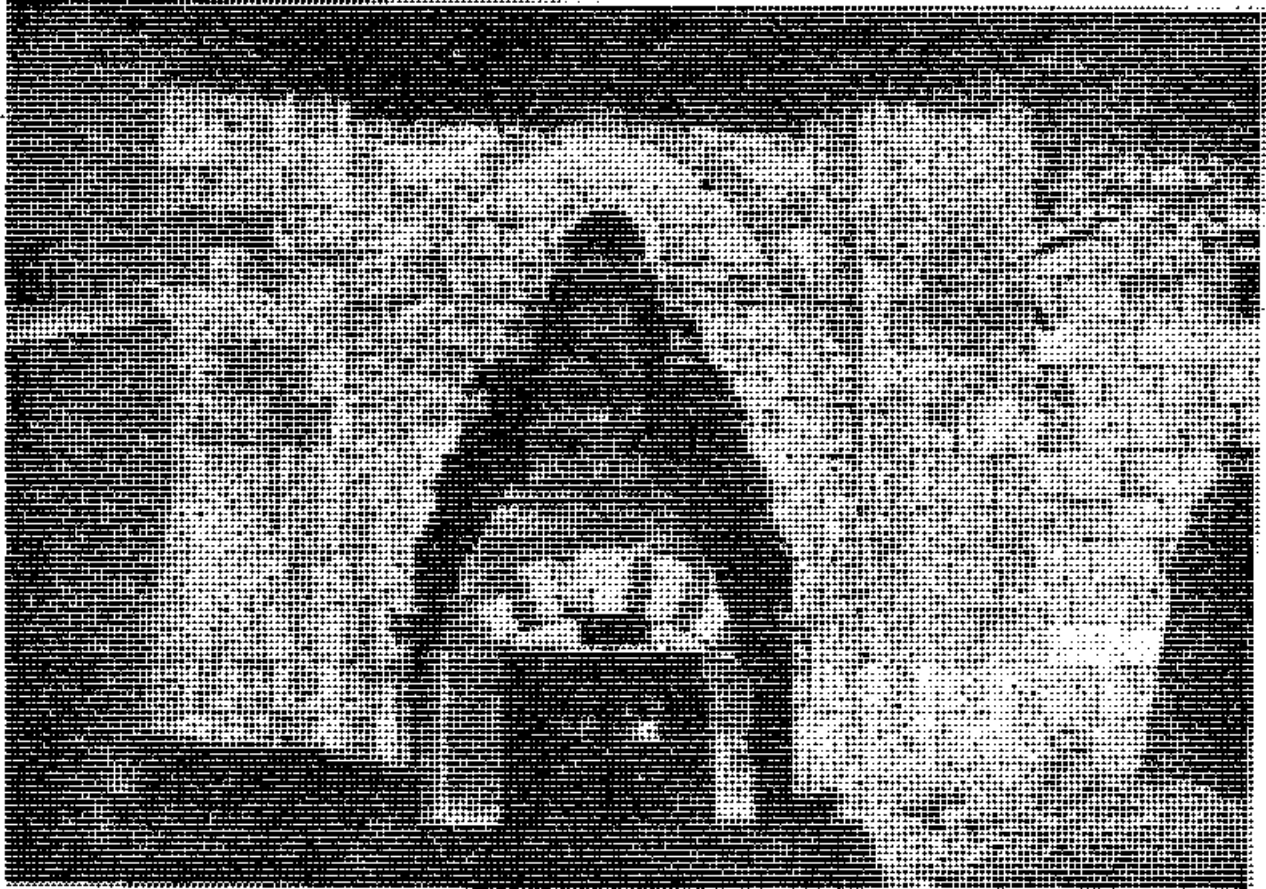
Eskilerin Limnae diye adlandırdıkları bu tatlı su gölünün derinliği, kat'î olarak, bilinmemekle beraber, sou defa F. Loewe (*Beobachtungen während einer Durchquerung Zentralanatoliens im Jahre 1927, Geografiska Annaler, 1935*) Eğridir kasabası şimâlinde gölün 116.5

m. derinliği olduğunu kaydetmekte ve bu rakam Cihannüma'da zikredilen "on kulaç,, kaydına az-çok uymaktadır. Yine Kâtib iÇelebi'nin, gölün fazla suyunun kısmen yer altı mecrâları ile Akdeniz'e döküldüğüne dair ifâdesi. Eğridir gölünü hârice cereyandan büt-bütün mahrum yahut bunun aksine, doğrudan-doğruya sathıtan akan bir mecrâ vasıtası ile denize doğru akmakta gibi gösteren bâzi yeni kaynaklardaki malûmata nazaran, daha doğrudur. Gölün fazla suyu, cenup ucundan çıkan bir çay (Boğaz suyu) vasıtası ile Gök-Ada (Kov-Ada) gölüne doğru akmakta, daha ileride, kireçli arazi dahilinde sık-sık rastlanan ve Düden adı verilen tabii kuyularda kaybolmakta, nihayet muhtemel olarak, Aksu vasıtası ile Antalya körfezine kavuşmaktadır. Yalnız yer altı mecrâlarının vakit-vakit tıkanması yüzünden, gölün cenubundaki Boğaz-Ova bazan geniş bir bataklık halini alır. Eğridir gölü ayağının akıtıldığı takdirde geniş arâzi kazanılacağı hakkında devlete maruzatta bulunan Eğridir kadısına, keyfiyetin yerinde tetkik edilmesi

hakkında, 976 (1567) yılında gönderilen hüküm, bu halin öteden beri dikkat nazarını çekmiş olduğunu gösterir.

Eğridir kasabası, göle doğru iki küçük ada ile beraber ilerileyen küçük bir yarım ada üzerinde, Camili-Dağ (eski Viarus Mons)'ın göle çayru inen ve Eğridir dağı (yahut Eğridir sivrisi) adı verilen tepesi eteğinde kurulmuştur.

Eğridir'in ilk çağ tarihine dair bilgimiz yoksa da, orta çağda peskoposluk merkezi Prostanma'nın burası olduğuna dair W. Ramsay tarafından ileri sürülen iddianın doğru olması muhtemeldir. Daha evvel islâm akıncılarının buraya gelmiş olması mümkün bulunmakla beraber, şehrin 600-601 (1204) sınılarında, Kılıç Arslan II. zamanında, Isparta ve havalisi ile beraber, Konya Selçukluları eline geçmiş olduğu tahmin edilir (bk. Houtsma, *Recueil des textes...*, III, 62). Selçuklu sultanlarının, mevkiinin güzelliği dolayısı ile, sayfiye olarak ikamet ettikleri Eğridir'e ehemmiyet verdikleri anlaşılıyor; nitekim hisarın inşası "Ala al-Din Kay-

Eğridir, Selçuk Medresesi'nin kapısı

Eğridir, Selçuk Medresesi'nin içi

kubad I. 'a atfedilmekte, bugün mevcut başlıca âbidelerin, hiç değilse ilk şekilleri ile, bu devirden kalmış buldukları kabul olunmaktadır. Selçuklu devletinin inkrasında Eğridir Hamîd-oğullarının kurduğu devlete payitaht olmuş, XIII. asrın son yıllına doğru bu devleti te'sis eden Falak al-Din Dünder Bey, şehre Felekâbâr veya Felekâbâd adını vermiş ve İhanlı hanedanının veziri emîr Çoban'a inkıyad ederek, hükümdar Ulcaytu namına, Felekâbâd'da para bastırması ise de, bir kaç sene sonra vâli Timur-Taş tarafından Eğridir'den çıkartılmış, Hamîd-oğulları devletinin ikiye ayrılması neticesinde, Eğridir Dünder Bey'in ahfâdına tâbi kalmış, XIV. asrın ikinci yarısından itibaren, Karaman-oğullarının tecâvüzüne uğramış ve beyler Germeyan-oğullarına, sonra Osmanlılara baş vurarak, yardım istemişlerdir ki, son bey Hüseyin Bey zamanında, 1381' e doğru Eğridir'in de, muhtemel olarak, diğer bir takım kaleler ile, Osmanlı hükümdarı Murad I.'a sulhan terk edilmiş ol-

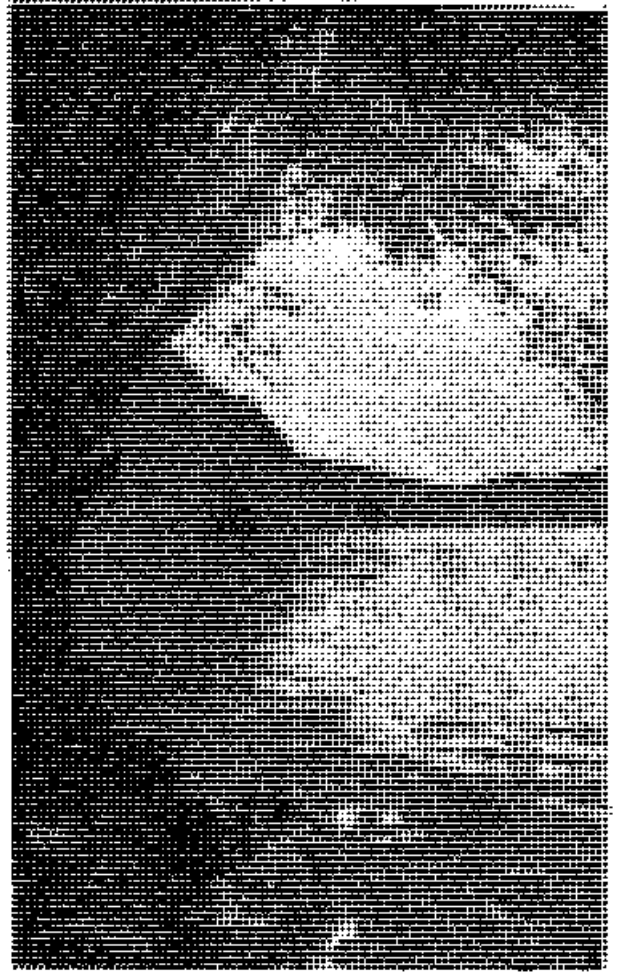
duğu ve Hüseyin Bey'in vefatında (1390) Teke devletinin de sona erdiği söylenebilir. Timur Anadolu'yu istilâsı sırasında buraya gelerek, kendisine inkıyad etmeyen şehri ve halkın sığınmış olduğu Nis adasını muhasara ile, zaptetti (Sa'd al-Din'e göre, 17 şâban 805 = III mart 1403; Şaraf Al-Din'e göre, 17 recep) ve Eğridir'i Karaman-oğlu Mehmed III. Bey'e verdi ki, bunun zamanında Eğridir'de bastırılan sik-keler malûmdur. Fakat Karamanlılar Eğridir'i 1425' te, Hamîd-İli'ni mülhakatı ile beraber, Osmanlılara iâde etmek zorunda kaldılar.

Dağlar ile kuşatılmış bulunması ve buraya gelen yolların kolay müdafaa edilebilmesi ve mevkiimin de tahkime elverişli olması sayesinde, Eğridir, Hamîd-oğulları gibi küçük bir devletin hükümrânlığı esnasında, epeyce parlak bir hayat sürmüştü. 1382 yılına doğru burayı ziyaret eden ve Ulu cami karşısındaki medresede ikamet eden İbn Batuta, şehri çok nüfuslu, güzel çarşı ve pazarları olan, iyi sulanmış mey-

va bahçeleri ile çevrilmiş bir belde olarak gösterir ve hükümdardan (Dünder-oğlu İshak Bey) sitâyişle bahseder. Osmanlı hâkimiyeti altında ise, hudutlardan uzak kalması müdafaa ihtiyacını ortadan kaldırmış, surlar tâmir görüneyerek harap olmağa yüz tutmuş ve şehir, sapa durumu yüzünden, az-çok sönmüştür. Bununla beraber Cihannüma'da büyük çarşaları, cami ve hamamları olduğu kaydedilen şehrin surları, XVIII. asır başında bile sağlam idi (Voyage du Sieur Paul Lucas fait en 1714..., Amsterdam, 1720). Hisarın demir kapısı ve topları XIX. asrın ilk yarısında henüz duruyordu (Rev. F. V. I. Arundell, Discoveries in Asia Minor, London, 1834, I, 329 v.d.). XIX. asrın sonlarına doğru Eğridir'de, dördü minâreli olmak üzere 32 cami, 17 mescid, 2 medrese, 2 kilise, 1 kütüphâne, 4 hamam, 1150 kadar dükkân ve 3 han vardı. (Konya vilâyeti sâhnâmesi, 1305) ve birinci cihan harbinden evvel, kasabanın nüfusu 5—6.000 olarak tahmin ediliyordu (Banse, Die Türkei, s. 120, 161 v.d.). Bu nüfusun tamamı Türk olup, yalnız Nis (Nisi, Nisin) adasında bir az rum bulunuyordu. Şehrin münâkale bakımından tecrid edilmiş durumu, ilk defa 1912'de, İzmir—Aydın şimendiferinin buraya kadar uzatılması sayesinde sona erdi. 1934 yılında elektrikle tenvir edilmeğe başlanan Eğridir kasabasının 13 mahallesinde 943 ev vardı; nüfusu 1945 sayımında 161674'e varmış bulunuyordu; 45 köyü olan ve Isparta vilâyetine bağlı bulunan kazasının nüfusu da 26.600'ü geçiyordu.

Eğridir kasabasının, ilk defa olarak, yarım ada ucunda yerleşmiş bulunması muhtemeldir. İskân sâhasını kara tarafından koruyan surlar, osmanlı hâkimiyetine girinceye kadar, kasabanın her büyümesi sonunda, muhtemel olarak, bir kaç defa yer değiştirmiş ve en sonunda iskân sahası, Eğridir sivrisinin dik yamacına dayanmıştır. Mahdut bir sahaya sıkışmak zorunda kalan şehirde sokaklar dar, binalar âdetâ birbiri üzerine yığılmış durumda ve bahçeler ise, mâdirdir. Şehrin müstakbelde inkışafı halinde ya şimale (istasyon tarafı) yahut cenuba doğru göl kenarına yayılması lâzım gelmektedir ki, son yıllarda imâr plânı buna göre hazırlanmış ve yeni hükümet konağı cenupta, bugün mevcut olmayan eski dış surların önünde, kervansaray denilen bir bina harabesinden başka inşaat görülmeyen boş bir sahada kurulmuştur.

Eğridir Gölü

Bugünkü Eğridir içinde kayda değer başmedrese ve hisar yakınındaki kütüphanedir. İnşası Selçuklu sultanı "Ala al-Din Kaykubad I.'a atfedilen hisar yarım adanın ortasından başlar. Asırlardan beri halk tarafından taşları sökülen surlarından şimdi ancak yıkık duvar parçaları kalmıştır. Hisarın şehre bakan yüzü, bir dereceye kadar, iyi bir halde kalmıştır. F. Sarre'nin tasvirine göre, surların duvarları 10—15 m. yüksekliğinde olup, muhtemel olarak, önünde bir de hendek bulunuyordu. Kapısının iki tarafında yarım dâire şeklinde kuleler yükselmekte olup, bunların üzerinde, Arundell'in görmüş olduğu toplar artık mevcut değilse de, yüksekten etrafa bakıldığı zaman göze çarpan manzara cidden muhteşemdir. En yakını şehrin çoğu kiremitle örtülü evleri üzerine inen yağın yağmağa olduğu gibi, gölün etrafı dağlar ile kur-

şatılmış bulunmakta, şehri taşıyan yarım ada, bir az ötede iki ada ile göküm mavi suları içinde devam etmektedir. Bu adalardan şehre yakın olan küçüğüne Can-Adası denir ki, bağlık ve bahçelik olmakla beraber, meskûn değildir. O. von Richter (*Wallfahrten im Morgenlande*, s. 368) adanın Eğridir kaymakamına âit olup, onun ev ve bahçesini hâvî bulunduğunu söyler; Schönborn (1841) burada eğridirliere âit bahçelerden ve bağ evlerinden bahseder. Bu adanın ismi v. Richter gibi, Tchihatcheff tarafından da Cennada şeklinde tesbit edilmiştir. (H. Kiepert'e göre : Çan adası). Daha büyük olup, son yıllarda Yeşil-Ada ismi verilmiş olan ikinci ada, öteden beri Nis adı ile mâruf ve eskiden beri ziraat ve balıkçılık ile geçinen halk ile meskûndür. Orta çağda bu adanın hristiyan halkının bizanslılar ile araları iyi olmadığını, Konya türkleri ile daha iyi geçindiklerini, J. Commenos'un bunları sürmek istediğini ve adalıların da ona karşı direndiklerini (Honaz'lı Niketas yazar; türklerin adaya himâye isteyen rumların dâveti ile geldikleri, hattâ halkın bir kiliseyi kendilerine verdikleri rivâyet olunur. Yarı-yarıya müslüman olan adalıların gemicilikle ge-

çindiklerini ve kadınlarının dokumacılıkla uğraştığını Cihannümâ kaydeder. Sarre'nin ziyâreti sırasında (1895) burada yaşayan 1.000 kadar nüfusun çoğu rum olmakla beraber, bunlar kâmilen türkçe konuşuyorlardı ve adada, her ikisi de Ayastafanos adı ile yâd edilen, biri muhtemelen XI.—XIII. asırdan kalma ve harap ve ötekisi daha yeni, iki kilise vardı. Lausanne muâhedesinden sonra, ada hristiyanları mübâdele ile Yunanistan'a göçmüş ve oradan gelen muhâcirler adaya iskân edilmişlerdir. Bugün de adada halı ve dokuma tezgâhları vardır. Gemciler göküm pek bol olan balıkların avlar ve sâhiller arasında nakliyatı, kendi yaptıkları kayıklarla te'min ederler.

Bibliyografya : Kâtib Çelebi, *Cihannümâ* (nşr. İbrahim Müteferrika), s. 640 v.d.; İbn Batuta, *Seyahatnâme* (trc. Mehmed Şerif), I, 315; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu beylikleri*, s. 15 v.d.; W. M. Ramsay, *The Historical geography of Asia Minor*, s. 414; Friederich Sarre, *Reise in Kleinasien* (Sommer, 1895). *Forachungen zur seldjukischen Kunst und Geographie des Landes*, s. 140—162. Ayrıca bk. HAMİD-ÖĞLÜ.

İslâm Ansiklopedisi. Sayı : 31

Eğridir Kalesi

İspartalı Sadrazam Halil Hamid Paşa

Ün'üm 145 - 147 nci sayısında "İsparta'lı Sadrazam Halil Hamid Paşa,"nın hayatını kısaca anlatan Enver Özgen'in bir yazısı yayınlanmıştı. İsparta'da Halil Hamid Paşa'nın yaptırdığı cami ve kütüphane 1914 deki depremden beri harap durmaktadır. Ancak kütüphanedeki kitaplar, İsparta Halkevi'nin bir salonuna yerleştirilmiş ve burası paşanın adını taşıyarak Millî Eğitim Bakanlığına bağlı halde halkın istifadesine açık bulunuyor. Millî Eğitim Bakanlığı Halil Hamid Paşa kütüphanesini yeni yayınlarla da beslemektedir.

İspartalı Sadrazam Halil Hamid Paşa hakkında en toplu ve derin incelemeyi Tükiyat Mecmuasında Or. Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı yapmıştır. Müsadeleriyle bu değerli incelemeyi Ün sayfalarına ahyoruz.

Sayın İ. H. Uzunçarşılı, Sadrazam Halil Hamid Paşa'yı, Türk yenileşme hareketinin ilk kahramanı sayar ve bunu birçok belgelerle belirtir. Bu bakımdan Ün'üm birkaç sayısında devam edecek yazılarını her Türk gencinin ilgi ile takip edeceğini sanırız:

ÜN

I

Karlofça muahedesinin akdi ile (1699) artık fütihat siyaseti nihayet bulan Osmanlı İmparatorluğu, elinden birçok memleketleri çıkarmak suretiyle arazi cihetinden zarara uğradığı gibi malî, iktisadî, idarî ve askerî cephelelerden de pek ziyade yıpranmıştı. Henüz, dört devletle yapılan bu uzun harbin açtığı yaralar tedavi edilmeden yirmi sene sonra Pasarofça muahedesiyile ikinci bir zarara uğramaklık devletin bilhassa bozulmuş olan askerî teşkilâtında ıslahat ve tadilat yapılmasının zarurî olduğunu göstermişti.

On üç yıl imparatorluğun sadrazamlığında bulunan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, ilim ve sanayi sahasında biraz faaliyet göstermiş, matbaa açılmış, kitaplar tercüme ettirilmiş son zamanlarda Üsküdar'da bir kışla binası ile askerî ıslahata başlamak istemiş ve bazı sanayi-in inkişafı gibi hareketlerle Avrupa'daki faaliyeti kısmen bizde de tathika başlamış ise de bu hareket Patrona isyaniyle akim kalmıştı. Uzun süren sadaretinde yarım yamalak yapılan bu

Halil Hâmid Paşa'nın bir Fransız ressamı tarafından yapıp torunlarından Bay Hayrullah'ta mahfuz bulunan karakalem resmi

işler kendisinin salâhiyet ve istiklâline nispetle ehemmiyetsizdi; hususiyle askerî ve idarî bozukluklar her sahada kendini gösteriyordu. İ-ran seferleri esnasında muvaffakiyetsizlik sarıca ve sekbanlar yüzünden Anadolu'daki asayişsizlik bu cümledendi. 1148 H. = 1736 M. seferi ile Osmanlı ordularının gösterdikleri muvaffakiyet, yüz ağartacak derecede ise de bu, zoruna hâsil olmuş bir galebe idi. Bundan sonra olsun ordunun ıslahına çalışmak lâzım geldiği halde aksine olarak Yenigerçi esamisi alınıp satılmasına müsaade, iltizam usulü değiştirilerek yeni bir iltizam kanunu ile malikâneçiliğe doğru gidiş, timar, ziâmet işlerindeki kayıtsız-

lık ve yolsuzluk istikbalde vukua gelecek bir harpte neticenin pek fena olacağına delil idi. Belgrad muahedesinden sonra otuz sene süren sulh ve sükûn içinde ordu âtil kalmış, yeni iltizam kanunu dolayısıyla eyaletlerdeki nüfuzlu âileler yeryer mütehakim bir vaziyet almışlar ve bu suretle Derebeyi dediğimiz hanedanlar meydana çıkmıştı. İşte asıl bundan sonradır ki hükümetin eyaletlerde nüfuzu azalmış valiler bile derebeylerin ve nüfuzlu yerli mütesellimlerin ellerinde oyuncak olmuşlardı. Her ne kadar otuz senelik sulh devresi içinde ordu da bazı ıslahat yapılmak istenilmiş ise de bir isyandan korkularak işe girilmeye cesaret edilmemiş, ıslahat arzusu yalnız sözde kalmıştır.

Hekimoğlu Ali Paşa gibi hem devlet idaresinde ve hem kumandanlıkta mehareti olan, Yeğen Mehmet ve Ivaz Paşalar gibi orduyu muvaffakiyetlere sevkeden vezirlerin pek az müddet iş başında kalmaları kendilerinden istifade edilmesine mani olmuştu. Koca Ragıp Paşa ise hem devlet işlerinde ve he de siyaset sahasında kafası işleyen bir vezirdi. Devlet ve memleketin ihtiyaçlarını görüp anlamasına rağmen eline aldığı idareyi bozmadan zamanını hoş geçirmek siyasetini takip eylemiş, hastalığın ilâçlarını bildiği halde tedavisine cesaret edememişti.

(1182 H. 1768 M) seferinde hasmın en son askerî talim ve terbiye ile yetiştirilmiş kuvvetlerine karşı, Osmanlı ordu ve donanmasının otuz senedenberi talimsiz, manevrasız, eski ve tecrübeli kumandanlardan mahrum olması hem denizde ve hem de karada fena halde mağlûbiyeti icap ettirmiş, altı sene süren harp neticesinde Kırım ve bazı yerler elden çıkmış pek ağır harp tazminatı verilmeğe mecburiyet hâsıl olmuş, memleket hem malî, hem iktisadî sarsıntıya uğramıştı; Hususiyile bu harp sebebiyle Anadolu ve Rumeli'ye bakulamamış olduğundan gemi azyıya alan yerli âileler yani derebeyler merkezin emirlerini dinlemez olmuşlardı.

Köprülülerden sonra gelen veziri âzamlar arasında Avrupa usulü üzere ıslahat yapılmasının zarurî olduğunu anlıyanlar varsa da İbrahim ve Koca Ragıp Paşalar gibi bunlar da yukarıda söylediğimiz gibi hareket etmişlerdi. İşte Babrâlî'den yetişmiş olan Halil Hamid Paşa hem derdi görmüş hem de tedavisine başla-

mış fakat rakiplerinin galebesi neticesinde kendisini kurban vermiştir.

On sekizinci asırda yetişmiş Osmanlı sadrazamları arasında ıslahat ve yenilik yapmak isteyenlerin en ileri gelenlerinden biri ve hattâ birincisi Ispartalı Halil Hamid Paşadır; bazı eserler (1) kendisinin Burdurlu olduğunu yazıyorlarsa da (1198 muharrem 1783 M.) tarihli vakfiyesinde: (Vilâyeti Anadolu'da nasiye zâiri kadimim olan Isparta kasabasında) tâbiri ile doğduğu yerin Isparta olduğu gösterilmiştir. Bir kısım tarihlerin rivayetlerine göre babası İranlı Hacı Mustafa Ağa ve bazılarının yazdıklarına göre de Gürcü Mustafa Ağa'dır, (2). Aile arasındaki ananede Hacı Mustafa Ağa'nın babası Ali Ağa'ya Dideban Oğlu derlermiş, Dideban'ın gözcü demek olduğu malûmdur. Şu halde tarihlerde müstensih yanlış olarak nokta kalkmış Gözcüoğlu Hacı Mustafa Gürcü olmuş. Osmanlı tarihinde dideban veya gözcülerin bulunduğunu bilmekteyiz.

Hacı Mustafa Ağa silsilenamedeki kayda göre (1120 H. 1707) tarihinde Ispartada doğmuştur; babası Ali Ağa'dır; takriben (1149 H. 1736 M.) tarihinden evvel beylerbeylik ile Hamid (Isparta) mutasarrıfı olan Burdurlu Çelik Mehmed Paşa'ya intisap ederek anın maiyetinde yetişmiş hazindarı ve daha sonra paşanın vezirliği sırasında Kapıkütühdası olmuştur? Hacı Mustafa Ağa daha sonraları hayriye tüccarlarından olarak serbest yaşamıştır.

Halil Hamid Paşa, torunları elindeki silsilenameye göre (1149 H. 1136 M.) senesinde Isparta'da doğmuş olup validesi Zeynep Hanım'dı Halil Hamid Paşa, babasıyla beraber küçük yaşta İstanbul'a gelmiş (3) ve burada tahsil görmüştür.

Halil Hamid Efendi tahsilden sonra iptida

(1) Sicilli Osmanî ve Halifet ür - Rüesa Burdurlu, Hadikat-ül-Vüzera ise doğru olarak Ispartalı olduğunu yazarlar.

(2) Sicilli Osmanî ile Hadikat - üt - Vüzera Gürcü, ve Halifet - ür - Rüesa ile Cevdet tarihi İran'dır derlerse de iki rivayetin de aslı yoktur.

(3) Cevdet tarihi, Matbaası Osmaniye tabı, C. 3, S. 133 ve ailesi ananesi.

Babrali divan kalemine alındı; Beylikci(4) yanında kâtip idi. Himayesiz ve maiyetçe darda olduğundan Eflâk Voyvodası kapı ketühdası İstavrakı Oğlu'na kâtip oldu; bir müddet sonra İstavrakı Oğlu'nun katli üzerine tekrar Babralide eski kalemine devam etmeğe başladı. O sırada Mustafa III. ün itimadını kazanarak pek ziyade nüfuz peyda etmiş olan Darbhane Emni Raif İsmail Efendi (Paşa) nin delâletiyle (5) Âmedci kalemine alındı. Yedi, sekiz sene burada beylikci maiyetinde hizmet etti. Beylikci Mustafa Refet Efendi vazifesinin ehli olmadığından Halil Hamid Efendi gerek sulh ve gerek harp zamanlarında (6) üç sene kadar beylikçiliğe ait işleri muvaffakiyetle görerek çalışkanlığı, işi kavrayıp başarması cihetiyle büyüklerinin teveccühünü kazanmıştı (7). Halil Hamid Efendi, (1182 - 1768), Rus muharebesinde haccân denilen Babrali kalem âmirliğine yükseldi ve sonra Âmedci oldu (8).

Halil Hamid Efendinin değerli bir devlet adamı olduğu saray tarafından da haber alındı. Birinci Abdülhamid'in pek ziyade itimadını kazanmış olan Silâhdar Mehmet Efendi (sonradan sadrazam olan Karavezir) Sır kâtipi İsmail Ağa vasıtasıyla Halil Hamid Efendi'yi tanıdı. Ve onun tavsiyesiyle (1193 H. 1779 M. de Büyük Tezkireci oldu, Gerek Âmedcilik ve gerek Büyük Tezkirecilik hükümet merkezindeki mühim

memuriyetlerdendi. Bu vazifeleri muvaffakiyetle gören bir memur Reisül Küttab'hğa namzet demekti.

Bu sırada Halil Hamid Efendi'yi takdir eden Silâhdar Mehmet Efendi sadrazam olmuştu (1193 Şaban - 1779 Ağustos). Halil Hamid Efendi de tezkireci oluşundan yedi ay sonra vezirlik verilen Abdürrezak Efendi'nin yerine Reisülküttab tayin edildi ve (1194 Şevval - 1780 Birincitesrin) de de Hacı Mustafa Efendi den sonra sadrazam kethüdası oldu. Sadrazam kethüdalari, sadrazamların en yakın ve en ziyade itimat ettiği iş bilir devlet adamları arasından seçilir ve devletin dahili işleriyle bizzat alâkadar olurlardı.

Karavezir denmekle şöhret bulan Sadrazam Silâhdar Mehmet Paşa, I inci Abdülhamid zamanında kendisinden evvel sadrazam olanlar arasında en iyi iş görenlerdendi. Bu da değerli devlet adamlarını etrafına toplaması sayesinde idi. Karavezir 1781 iptidasında vefat etti. Yerine ikinci defa sadrazam olan Bolulu İzzet Mehmet Paşa, sadaretinin dördüncü ayında Halil Hamid Efendi'yi kethüdalıktan azletti. Buna da sebep yeni sadrazamın maiyetinin, Halil Hamid Efendinin nüfuzundan kırmeleri idi. İzzet Mehmet Paşa maiyetinin tesiri altında bulunduğu kethüdanın işten uzaklaştırılması icabettiren hiçbir kusurunu bulamamıştı. Halil Hamid Efendi yah veya konağından her nerede isterse oturmağa mezun olarak Babraliden ayrıldı (1781 M. Temmuz - 1195 Cemaziyelahir 26) (9). Fakat azli çok sürmedi. Üç buçuk ay sonra aynı sene şevval ayında kendisine Tersane Emniği (Tersane levazım Reisliği) verildi; bu vazife evvelkilere nazaran daha aşağı memuriyetlerdendi.

Sadrazam İzzet Mehmed paşa maiyeti halkının ve bilhassa kayınbiraderi İsmail Ağa'nın sözüne uyarak Halil Hamid Efendi gibi değerli bir devlet adamını Babrali'den uzaklaştırmaktaki hatasını anladı. Ve yine kethüdalığa tayin etmek üzere Tersane Emni bulunan Halil Hamid Efendi'yi Paşakapısına çağırıldı. Halil Hamid Efendi geldi; tam o sırada saraydan gelen memur sadrazama azlini tebliğ ile elinden mührü

(4) Beylikçi; Osmanlı İmparatorluğu zamanında Divanı Hümayun kalemlerine bakan bir âmir olup, ecnebi devletlerle cereyan eden muahedelerin hıfz ve zaptına dikkat eder, fenman ve beratları yazdırarak arkaalarını deangalar ve bundan başka devletin kanun ve nizamlarını kayit ve tamm ederdi.

(5) Raif İsmail Efendi 1762 den 1765 senesine kadar darbhane emniğliğinde bulunmuştu; Mustafa III. kendisine itimat etmiş olduğundan sözü geçer ve her işi yaptırmak elinden gelirdi.

(6) O tarihte (1182 - 1768) de başlayan Rus harbi devam ediyordu.

(7) Cevdet Tarihi, C. 2, S. 132.

(8) Âmedci; Babrali veya Divanı Hümayundan hükümdara takdim edilecek maruzatı sadrazamın mührile mühürledikten sonra göndermekle mükellef olup devlet esrarının hepsine vakif idi. Âmedci kalemı bunun emrinde bulunuyordu.

(9) Cevdet Tarihi, C. 2, S. 159.

ve mazul sadriazamı da beraberine alarak tekrar saraya döndü. İzzet Mehmed Paşa azlolu-nup saraya giderken yanında bulunan iradeli şevrakı tekrar kethüdalığa tayin edeceği Halil Hamid Efendiye vererek veda etti. Bir müddet sonra mazul sadriazamı saraya götüren Kapu-cular Kethüdası Hamdullah Bey tekrar Babiâdi-ye geldiği zaman bizzat hükümdarı Halil Ha-mid Efendiye Kethüda tayin eylediğini müjdeli-yerek rütbesine mahsus olan kethüdalık kür-küü (Hilat) giydirdi (1196 Ramazan 15 - 1782 M.) İzzet Mehmed Paşa'nın, tekrar kethüda yapmak için Paşakapısına getirttiği Halil Ha-mit Efendiye doğrudan doğruya saraydan kürk gönderilerek giydirilmesi Halil Hamit Efendiye seven Hazine Kethüdası İsmail Ağa'nın hüküm-dara tavsiyesiyle olmuştu. İzzet Mehmed Pa-şa'nın yerine Rumeli eyaleti valisi Yeğen Meh-med Paşa sadriazamlığa getirilmişti. Yeni sad-razamın hiçbir kıymeti yoktu. Ancak dört ay kadar tutunabildi. Azledilince yerine Silâhdar Mehmet Ağa vasıtasıyla saraya davet edilen Sadriazam Kethüdası Halil Hamid Efendi Sad-riazam oldu (25 Muharrem 1197 - 1782 Birinci kânun).

Yeni sadriazamı sadrazamlığına âdet ol-duğu üzere zamanın şairleri tarafından üçyüzü müteceviz tarih söylenmiştir. Şair Sami'nin manzumesindeki şu parçalar güzeldir:

**Cenâbı şehriyârı cem haşem sultânı zîşanın
Mülûkâne edaya mazhar etmiş zatını mevlâ.
Görünce kentüdayı saltanatta farta istîdad
Buyurdu şanına şayestedir bu mesnedi uzma
Hezâr ikbalile mührü hümayunu idüb teslim
Çünce sadra nureşşan âlem oldu mihrâsa
Hulusu sıdkını (Sami) bilür ol dâveri âzam
Ne hâcet hâki pâyı devletine eylemek inha
Zamire sanih oldu bu müvecher mısra-ı tarih
Umurunda muvaffak ola sadrında Halil Paşa**

Gerek Sami'nin ve gerek diğer şairlerin tarihleri içinde en güzeli Ahmet Resmî Efendi'nin:

**Hamid pâşâyı âdil mühr alıp sadrı güzün oldu
mısraiyle ulemadan Tefvik Efendi'nin:
Veziri Şeh Hamid oldu Hamid pâşâyı âsaf câh
tarihidir (9). Halil Hamid Paşa'nın sadaretine**

dair olan hattı hümayun, kendisinin evvelden-beri gözde olduğunu ve hizmetlerinin bağenli-diğini göstermektedir.

Sen ki Veziri âzam ve vekili mutlakımsın; seni selâmi selâmet encamı şahânemle taltif ve teşrif eylediğimden soura malûmunu ola ki sele-fin Yeğen Mehmed Paşa'nın hâl ve etvarı me-mûle muvafık zuhur etmediğinden ve senin iki defa kethüdalığında ve riyaset vesair bulundu-ğın hidematta mesai comilen nûmayan oldu-ğundan mührü hümayunumu yedi istiklâline teslim oyledim. Göreyim seni kemali istiklâl ile umuru din ve devleti aliyemi rüyot ve ocakların agavatı ve ırcali dev-letimden herkesi istihkakına göre istihda-ma riyet ve irad ve masarifi mizamıyle beytülmalî müsliminin kuvveti esbabına zi-yadesiyle dikkat ve serhaddâtı islâmiyyenin nefart ve mühimmatları tekmiline ve levazıma-tı sâirenin tanzim ve tetmimine ve mezalim ve taaddiyatın def ve ref'i halâtına kemâlî sâ-yü gayret idüb dâreynde aziz ve muhterem ola-sın ve metalibi şahânem ırasında ve kâffeî u-muru devleti aliyemde müstakil olduğunu bile-sin; cenâbı muvaffakül umûr, memuriyetini ba-isi yümnü mevfur idüb her halde tevfiakatı ali-yesiyle şimdiiyedek kesbeylediğin memdulihiye-tin ez'afı muzâafına mazhar ve dinü devletine yarar asarı haseneye masdar eyleye âmin (11).

Halil Hamid Paşa'nın iktidarını bilerek a-nı kethüdalığında kullanan Sadrazam Karave-zir Mehmet Paşa, vefatından evvel kendisine hatır sormağa gelen padişaha, sadarete ehil olarak Kethüda Halil Hamid Efendi ile Defter-dar Hacı Mustafa Efendi'yi tavsiye etmiş bi-rincisinin zeki ve faal, ikincisinin de ihtiyar ve tecrübeli olduğunu söylemiştir (12). İkinci def'a kethüdalığa tayinin doğrudan doğruya sara-yın arzusu ile olması ve Kapucular Kethüdası vasıtasıyla yeni sadrazamın tayininden evvel kürk giydirilmesi Halil Hamid Efendi hakkın-da hükümdarın teveccühü olduğunu göstermek-tedir.

Halil Hamid Paşa Sadriazam olduğu za-

(11) Enverî Tarihî (Universite Kütüphanesi Hâ-lis Efendi kitapları, N. 2437, varak 284) Enveriden naklen Cevdet tarihî, C. 2, S. 355.

(12) Cevdet Tarihî, C. 3, S. 134.

(10) Cevdet Tarihî, C. 2, S. 355.

man kırk sekiz; kırk dokuz yaşlarında idi. Hattı Hümayunda kendisine istiklâl veriliyor, ocak ağaları, ve devlet ricalinden olanların her birini istihkakına göre istihdam etmesi, varîdet ve masarifata dikkat ve itina, hudutlardaki kuvvetlerin, mühimmât ve levazımâtın tekmil ve tanzim olunması tavsiye olunuyordu. Genç sadrazam bütün bu vesâyâyı gözönünde tutarak işe girişmişti. Hattıhümayundaki (metalibi şahânem icrasında ve kâffei umru devleti aliyemde müstakil) tabiri hükümların emirlerini bile icabında yapmıyacak demektir.

Halil Hamid Paşa'nın sadrazam olması devletin buhranlı zamanına tesâdüf etmişti (13). Paşanın sadaretinde yaptığı icraatı anlatmadan evvel Osmanlı İmparatorluğunun dış ve iç vaziyetlerini şöyle bir gözden geçirmek lâzımdır.

III

Osmanlı İmparatorluğu, bilhassa on sekizinci asrın son yarısından itibaren sür'atle sü-kuta başlamış, 1774 senesinde imzalanan Küçük Kaynarca muahedesiyle Kırım elden çıkarak müstakil olmuş ve bundan başka Özü ve etrafı Ruslara terk edilip üstelik bir de tazminat vermeğe mecbur edilmişti. Kaynarca muahedesi-nin dikkate şayan maddelerinden birisi de Rusların Türkiye'de münâsib görecekları yerlerde konsolos bulundurmalarının kabul edilmesi idi. Mustafa III'ün tasarruf ve müsaderele-ri neticesinde biriktirdiği paralar ve doldurduğu hazineler bu meş'um (1182 - 1768) Rus harbinde bitmiş ve bu yüzden devletin malî vaziyeti ehemmiyetli bir buhran geçirmekte bulunmuştu.

Abdülhamid I, biraderinin yerine padişah olduğu vakit (1774) altı sene evvel açılan Rus harbi devam ediyordu. Muvaffakiyetsizliğin sebebi ordunun iyi ellerde olmaması ve bir de Avrupa'ya nazaran askerî islahatın henüz yapılmaması idi. Kaynarca muahedesi-nin akdinden sonra devletin her şubesinde esaslı yenilikler yapılması lâzım geliyordu. Bilhassa askerî islahatın birinci safha bulunması icabettiği kat'i

surette anlaşılırmıştı. Fakat 1774 den 1782 sa-nesine gelinceye kadar sekiz sene zarfında sadrazamlığa getirilen yedi vezirden hiçbir ordunun tanzim ve tensikina başlamamıştı. Sadrazam Karavezir Mehmed Paşa diğerlerine nazaran bazı icraatta muvaffak oldu ise de o da ordu işlerine el sürmemişti. Bununla beraber sağ olsa idi daha ziyade yüz ağartacak iş görmesi çok mümkündü. Kendisi ölüm döşeginde yatar-ken, padişaha, kendisinden sonra iş görebilecek olan Kethüdası Halil Hamid Efendi ile Defterdar Hacı Mustafa Efendi'yi tavsiye etmiş ve kendi muvaffakiyetinde şüml olan şahısları sadarete namzet göstermişti.

Abdülhamid I, emniyetle iş görebilmeleri için sadrazamlara tam bir serbesti vermiş oldu-ğu halde Karavezir müstesna olarak henüz istediği gibi bir vezir bulamamıştı. Ordunun is-lâhî ile hudutların kuvvetlendirilmesine son derece lüzum görülmüyordu. Abdülhamid sadarete tayin ettiği vezirlere orduya ait işlerle hudud-daki kalelerin tahkiminden ve harb levazımâtı-nın hazırlanmasından, donanmanın tanziminden bahsetmişti (14).

Rusya'nın büyümesi, Kırım halkı gibi, Os-manlı teşkilâtında evvelce hizmete den akıncı-ların yerini tutan bir kıt'a halkından Türk or-dusunun mahdum kalması ve bu suretle Türk ve Müslüman bir kıtanın elden çıkması Türkiye'de pek acı bir tesir bırakmıştı. Bundan başka Rusların yine Kaynarca muahedesindeki bir madde ile Eflâk ve Bugdan işlerine müdahale eylemeleri ve Türkiye'nin münâsib gördükleri yerlerinde Konsolosluk teşkili ile hıristiyan te-beayı devlet aleyhine ayaklandırmak için hazırlık yapımları, Çar İmparatorluğunun maksadı-nı açıktan açığa gösteriyordu. Nizamsız kuvvetlerle yapılan harbin ne acıklı netice vereceğini son harb göstermiş olduğundan ve Rusya'nın maksadı da aşikâr olduğundan orduda esaslı değişiklikler yapmak zarureti meydanda idi. Kaynarca muahedesi-nin akdinden sonra Halil Hamid Paşa'nın sadaretine kadar geçen sekiz sene içinde ise bazı kalelerin biraz takviyesinden başka bir şey yapılmamış, her ne kadar Dâren-delî Mehmed Paşa sadaretinde Zîamet ve Tınar

(13) Eaverî Tarihi, Halil Hamid Paşa hakkında çok senâda bulunur ve aynı icraatını çok iyi tasvir eder (V. 284 - 292).

14) Cevdet Tarihi, C. 2, S. 303 ve 328.

islahatı hakkında bir nizamname yapılmış ise de o da ümededilen tesiri göstermemişti.

Türkiye'nin bu âtil vaziyetine karşı Ruslar müstakıl olan Kırım'ı işgal için fırsat kollıyorlar ve Kırım'da tahrikatta bulunarak bu vasıta ile Kırım işine müdahale etmek istiyorlar ve hatta kendilerine tarafdar olan Şahin Giray'ı hanlığa getirerek Devlet Giray Han'ı kaçmağa mecbur ediyorlardı. Osmanlı hükümeti Rusların bu müdahalelerine karşı koymak istemişse de cesaret gösteremiyerek Ruslara karşı yumuşak yüz göstermek zaruretinde bulunan Fransa'nın tavassutiyle Aynalıkavak tenkihnamesi diye tarihlerde meşhur olan bir itilâf şeklini kabule mecbur olmuştu. Bu tenkihnâme, gûya Kaynarca muahedesinin bazı maddelerinin izahı demektir. Bunun neticesinde Ruslar Kırım'a soktukları askeri çekeceklerdi; fakat, buna mukabil Osmanlı hükümeti Rusların iltizam ettikleri Şahin Giray'ın hanlığını kaydı hayat ile kabul eyliyordu (1779 M - 1193 H). Şu halde Kırım zâhiren müstakıldı; hakikatte ise Şahin Giray Rusya himayesinde bulunduğundan Kırım'da Osmanlı hükümetinin nüfuzundan ziyade Rusların maddî nüfuzu vardı. Buna nazaran Kırım'ın Ruslar tarafından işgal ve ilhaki bir münasib zamana bırakılmış demektir.

Osmanlı hükümeti Kaynarca muahedesinden sonra rusların çıkardıkları müşkülâtı karşılamak ile uğraşırken karşısına bir de Ruslarla ittifak etmiş olan Nenge (Avusturya) devleti çıktı. İstanbul'da bulunan Rus ve Avusturya sefirleri, hükümeti sıkıştırarak arzularına nail oluyorlardı. Bunlar Osmanlı devletinin şerefini karan ticaret muahedeleri akdettiriyorlardı. Şarkdaki mevkinin küçüldüğünü gören Fransa, Rusların Kırım üzerindeki vaziyetini itiraz ediyorsa da buna ehemmiyet verilmiyor ve hatta rusların müttefiki olan Avusturya, Osmanlılarla Ruslar arasında muharebe olduğu takdirde Eflak ve Bugdan'ı işgal eyliyeceğini bildirmek suretiyle Fransa'nın Kırım üzerindeki itirazına cevap veriyordu. Şarkta mühim menfaati olan Fransa bu menfaatın muhafazası için bir muvazene temini maksadiyle İngiltere'ye müracaat etti ise de oradan da Osmanlı devletinin işine karışmayacakları cevabını almaya ister istemez Ruslara güler yüz göstermeğe mecbur

oldu. Ve hatta Kırım'ın Ruslar tarafından işgalinin tasdik edilmesi için Osmanlı hükümetini bile sıkıştırdı.

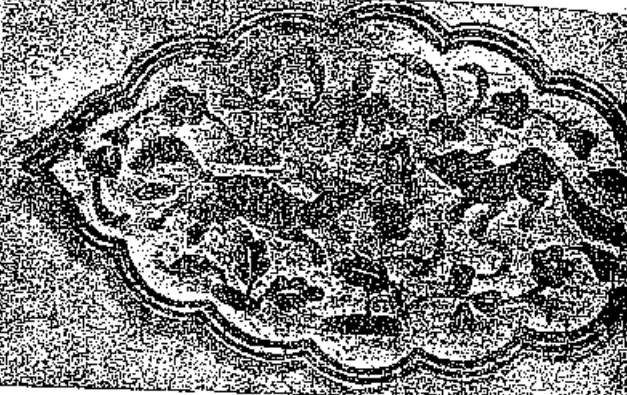
★

Osmanlı İmparatorluğunun iç işleri de pek ziyade karıştı. Merkezin emirleri memlekette yürümüyordu. Bağdat ve Mısır'da kölemenler istedikleri gibi hareket ediyorlardı; yerli âyan ve derebeyi denieln âileler meydan almışlardı; Arabistan yarım adasında Vehhâbiler faaliyette bulunup Hicaz'ı tehdide başlamak üzere idiler. Korsanlıkta bulunan garp ocakları (Trablus, Tunus, Cezayir) faidelerinden sarfı nazar devletin başına âdeta belâ olmuşlardı; hatta bu zamanlarda yani 1782 senesinde Avusturya hükümeti evvelce Cezayir korsanları tarafından zaptedilen Avusturya gemileri için devletten tazminat koparmağa muvaffak olduğu gibi bundan sonra da korsanlar tarafından zarara uğrayan Avusturya gemileri için de tazminat istedi ve hatta Avusturya'ya hudut olan yerlerden tazminat alınarak hakkının istifası için Bâbuhalî'den bir taahhüt senedi bile aldı.

Memleket dahilindeki bâzi eyalet ve sancaklar malikâne tarzında mukatpa olarak evlâda intikal etmek suretiyle nüfuzlu eşhâsın ellerinde olduğundan bunların bir gâile çıkarmalarından korkularak üzerlerine varılmıyor ve yumuşaklıkla idare ediliyorlardı. Manisa havalisinde Kara Osman Oğulları Yozgat taraflarında Cebbârzadeler (Çaparoğlu - Çapanoğlu) Trabzon Canık (Samsun) taraflarında Hacı Ali Paşa, Malatya'da Rüşvan oğlu; Musul taraflarında Baban hâncedanı bu cümleden oldukları gibi Suriye'deki Cezzar Ahmet Paşa da o tarafları nüfuzu altına almıştı. Kütahya'da vali bulunan

Abdi paşaya karşı tatlı dil kullanmak zarureti vardı. Hatta son zamanlarda bunların ikisi de hükümete karşı yan gözle bakıyorlar ve itimat göstermiyorlardı. Halbuki Ruslara karşı yapılacak harekatta en ziyade iş görecekları ümit edilen bu iki vali idi. Halil Hamid Paşa sadrazam olduğu zaman bu iki vezire karşı çok samimi hareket ederek onların tereddütlerini izale etmişti. Yeni sadrazam 1197 Rebiülevvel ibtidasında (1183 Şubat) Hacı Ali Paşa'ya yazdığı mektubda:

"Bu kadar vüzera beyninde ledelhâce fazlı hak ile devleti aliiyenin düşmanlarına muka-

Tarih, Arkeoloji, Etnoğrafya ve Folklor bakımından:

TETKİK GEZİSİ NOTLARIM

II

Keçiborlu - Isparta - Barla - Eğridir ve bazı köyleri

Atabeyli Naci KUM
Adana Müzesi Müdürü

§ .V. KEÇİBORLU :

Trene atılarak Isparta'ya geçmek üzere uğradığım bu bucak merkezinde, ilk kökürt işletmesi, Osmanlı devrinde, Harbi Umumi içinde, Harbiye Nezareti idaresindeki Alman grubu tarafından yapılırken ben de ilk maden idaresi kâ-tibi olarak bulunmuştum. 30 sene önceye dayanan bu geçmişe bakarak Keçiborlu şimdi bir kasaba halinde inkişaf etmiştir. Bu inkişafı, tabii-dir ki Kökürt fabrikasına borçludur. Fabrika idaresinin yardımıyla yaptırılan halkevi, anlayışlı bir Türk mimarının projesinden çıkmış, ferah, kullanışlı bir yapıdır. Okuma odası olarak kullanılan salon, büyük şark tipi ocağı ile

ve diğer üslup güzellikleriyle tam bir Türk Odası olarak gönül açıdır. Tren beklemek için bu bucak merkezinde kaldığım birkaç saat bana otuz yıl evvelki hatıralarımı andırdı. Bucak müdürü Şemseddin Yavru ve diğer bazı hemşerilerle görüştüm. Her yende mebus seçimi hazırlıkları hüküm sürüyor.. Etraftaki mütecessis bakışlardan, köşede, bucakta firkoslardan sıkılıyorum, bunalıyorum. Hemen istasyona koşuyorum, İzmir ve İstanbul yolcularını taşıyan tren yaklaşıyor ve bir can kurtaran gibi kendimi vagona atıyorum.. Yolculardan çoğu tanıdık hemşeriler.. Bir taraftan onlarla konuşurken kompantıman pencerelerinden etrafa göz gezdi-

bele edecek ve ârâyı saibesıyla sefer ve hazar-da şan ve namusu saltanatı seniyyeyi teknil eyliyecek şunda bir kaç zatsız ve cümleden â-la addeylediğim cenabınız ve bir de halâ Anadol-u Valisi Abdi Paşa hazretleridir.., sözleri ile selefleri zamanındaki itimatsızlığı iz-zale eylemiş idi (15).

İşte Halil Hamid paşa sadrazam olduğu zaman İmparatorluğun dış siyasetiyle iç vaziyeti hülâsa ettiğimiz şekilde idi. Bu temalden

sonra sadrazam Halil Hamid Paşanın faaliyeti-ni yazabiliriz.

(15) Cevdet Tarihi, C. 2, S. 355; Halil Hamid Paşa Reis-ül-Küttab'ından beri Ali Paşa ile dost idi. Aralarında ara sıra mektuplaşmalar olurdu (Kâni'nin divan ve mektuplarını havi külliyatına müracaat). Keza (Cevdet Tarihi, C. 2, S. 301) bu münasebat samimi olarak Halil Hamid Paşa'nın vefatına kadar devam etmişti.

riyorum. İşte bütün dağları, tepeleri ovaları ve herşeyi ile yüzüme gülümseyen Ata Yurdu-
mun alışkan çehresi ve sıcaklığı beni sarmış
bulunuyor. 40 yıl evvel, rahmetli babamın e-
mekli olarak Atabey'e dönüşü dolayısıyla ilk de-
fa kavuştuğum bu yurdun, damarlarında kay-
nayan veraseti içinde özlem ürpertileri yaratı-
yor.

İşte Bozanönü; halamın köyü, yine 40 yıl
evvel bu köyün önündeki tepelerin eteğinden
fışkıran Karasu'nun baskınına uğramış bata-
lık, sinek ve sıtma yatağı haline gelmiş bu su
çıkması kırk, elli yılda bir tekerrür ediyormuş,
belki kendiliğinden çekilip, kuruyacaktır; fa-
kat Isparta'nın gül kokan havasını bozan ve
halkın sağlığını tehlikeye koyan bu afatın önü
alınmalıdır. Bununla beraber, Bozanönü gölcü-
ğünün sazlıkları arasında uçuşan binlerce ley-
lek, ördek, ve diğer su kuşlarının bu ziyafet
sofrasından pek çok hazzettikleri belli...

Ş. VI. ISPARTA.

Tren yoluyla ilk defa Isparta'ya geliyorum;
Yeni istasyonu ve istasyon caddesindeki cici
evleri görünce içim ferahlıyor; Elli yıl önce Ay-
dın demiryolu Isparta'nın kucagına süsleyerek
gececeği halde ancak kendi çıkarını düşünen
bir iki kodaman erazi sahibinin yanlış, uydurma
telkinleri yüzünden "tren şehire girerse gâvur-
luk, çifliklik ta girer...", diye buraya uğratma-
dan, Kuleönü'nü istasyon yaparak Eğridir'e sa-
vuşturulmuştu. Bizde bütün yenilik hareketle-
ri, böylece halkın taassup damarları gıcıklandırı-
larak geri bırakılmıştır. Mamafî, bu demiryolu
Eğridir'den öteye, Yalvaç, Karaağaç, Beyşehir
dolaylarından Konya hattına birleşmez ve An-
talya deniz iskelesine de bağlanmazsa şimdiki
sönük ve verimsiz durumundan kurtulamaz-
caktır. Ne ise, yine Seyranımızın ağzından :

"Gelelim Isparta sen olsun dursun
Vanlı zadelerin ömrü var olsun
Cümlelerin kem nazardan saklasın
Hazreti Rabbanî her kemakânî

Emri Hak Seyranı Isparta seyranı
Bu sebepten oldu bizlere vatan
Dindesin bu aşkı ehli dil ırfan
Bunda telmilettilim ben bu destanı,,

Sözleriyle, ta Mısır diyarından kalkıp bü-
tün Arabistan ve Anadolu'yu gezip dolandıktan
sonra her yere üstün sayarak Isparta'da yer-
leştiğini belirten büyük âşkın ruhunu şad ede-
rek bu memleketele ondan üstün sevgimizi su-
narız.

Isparta'ya gelişimden itibaren, Gündoğdu
kütüphanesinin dostlar ve aşinalar muhitinden
ayrıldıka kendime halkevinde çalışma kâşesi
aradım. Burada, bilhassa, beni ilgilendiren mü-
zeciği tetkik etmek istiyordum. Ne yazık ki
seçim gâilesi ve partililik endişeleri içinde çal-
kanan bu muhitte istediğim tetkikleri yapama-
dım; çünkü müzeye bakan arkadaş; ne zaman
aradımsa yerinde bulamadım, o, parti propa-
gandasına memur edilmiştir. Halkevimin diğer
şubelerinden yalnız kütüphanesi açık ve fe'a-
aldı. Halkevi dahilindeki (Halil Hâmid Paşa
Millî Kütüphanesi) her zaman açık ve okuyu-
cularını tatmin eder mahiyettedir.

Halil Hâmid Paşa kitaplığında, Eğridir'de-
ki Şeyh Ali Ağa kütüphanesinin nakliyle bura-
ya gelen kitaplar arasında her yönden entere-
san olan, elyazması : (Haza kitab-ı Şeyh Meh-
med Çelebi Sultan Kudûse sırre-hul aziz) adlı
kitabın tetkikini aşağıya yazıyorum :

Genel No. 989, Fiş No. 610, manzum 169 s.

Her sahifede 48 beyit vardır. Diğer mensur
olarak, Mehmed Çelebi menakıbı ile kitap 282
sahife tutar.

Bu kitap hakkında arkadaşımız Fehmi Ak-
su'nun da ÜN'de bir tetkik yazısı olduğunu ha-
tırlıyorum. Şimdi kitabın muhteviyatından dik-
kate değer bulduğum kısımlarımdan bazı parça-
ları alıyorum. Manzum kısmın yazarı (MÜH-
MİDDÜN) adlı bir zattır. Bu manzumesi bir se-
yahatname mahiyetindedir.

*Beyan-i Bahr-i Kulzum ve seyr-i Acemistan
Ve mülakat-ı evliya an diyarı Arabistan*

"Deryanın aşk emmivacını seyreylemiş avareyim
Kumu acem iklimini seyreylemiş avareyim
Çünkü sefer kaldık Hamid Hünden ol iklimi ben
Pes Şeyh İbrahim süvar seyran eylemiş avareyim,,

Hatime :

"Muhyiddin olmuş kemterin daim görür Hızır demin
Kulb ile Üçler mukdemin seyreylemiş avareyim,,

Beyanı aşkı Fırat ve bilâdi Değir Kıpçak ve
şehri Heşt derhan Harut ve Marut ve Semer-

kant ve beyanı Gûhistan ve şehri Herî ve me-
kânı Mehdi; hatimesinde :

"Muhyiddin ol divanedir dost gemine pervanedir
Ol Hızır Han (?) u bendedir seyretmişem bunları ben.,
Beyanı seyranı derunı bahr ve acayıpha ve mu-
sahabeti mahlikaatı der ka'rı derya :

"Geldi erenler cem'ile gösterdiler ucdan uca
Tabânk, Sarı Saltuk bile gösterdi hep ucdan uca
Hem Yunus Emrem geldiler gün bir yere iletdiler
Bir Akdeniz'e atıldılar gösterdiler ucdan uca.,
Hatime :

"Muhyiddin ol dost illerin seyretti berr-ü bahrini
Ol Hızır Han aldı elüm gösterdi hep ucdan uca.,
Beyanı cemiyeti kübra ve sohbeti Guruh-ı Ey-
liya :

"Algal erenler leşkerin bir gine görsem yüzlerin
Ol Hacı Bekdaş gözün gözler bu umman illerin
Öpdüm mübarek ellerin bir gine görsem yüzlerin
Tarihi hicret kim selâz yüz seksen'e ermişdi
Zilhade ayında bu hal bir gine görsem yüzlerin
Hızır'ın bu Muhyiddin kulu didi erenler'e belî
Pes himmet etdi her biri bir gine görsem yüzlerin

Beyanı seasker şüden bi cindillâhil galib ve
sefer gerden be diyarı Acem ve defî genden ez
vilâyeti Osmanıyan zararı Ekrad ve şerri şar-
kıyan ve sairani :

"Hünkâr Hacı Bekdaş Gelür şadoldı divane gönül
Uryan Şucaî'ler yörür şadoldı divane gönül
Dağ taş erenler dohdular atlu yayanlar irdiler
Hünkâr ilen heb geldiler şadoldı divane gönül
Geldi İbrahim Eihem bir nice bin asker ile
Kamu Ricahî gaybule şadoldı divane gönül
Sultan iken olmuşdı kul anında buldı dostu yol
Terketi tahta tâci ol şadoldı divane gönül
Çün Hacı Bekdaşım gelür ben kuluna ol görünüür
Çağırıldığında bulunur şadoldı divane gönül
Bir doz ata binmiş gelür önünce sancaklar yörür
Kamusu ak sancakdürür şadoldı divane gönül
Hatime de :

Muhyiddin olmuşdur dobi candan Hızır Han'ın kulu
Vardır her işlerde eli şadoldı divane gönül,

Beyanı âmed Hünkâr Hacı Bekdaş be Gû-
hi Bulgar ve cemî şüden askeri Ricahî Gayb ve
feristaden Bulgar :

"Hünkâr Hacı Bekdaş gelür ben kuluna himmet kalur
Leşker hesabın kim bilir Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bulgar Dağı key uludur gürbüz erenler yiridir

Dolu Hızır Han kuludur Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bulgara çünkim vardılar Kırklar ve Üçler Yüdüler
Kutb ile efrad irdiler Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bozoğlan'ı hem gördüler Dozdağ'dan ılgar sadiler
Pirana Horasan geldiler Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Gördüm geyikleri gelür Hünkâr önüne yüz urur
Hep Gaybiler saf saf durur Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Seyid Gazi gördüm gelür önce Melik Gazi gelür
Sultan Şucaî bile gelür Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Çekildi ak sancakları geldi erenler leşkeri
Sürüldü sohbet demleri Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Hünkâr ile vardım bile bir demde irdim Bulgara
Doldı Erenler Bulgara Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bulgara varandı Veli Arş'a erer anın eli
Hızır ile İtyasın kulu Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bunlar Yediler Beş düdür Üçler Dokuzlar eş düdür
Seyid Gaziyile gittiler Veysel Karan'a yetdiler
Peygamberin seylin tutup Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
İbsahoros'dan (?) uçdular Şam iline erişdiler
Girdi Dımışk'a bulur Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Her cüm'a varur hem bulur kalur namazi Mekke'de
Sürüb Medine'ye yüri Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
İbsahoros'dan uçdular Tur dağına irişdiler
Musa ile söylediler Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Her huca varurur Mekke'ye hem bile durur vakfe'ye
Dahi Safa'ya Merve'ye Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bulgar Dağından uçdular irdi Medine'ye bulur
Hep rahmete garikoldular Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Bizi Erenler aldılar âlemleri gezdirdiler
Görmediğim gösterdiler Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Derler kabulattik seni pes durma seyran eylegil
Gördüklerini söylegil Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Ben bir fakârem doluyam Hızır'ın eselden kaluyam
Himmetleriyle doluyam Hünkâr Hacı Bekdaş gelür
Muhyiddin eyler çün sarî Heb sunları gördi hari
Hızır'ın eldeki varı Hünkâr Hacı Bekdaş gelür.,

Hatimetül eflaz vel makalat ki tetimmed
esrar vel halât :

"Ta kıyamet söylene ger bu kelâm
Şerh olunmaz biide birisi toman
Attaral misk etkalili fiddimağ
Hane dur ve sen kendi küşük çerağ
Cür'a kâfidür herayi çazni
Büldürir bin dosta reyhan başını
Hem kalil olur kesirc çün delü
Ehli istidâle işbu dir sebül
Çün inam feyzeder kudret eli
Pes hamuş oldu hemandem can dili
Âfitaba erdi zerre aqlamaz

Katre çünküm bahre irâi çağlunuz
 Çün cihanı oan olubdür nazıra
 Cangözü herdem ana dir nazıra
 Güştü gü ahir olub oldı temur
 Kim zebani kale uruldu hitam
 Aicini Kudretten irişdi hitab
 Desti Hak kıldı heman seddi hicab
 Mercii esya masir-ü hem meâib
 Hakdürür vallahi A'lem hissavub,,

Bu manzum makalatın sonunda şu yazının adı yazılıdır :

"Ketebe esseyid Hafız Halil İspartavî el mâruf bi Yunüs Zade, fî gurrei muharrem sene 1225.

Muhyiddin'in bu manzum menakibi ve oundan sonra başlıyan Şeyh Sultan Mehmed Çelebi İbni şeyh Pir Mehmed Hût (y?)i menakibi hakkında Neşet Köseoğlu arkadaşımızın Ün'in 1943 yılında çıkan 5, 6, 7, ve 1944 yılı sayı 118, 119, 120 numaralar bir aradaki nüshasında değerli tafsilât vardır. Muhyiddin'in kulu olarak kendini gösterdiği (Hızır Han)ın Hamidoğlu Dünder Beyin oğlu olan Hızır Bey olması, bu zatın 728 H. den önce Emir olması ve Muhyiddin menakibinin tarihinin de 880 H. olması mülâhazasıyla uymadığından, yine Neşet Köseoğlu'nun tahminine göre Eğridir'de camii ve 815-1412 tarihli kitabesi bulunan (Hızır Ağa bin Gölbey Ağa) adına yazılması ihtimali üzerinde biz de duruyoruz. Menakib arasında Rum Erenleri'nin fütuhatına temas edilerek : Seyid Gazi, Melik Gazi, Sultan Şüca ve Hacı Bekdaştan sitayişle bahsedilmesi, Anadolu'da Oğuz Boylarının yayılıp, yerleşmesi ve bu uğurda Alp-Renler'in büyük ve kutsal tesirleri hakkındaki destanî bilgilerimizi te'yideder...

Şimdi de bu kitaba ek olan : "Haza menakibi Sultan el muhakkikin Kutbül-ârifin Şeyh Sultan Mehmed Çelebi İbn Esşeyh Pir Mehmed Huti (yahud Huyî?) kuddise sırrehüma el aziz" den şu kısımları alıyorum :

".... Malûm ola ki bu fakir ve hakir-i ke-sirüttaksir diyar-ı Hamid'de Mahruse-i Eğirdir mahallatından Yazla demekle mâruf olan mahallede âsude olan eizze-i kiramdan sadır olan

keramat ve havarik-ı âdat ilmelyakin ve aymel-yakin müşahede okunub... diledim ki bazısın biz-zat kendim müşahede eylediğim ve bazısın dahi sıka-inanılacak kimseden mesmuum olmak üzere beyan etdim ki... evvelâ ol eizzei kiram-ı kudsiyan bi esrarihim rnk-ı tahirden olub silsilei Resûl'a nice vasıl olur anı beyan edelim :

Malûm ola ki şeyhim Sultanım şeyhi kâmil kutb-ü evliya Şeyh Bühranüddin Mehmed el Zeyni el Hüseyin'in feyzi ve fethi, batman (Validesinin babası kubül evliya ve gavsîl etkiya sahibi Hızır ennebi varisi ilmüledünnâ Şeyhi kebir ve âlimüttahrir Şeyh Mehmed Sultan hazretlerindendir... ve zahiren Şeyh Nasuh Kudüsî'dir ve Şeyh Mehmed Sultanın mürşidi Babası Pir Halife Sultan ve Pir Halife'nin mürşidi kayın Atası Şeyhülislâm Berdaî'dir (1). Ve Şeyhülislâm Sultanın seyadeleri silsilei aliyyei seyadette Zeynel Âbidin (radiyallahü anh) a varınca otuzbeş ataya çıkmıştır. Ve andan İmam Hüseyin ve İmam Ali'ye ve enbiyalar Serveri'ne irer. Menakibi Kebirde menvalı meşruh üzere cümle isim ve resimleri beyan olunmuştur; murâd eden aşıklar ol menakiba nazar etsünler.

Saniyen : Şeyhülislâm Berdaî hazretleri bu diyara gelmeğe sebep nedir? beyan olunur, bâ-is budurkim Hamidoğlu Hızır Bey ol sene Hacı şerife verub hikmeti ilâhî Şeyhülislâm Sultan - Berdaî - dahî Hacı şerife varur. Mekkei Mükerreme'de birbirine rast gelüb musahabet ederler. Hamidoğlu, şeybülislâmın bazı surî ve manevî keramatın müşahede edüp esnayı kelimda Hamidoğlu der ki :

(1) Bu hususta bakınız, Neşet Köseoğlu' "Eğridir'de Yazla zaviyesine ait bir vesilka,, Ün dengisi c. 10, sayı 118-119-120 1944. Makalesine,

AYAZMA HATIRALARI

Salâhattin E Z E N

Uzun kış günleri suya ve yeşile özlemimizi artırdı. Su kıyılarında, koyu gölgeli ağaçların altında uzanıp yatmak için baharı bekliyoruz.

Isparta'da her evin önünde küçük veya büyük bir bahçe bulunmasına rağmen, tabiat biraz ısınıp yeşillenince, herkes kendini kıra atar. İlk gidilecek yer Ayazma'dır.

Ayazma, şehrin güneydoğusunda, kestane ağaçlarıyla, bağ ve bahçelerle çevrelenmiş, yeşil ve sulak bir yerdir. Üç kilometre kadar uzayan yolunu takibedip Ayazma'ya gidersek, evvelâ küçük bir alan, sonra iki büyük havuz gözümüze çarpar. İhtiyar çınarın gölgelediği havuza etraftaki tepelerden doğan su, karşılıklı olarak, yaz kış durmadan akar. Diğer havuz son yıllarda yapıldı. Bunun etrafında da küçük bir akasya korusu var. Havuzlardan itibaren arazi, arkadaki tepelere doğru, kademe kademe yükseliyor. Yağmurdan korunmak için birkaç yere çardak yapılmış.

Küçüktenberi baharı Ayazma'da kutlarız. Çocukluğumuzun en tatlı hatıraları oraya aittir. Küçükken, mayısın ilk günlerinde, evvelâ okulla, sonra, bir cuma günü de annelerimizle giderdik.

Her aile, hafta tatilini Ayazma'da geçirmek için perşembeden hazırlanırdı. Ertesi sabah, fakirler, güneş yükselmeden, ellerinde yemek sepetleriyle, kafilâ kafilâ yola döktülürler; hali vakti az çok müsait olanlar, at ve eşeklerle; zenginler de yaylı arabalarla bunları takip ederlerdi. Orada, havuzbaşında, veya, sahibi kim olursa olsun, yakın bahçelerden birinde bir yer işgal etmek için on beş, yirmi aile bir yere gelir, çemenler üzerine halı ve kilimler serilirdi. Genç kızlarla çocuklar, ağaçlara salınacak kurnağa uğraşırken, kadınlardan biri, yemek pişirirdi. Ayazma'da yenecek yemekler de muayyendi : çömlük (1), kabune (2), gaziler helvası (3)...

Öğle olunca sofralar kurulurken, delikanlı-

(1) Çömlük kebabı,

(2) Bol etli ve soğanlı piring pilâvı,

(3) İmmik helvası.

lardan biri, pişen çömlüklerden birini kapar, arkadaşlarıyla beraber yemek için dağa çıkarırdı.

Kadımlar, ağaçların altında ut ve gramofon çalarlar, peçiş oynarlar, dedi koduyu da ihmal etmezlerdi. (Kızların eğlencesi salıncakti. Genç kızlardan biri salıncağa bimer, arkadaşları, onu, iki tarafından gerilmiş bir iple havalandırır, yükseklere atar : (Sevgilin kim?) derleri salıncaaktaki kız utanır, bir şey söyleyemez. Ötekiler, havalandırmağa devam ederlerse, salıncaaktaki, bu yaramaz arkadaşlarının ellerinden kurtulmak için, nişanlısı varsa ismini, yoksa sıklıkla sıklıkla başka bir enkeğin ismini söylerdi. Orada bulunan kızlar sıra ile ve böylelikle birbirlerinin sıralarına öğrenirlerdi.

Gençler, bilhassa bekârlar, buralarda dolaşır, bir taraftan kendisi, diğer taraftan annesi kız beğenirdi.

Baharla başlayıp bütün yaz devam eden Ayazma eğlenceleri, suya ve yeşile hasretten ziyade, dışarda birbirini göremiyen gençlerin tanışmaları, oğlunu evlendirecek kadımların kız beğenmeleri için olsa gerekti. Çünkü, kadın, çarşafı çıkarıp, kafes arkasından kurtulduktan sonra, Ayazma, artık yalnız kadımların ve delikanlıların değil, sıcaaktan bunalan herkesin yeri oldu. Eskiden yalnız cuma günleri dolup taşardı. Son senelerde haftanın her gününde eğlenmeğe, serinlemeğe, içmeğe giden gruplara ve ailelere rastlanıyor.

Ayazma'nın arkasındaki tepelere Kestanelik denir. Sonbahar meyvalarının toplanma zamanı gelince, ağacı olanlar, Kestaneliğe giderler. Bir ağaç, babadan evlada kaldığı için, birkaç ailenin malıdır. Orada yine çömlükler pişer, kestaneler kavrulur. Meyveler toplanırken, gülen ve eğlenen grupların kahkahalarıyla, kavga edenlerin gürlütüleri işitilir. Miraskârlar mahsulü paylaşırken, çok defa anlaşamazlar. Kestanelik tekin değildir. Dedemden kalan bir ağaç kestaneyi silkelemek için gittiğim zaman neler görür, neler işitirim!

Ayazma, bir hatıra kaynağıdır. Bu güzel mesirenin tahririni genç Belediye Başkanımızdan istesek acaba yersiz mi olur?

M A N İ L E R

Yaşar KÜKSAL

Manilerin konusu : maniler her şeyden dem vurur. Umumiyetle sevgi ve ayrılık üzerine yazılıp söylenmişlerdir.

Maniler, belli bir yerin mahi değildir : birçok kimseler manileri belirli, bölgelerin mahi addederler. Ve o bölgenin mahi olduğunu söylerler. Ve o bölgenin mahi olduğunu söylerler. Bu yanlış bir telâkkidir.

Bir şairin manileri beğenildikten sonra zanetmem ki dış muhite yayılmasın. Yayılan bu maniler muhitin şivesine uyarak özel değişikliklere uğrarlar. İşte bu değişme, o bölgenin manisi zannını uyandırır. Bunun için rastladığımız manilerin esasının aynı olup olmadığı hakkında kat'i bir hüküm veremeyiz.

Manilerde şekil : maniler ekseriya 7 ve 8 heceli olurlar. En çok rastlananlar 7 li olup, 4 + 3 hecesiyle yazılırlar. Dönder mısralı kıtalar halindedirler. 3 mısralı, 4 ten ziyade olanları da vardır.

Kafiyeleşmiş : 1. 2. ve 4. mısralar analarında kafiyeli olup, 3. mısra serbesttir. 1. 2. mısralarda mana aranmaz, kafiye yapmak özenti vardır. Maninin teması ise 3. 4. mısralarda belirir. Manilerde kafiye, sadece ahengi temin etmek bakımından değerlendirilir. Yarım kafiyelere de çok yer verilmektedir.

Manilerin okunuşu : maniler her memleketin kendine mahsus bir ahengiyle okunur. Şekil bakımından türkülere benzediğinden türkülerin içerisine de karışır. Karşılıklı söylenir, buna ekseriya (beyit atmak) denir.

Maniler, halk için büyük bir ihtiyaçtır. Fakat, son zamanlarda hiç önem verilmediğini görüyoruz. Milletimiz hâlâ eski âdet ve an'anelerini muhafaza etmektedir.

Karadenizin fındık bahçelerinde; Anadolu yaylalarının tarlalarında, bağlarında; Isparta'nın gül bahçelerinde bugün hâlen maniler çınlanmaktadır. Gözleri sürmeli yosmalar ve kaytan bıyıklı delikanlılar köy ve kasabalarda sevgilileriyle mani söylemek suretiyle anlaşurlar.

İşte, AŞIK YAŞAR'dan bir kaç mani :

Arabamı sel aldı,
Mendilimi yel aldı,
Bir yâr sevdim küçükten
Büyüyünce el aldı.

Ağaçlar çiçek açmış
Etrafa koku saçmış
Yârin kumral saçları
Birbirine dolamış.

Pencerede ak perde
Nerde o günler nerde?
Senin için güzelim
Uğradım pek çok derde.

Elinin nakışına
Vurgunum bakışına
Beyazlar şöyle dursun
Ben yandım sarışına.

Karpuzları dil gelin
Bazı bazı gül gelin
Bulamazsın böyle yâr
Kıymetimi bil gelin.

Bahçemde iğde açtı
Etrafa koku saçtı
Ben yanına varırken
Görünce hemen kaçtı.

Baharımı, yazımı
Aşık çalar sazını
Kız hiç böyle olur mu?
Ayır bana azını!

Bu gün hava pek ılık
Görünüyor ayrılık
El âlemin dilinde
Beş paralık kılıbık !...

Yaylalar sümbülüyüz
Kırların bülbülüyüz
Meraklanma nazlı yâr
Olacak düğünümüz.

Güzezl gelin ak gelin
Lambaları yak gelin
Ben caddeye çıkınca
Pencereden bak gelin.

Su başına koşan gelin
Altın kemer kuşan gelin
Kocan iyi değil ise
Hemen durma, boşan gelin.

ÖZ TÜRKÇE KELİMELER

Toplayan ve yazar :
Nuri KATIRCIOĞLU

OKU = Düğümlere gönderilen hediye'nin adı,
OKUYUCU = Düğün davetçisi.
OKUMA = Düğüne davet etmek
OKUNMA = Düğüne davet olunma
OĞUNMA = Oğuldamak, çınlamak, katılmak,
ORIAN = Usul, kaide.

Ö

ÖGEÇ = İki yaşında erkek keçi, davar,
ÖGÜR = Can yoldaşı, sadık dost, birbirinin ha-
linden anlayan.
ÖYÜKLEMEK = Fitlemek, akıl öğretip teşvik
etmek,
ÖLÇEK = Hımbat ölçüsü, ağız açık kutu,
ÖNCEK = Önlük,
ÖĞÜBET = Gurur ve kibir içinde kendi kendi-
ni ögen kimse,
ÖTÜRÜK = Amel,
ÖTÜRMEK = Amel olmak, işi geçmek.

P

PELİT = Tanırsız, iymansız, inatçı, aynı zaman-
da: meşe gibi sert, bir ağacın adıdır. Bu ağaç
eğilmez, bükülmez, rende ve pendera gelmez,
çivi işlemez olduğundan bu adın verilmiş ol-
duğu söylenir,
PEHLİZ = (Sıfat), pinti, kokmaz bulaşmaz
kimse,
POTAİK = Manda, camız yavrusu,
POÇU = Başa sarıdan ipekli kefiye.

S

SADANA = Saf, aptal,
SAÇI = Gelin başına saçılan para,
SAK = Atık, tetik, kulağı delik,
SANGULLA = Söylenilene anlayamayan kimse
'Sarsık, aptal,
SALIK = Sallanmış, kırılmış. (Beli salık), (be-
li özürlü),
SASI = Tatsız, yavan,
SAYLAN = İlane, resmi yardım,

SAYLANCI = Bu laneyi toplayan resmi me-
mür,
SEĞİRTMEK = Koşa koşa gitmek,
SELE = Çamaşır sepeti, bir de ölçü olarak kul-
lanılır : baş parmakla şahadet parmağı açılıp
gerilerek bu iki parmak arasında husule ge-
len açıklığa bir sele derler ki : bir karışım
dörtte üçüne denktir.
SEME = Uyusuk, sarsık, sersem,
SEMELENMEK = Bayılıp kendinden geçmek,
SEYMAN = Güveğinin arkadaşları tarafından
tertip edilen atlı gelin alayı,
SİLCEK = Hamam havlusu,
SİĞER = İş sıkıntısı olmaksızın hayırdı, rahat-
lık,
SİNMEK = Saklanmak,
SİNESİZ = Beceriksiz, eline iş, diline söz ya-
kımayan kimse,
SITMAK = Yarılıp akmak, patlayıp akmak, (ö-
dü sıtmak),
SİĞİNTİ = Yolduk ve ihtiyaç yüzünden birinin
yanına sığınmak,
SİĞİRİNMAK = Yediğini kolay hazmetmek, bu
kelime menfi olarak kullanılır : obur yediği-
ni hazmedemeyince (sığırnamıyor) derler.
Bir de ata sözü vardır : (çok yiyen sığırna-
maz),
SİYREK = Ar damarı sıyrılmış aşıfta kızlar
hakkında kullanılır, ağır bir sözdür.
SOKRIANMAK = Homurdanmak, darılıp kendi
kendine söylenmek,
SÖNGE = Kirlenmiş, eskimiş bez parçası.
SÜNMEK = Uzamak, inbisatetmek,
SUNA = Uzun boylu, yakışıklı,
SUMAK = Üzüm çiçeğini döktükten sonraki
hali, mini mini danelerin adı,
SUS AMAT = Susamlı çörek,
SULUK = İçinde tüzüm ezilen, arıbar gibi, san-
dak gibi, şaraphanalar : şaraphanalar,
SÜMDÜK = Yenilip içilenden umagan kimse,
arsız kimse,

TÜRKÜLER - YAKIMLAR

Nuri KATIRCIOĞLU

Türküler:

Hayat sahnesinde başa gelen çeşitli birçok olayların destanıdır.

Türküler:

Sevenlerin, sevilenlerin, sevişenlerin, gönül çekenlerin, bu yüzden gam, gussa, hicran içinde yananların figanlarını; zar, zar ağlayanların feryatlarını; basretlerin, ayrılıkların, mahrumiyetlerin yanık maceralarını; herhangi bir sebeple felâkete uğrayanların yüreklerinden çıkan iniltileri; savaşların kahramanlıklarını; eşinden, işinden, yarından, yavrusundan, yerinden, yurdundan ayırdıkların ahü-eninlerinin hülasa: Güneş gibi gönüllere doğan aşkın, sevdanın zevkini, elemiini; yar ve ağyarın cevriini, sitemini hazin hazin söyleyen; yürekleri acındıran, ağlatan, sızlatan felâketleri terennüm eden yakımdır.

Türküler:

Bedii hislerimizin samimi ifadesidir.

Türküler :

Milletin öz diliyle yakılıp, millî tempo ile terennüm edildiği için uzun ömürlüdür.

Türküler :

Halk dilinden çıkıp halk gönülüne girdiği içindir ki: Halk edebiyatı içinde en ziyade dillere destan olamdır.

Türküler :

Atasözleri gibi kimler tarafından söyleildiği belli değildir. Kimbilir ne kadar zamandır gönüllere girip hafızalarda yatan (Heygaziler...) gibi (Çalınan davulları düğün mü sandın) gibi yıllardanberi yaşayan ve dillere destan olan ölmez türküler - yakımlar vardır.

Türküler :

Şarkılar gibi kitaplar arasında kalmıyarak gönülden gönüle akan millî bir ses seli, ağızdan ağıza geçen millî bir duygu, diyar diyar dolaşan millî bir havadır.

Biz, Isparta çevresinde mahalli olarak her-

hangi bir olay üstüne düzülüp yakılmış (1) türkülerle, nerden çıktığı belli olmayan ve seyahat ede ede Isparta illerine gelmiş olan bazı türkülerini topladık. Halk edebiyatı içinde önemli yer tutan bu türkülerini bir seri halinde yazacağız. Bunların içinde mahalli olanlardan olaylarını bildiklerimizi kaydedeceğiz.

(Bakar Bakar Ağlarım) Türküsü

Yiğitlik yolunda kendisini bir maceraya atan bahtsız bir delikanlının hapishane zindanından söylediği bir yakımı :

Yüce dağ başında ötüşen kuşlar
Hayra çıkmadı gördüğüm düşler
Alnımın yazısı başa gelen işler
Düştüm bir zindana yanar yanar ağlarım
Demir parmaklıktan bakar bakar ağlarım

Ocağına dikildi bir ağaç incir
Ellerim kelepçe boynumda zincir
Zincirin yerleri durmayıp saner
Düştüm bir zindana yanar yanar ağlarım
Demir parmaklıktan bakar bakar ağlarım

Hapishane içinde yanıyor gazlar
Bayramdan bayrama çalmır sazlar
Çok kışlar geçirdim görmedim yazlar

Kavuştuk

(Gelin Fadime) Türküsü

Çok zarif yapılı ve yakışıklı endamiyle, kara gözlerinin baygın bakışıyla, dilini gönülleri çeken şiyvesiyle görenleri kendine meftun eden Gelin Fadime bir kaç yıllık gelin iken başdan çıkarak günahkâr olup, sekiz on yıl süren başboş hayatını zevk ve safalarla geçirip eceliyle ölmüştür.

(1) Isparta ve çevresinde türkülere Yakım derler. Herhangi bir olay için düzülen türkülere yakım yakılmış denildiği için biz burada yakım kelimesini türki yerine kullanıyoruz.

Onun sağlığında yakılan bu türkü önünde oynamış, raksetmiştir.

Fadimem oturmuş taş uştne
Dkmış kklnt kaş uştne
Ne emredersen başıuştne
Fadimem Fadimem tombul Fadimem
Sünbül sağlı güzel Fadimem

Fadimem oturmuş ayna dizinde
Güneş doğar kara gözünde
Ne cilveler var tatlı sözünde
Fadimem Fadimem tombul Fadimem
Sünbül sağlı güzel Fadimem

Fadimem gidiyor sabah suyuna
Al ferace yakışmış fidan boyuna
Melek mi girmış a kız senin soyuna
Fadimem Fadimem tombul Fadimem
Sünbül sağlı güzel Fadimem.

(Boğulan Gelinin) Türküsü

Gelin olup Isparta'dan İstanbul'a giderken İzmir'de vapura bindiği sırada merdivenden ayağı kayıp denize düşerek boğulan geline yakılmış olan türkü:

Deryalar uştnde bir yeşil direk
Etrafımı almış şapkalı fironk
Ah Hürmüz'me dayanmaz yürek
Alma da dalgam alma taze gelini
Gümüş kemer sıkışmış nazik belini

Deryalar uştnde bir sürü leylek
Leyleğin ağzında bir sivri değnek
Reva mdr gelin giderken lmek
Alma da dalgam alma taze gelini
Gümüş kemer sıkışmış nazik belini

Vapura binerken kunduram kaydı
Yeşil feracemi dalgalar aldı
Gayri kavuşmamız maşsere kaldı
Alma da dalgam alma taze gelini
Gümüş kemer sıkışmış nazik belini

(Ecelfi) Türküsü

Isparta'da Poyraz mahallesinde bir gece eğlentisinden dağılıp sokakta gitmekteleken aralarında çıkan bir kavga sonunda biri bıçağını çekip arkadaşının karnına saplayarak bağır saklarını dışarıya dmek suretiyle öldürmüş-

tür. Bu feci lmn Isparta içinde bıraktığı te-sir yıllarca unutulmamış ve bu olay hakkın-da yakılmış olan şu türkü: ağızdan ağıza geçip o zamanki batnın bugünkü nesline kadar gel-miştir.

Yaralandım bir gecenin yarısı
Byleymiş alımın kara yazısı
Gl vendm oldu ayva sarısı
Aman dostlar bakın yaram çok mudur
Söyleyin benim knim kimsem yok mudur?

Bülbül sandım bağlamanın sesini
Evime yollamayın kanlı fesimi
Aman kardeşlerim tutsun yasımı
Yazık oldu genliğime şanıma
Hain düşman kıydı benim canıma

Bayramlık çekimi (2) kimler bağlasın
Garip anam başucumda ağlasın
Cerrah gelsin yaralarım bağlasın
Aman dostlar bakın yaram çok mudur?
Söyleyin benim knim kimsem yok mudur?

Servi söğüt eğivermiş dalımı
Bırakdım gidiyorum yeşilimi alımı
Tabutum a dürtün nişanlmın şanı
Aman Allah kabir bana dar geliyor
Bu genliğikte ölüm bana zor geliyor

(Albaşlı Gelin) Türküsü

Yetişdirdiği mor snbll bağlarını koca-dağın tepesinden keyifli keyifli seyreden yeni evlenmiş bir köy delikanlıının pek taze gelin-ken kaybettiği sevgili karısını ararken: karlı dağlara, huşımlı sellere, kem gözlere karşı yum-ruklarını sıkarak yüreğini yakan ölüm acısıyla başı dumanlı dağlardan (Al başlı gelinini) so-ran şu yakın Isparta köylerinden birine aittir.

Erisin kahbe dağların karı erisin
Bozbulank selleri ovaları brsn
Benim yarime kötü deyen döller kurusun
Al baş bir gelin yitrdm
Gördünüz mü başı dumanlı dağlar hey.

Çıktım koca dağın başına oturdum
Etrafımı morsbbll bağlar bitrdm
Al baş bir gelin yitrdm
Gördünüz mü başı dumanlı dağlar hey.

(2) Çeki: fes uştne bağlanan yemeni

(Gonca Kızı) Türküsü

Şu dağları delik delik delseler
Deruninde derdim çoktur bilseler
Helâlındau bir şeftali verseler
Deruninde derdin çoktur bilseler

Gonca kızı ne bakarsın oradan
Öldür beni ben gıkayım aradan
Sen acımazsan eibet acır yaradan
Öldür beni ben gıkayım aradan

Mezarımı derin kazın dar olsun
Etrafında lâle sümbül bol olsun
Ben ötürsem nazlı yarım sağ olsun
Gönlümün içinde cennet bağ olsun

(Yarangümeli Mehmet) Türküsü

Bir kızı seven iki amcaoğlu arasındaki kış-
kançlık yüzünden biri diğerini öldürmüş, kaatli-
de yattığı damda aklını bozup ölmüştür.

Ölenin ağzından söylemiş olan bu türkü
halk tarafından yakılmıştır.

Çekin kır atımı nalbant nallasın
Verin parasını haldki kalmasın
Anamdan babamdan duyan olmasın
Felek de vurdu hançeri sinem yareli
Beni vuran amcamın oğlu Yarangümeli

Codan (3) köprüsünden atım boşandı
Siyah perçemlerim yere döşendi
Gümüş palaskamı kimler kuşandı
Felek de vurdu hançeri sinem yareli
Beni vuran Amcamın oğlu Yarangümeli

Codan köprüsiine atım bağladım
Tabancam küflenmiş onu yağladım
Oturdum oraya üç gün ağladım
Felek de vurdu hançeri sinem yareli
Beni vuran amcamın oğlu Yarangümeli

Çekin kır atımı binek taşına
Elim yetişmiyor eyer kaşına
Alımın yazısı bu gelen başına
Felek de vurdu hançeri sinem yareli
Beni vuran amcamın oğlu Yarangümeli

Çekin kır atımı yesin yemini
Takın başına sirmalı gemini
Üstüne binenler sürsün demini
Felek de vurdu hançeri sinem yareli
Beni vuran amcamın oğlu Yarangümeli

(Camız Süsen (4) Gelin) Türküsü

Beş aylık taze gelinken Mandadan (5) süt
sağdığı sırada, huysuzlanan manda süserek
boynuzuyla gelinin karnını deşip, bağırsakları
dışarıya dökülerek feci ızdıraplar içinde canve-
ren gelin hakkında yakılan türkü:

Günlerden günümüz pazardır pazar
Açma cerrah yorganımı yaralarım azar
Deyvermeyin anama deli olup gezer
Kör olası kara camız öldürdün beni
Gülümü gonca iken soldurdun beni

Günlerden günümüz pazartesi
Oymahakta kaldı gelinin fesi
Camızın altından geliyor sesi
Kör olası kara camız öldürdün beni
Gülüm gonca iken soldurdun beni

Camızımın boynuzu yelken
Ölüm geldi anaçığım derken
Ayrıktır belimi büken
Kör olası kara camız öldürdün beni
Gülüm gonca iken soldurdun beni.

(Anne Ben Vuruldum)

Anne ben hastayım marul isterim
Haftanın başına düğün isterim
Alacağım kıza bana gösterin
Anne ben vuruldum ona yanarım
Tekirdağlı Hayriye'den imdat umarım
Daracak sokaktan buldum on para
Şimdiki çocuklar olmuş zampara
Cebini aradım yoktur on para
Anne ben vuruldum ona yanarım
Tekirdağlı Hayriye'den imdat umarım

(Arabası dört teker)

Arabası dört teker hanımın
Düz ovaya kum çeker hanımın
o güzel dillerinden güzelim
Hem bal akar hem şeker.

Uzun kabak kökeni hanımın
Ele batar dikenî hanımın
Ana baba ne bilir meleğim
Gizli sevda çekenî.

(4) Süsmelt: Toslamak

(5) Manda: Camız

(3) Ispartadaki çay köprülerinden birinin adı.

Minasın ırmak ırmak (6) hanımın
Su akar parmak parmak hanımın
Ah anam gülün güzelim
Hem şekersin hem kaymak.

(Ferace)

Feracemin aldır yakası yar yar yar aman
Güzeller vurmıştır makası yar yar yar aman
Her yanında güller kokusu yar yar yar aman
Al feracem mor feracem
Eğnimden düşüyor dar feracem.

Feracemi al isterim yar yar yar aman
Yenlerini bol isterim yar yar yar aman
Elâ gözlü yar isterim yar yar yar aman
Al feracem mor feracem
Eğnimden düşüyor dar feracem

Feracemin yenleri yar yar yar aman
Yaktı beni benleri yar yar yar aman
Unutamam o demleri yar yar yar aman
Al feracem mor feracem
Eğnimden düşüyor dar feracem.

(Sürmeli Keklik) Türküsü

Çeşmenin önünden ulu yol geçer
Buz gibi sularını kimler içer
Gönül sevdiğinden nasıl vaz geçer
Sürüden ayrılan sürmeli koyun
Döşekler yaptırırım sevdiğim soyun

Çeşmenin altında ince arıklar
Arıklar altında biter koruklar
Yarından ayrılan böyle ni sayıklar
Sürüden ayrılan sürmeli koyun
Döşekler yaptırırım sevdiğim soyun

Çeşmenin önünden gelir geçersin
Misk kokulu tütünlere içersin
Ne seversin ne vaz geçersin
Sürüden ayrılan sürmeli koyun
Döşekler yaptırırım sevdiğim soyun.

(Tabaka da Benim)

Alverin tabancamın taşını
Ben garibim sil gözümün yaşını
Bulamadım şu diyarda eşimi
Tabaka da benim tütün de benim keyf benim
Öperim severim kâhyam mudır el benim?

(6) Minasın: Suluk, bağık, bahçelik olan Isparta
nasirelerinden birinin adı.

Bir ateş ver cigaramı yakayım
Sen salın gel ben boyuna bakayım
Ak gardana beşibirlik takayım
Tabaka da benim tütün de benim keyf benim
Öperim severim kâhyam mudır el benim?

Arabamın üstü yeşil boyalı
Yanı kırma altı tırşe oyalı
Göremedim seni üç gün doyalı
Tabaka da benim tütün de benim keyf benim
Öperim severim kâhyam mudır el benim?

(Gerdekte Ölen Güveği) Türküsü

Gerdeğe girdiği gecenin sabahı, kocasını
uyandırılmayan kara bahth gelinin, uyanmaz
uykulara dalan kocasına yaktığı türkü:

Evlerinin önü kavak
Sular akar savak savak
Elimde kına yüzünde duvak
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Aman Ali'm sana noldu

Evlerinin önü kamış
Sular akar çağış çağış
Sözde Zehra gelinmiş
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Aman Ali'm sana noldu

Evlerinin önü bir dönüm
Uyansana nazlı gülüm
Ah sana kıydı mı ölüm
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Aman Ali'm sana noldu

Evlerinin önü fındık
Fındığı ölümle kurduk
Sözde biz de gelin olduk
Uyan Ali'm sabahlar oldu
Aman Ali'm sana noldu

Bu da bir (Alim) Türküsü:

Ali'm Ali'm gül Ali'm
Gül dibine gel Ali'm
Gül dibine gelmezsen
Bir seftali ver Ali'm

Ali'm gitti pazara
Uğramasın nazara
Kem nazarla bakanlar
Kapansınlar mezara.

Ağlarca Zade'nin Hicviyeleri

Ağlarca H A K K I

Çocuğun Okuma Derti :

Çocuk beş yaşına doğru doğrulunca, biz telaşla yolunu kesip, oku, diye önüne dikiliriz değil mi ya . Okuma, çocuğa vereceğimiz ilk gündür, ilk servettir? Onu onun, gül yapraklarından yapılmış, nazik zihnine bir an evvel tıkmalı, tıka basa doldurmalı. Çünkü o artık beş yaşını buluyor, daha geçerse vakit geçer!

Bu düşünce ile, elif, deyip başlarız. Harfleri, birer yeni dost gibi yavaş yavaş taldim ederek tanıyacak yerde, bir solukta eliften yeye kadar okuruz. Hattâ bir bakışlık zamanda onlarla çocuğun gözünü doldurmak isteriz. Çocuk, tabiidir ki, bunları kavrayamaz, şaşalar, bir okka şekeri birden ağzına doldurup yiyemez. Hususen harfler de şeker değildir (1). Hususen bizim yazının harfleri, adını başına değiştir, kayafetini değiştirir. Başta başka, ortada başka, sonda başka. başı başına olduğu zaman yine başka. Birleşme ve bitişme halinde daha başka.

Harfler, fennin gösterdiğine göre, (okunan harf) ve (okutan harf), yani (samit) ve sait olarak, ilki sınıfa ayrılmakta iken, yazımızda bu cihet te haldikiyle yoluna konulmamış.. Bunların bu kıymet ve hizmeti katiyetle belli edilmeyen sözde (و ی ا) okutucu harfler. Fakat bu sade söz. yoksa bunlar hem okunur, hem okutur. Yani kıymet ve hizmetleri sabit ve katî değil. Bu sebeple meselâ (دین) şekli bir kelimenin değil, iki kelimenin şekli. bundaki (ی) kâh samit, kâh sait. Halbuki zahirde bir alâmet yok. Kezalik (بیت), (دوت), (وت), (يت) kelimelerindeki (ی) lardan üçü samit, biri sait.. samitlerin biri harekesiz yani sakin, biri üs-

(1) Şekerden harfler yaptırıp çocuklarına yutturmağa çalışan sersem babaların kulakları çınasın.

(2) (deyn - دین) in tediyesi.. (dîn - دین) ve iman.. Ateş olsa (cürm)i kadar yer yakar.. (cürm) ile ceza arasında münasebet.. (kul) fiil.. (kul - قول) bunalmayınca hıız yetişmez.. (kol -) na kuvvet.. gerek tav' ile, gerek (kerre) "hemdügüm oldu (kirre - کرد) uçkurdur (şalvarbend.) (Vehbi. Tuhfe).... Arz (کره) biçimindedir.. kaç (kerre) söyledim.

tünlü, biri şeddeli ve üstünlü. Halbuki bunların hepsi bir şekilde.

Kelimeler, hecelerden hasıl olunken, her hece bir saitle gösterilmek icabedenken, bizim yazıda bu da mukarrer bir kaide değil. bazı kelimeleri eksik saitle, bazı kelimeleri hiç saitsiz yazmak yok. (Mütefekkir) gibi dört heceli kelimeler var, bir saitten bile mahrum. (cerh - جرح - cürüm - جرم - harem - حرم - hurrem - حرم) gibi aynı şekilde yazılan kelimeler var, her biri başka türlü okunmak lâzım.

Yazımızı okunmak için, şekilleri kör gibi ezberlemek de büyük bir iş görmiyor.. Çünkü (dîn - دين) ve (cürüm - جرم) gibi iki türlü, (kul - قول) gibi üç türlü, (kürre - كره) gibi dört türlü okunan kelimeler az değil. (2).

Çocuk bunları nasıl ayıracak? Nasıl okunacak? Beynini kazıyarak, zihnini kazarak, parça parça olarak.. lâkin, kimin nesine lâzım? Ona karşı "dilin cirmî küçülük, cürmü büyük.. gibi yanlışlar tertibiyle eğlenirler bile.

Acaba çocuk bu götürülmez yüdlerin altında ne olur, dersiniz? Onu ne muallimler düşündür, ne babalar sorar, ne de kimseler anlar.

Elif Dersi :

Müsade buyurulursa, bu hikâyeyi azıcık daha uzatacağım. Çünkü çok mühimdir.. Çocuk meselesi, istikbal meselesidir.

Ben bir vakitler yedi yaşında bir çocuğa elifba, imlâ, rakam, öteberi makûmat dersi verdim.

Elif, be, deyip başladık.. İbtida (elif - ا - be - ب - pe - پ - te - ت) harflerini öğrettim. (be - ب - ba - ب - be - ب), (beh - ه - beh - ه) gibi eğlenceler arasında, bunları, (okunan harf) ve (okutan harf), (samit ve sait) diye ikiye ayırdım. Bu noktada birkaç ders kalıp samitin ve saitin ne olduğunu, ne iş yaptığını hissettirdim, anlattım. (baba - با), (patata - پاتا) gibi bazı kelimeler yazdırdım.

Şakirdim bülbül gibi söylüyordu, (ب) yalnız başına okunamaz, diyordu.. (ب) okunamaz,

onu okutacak (1) olmalı ki okunsun. Samit oku-
namaz, ağız içinde bekler, sakin sakin oturur..
Onu oradan çıkarmak için, harekete getirmek
için bir şey lâzım.. Bir hava bir el değneği lâ-
zım, sait lâzım.

Şakirdim çok memnun.. Çok şey yazmak
istiyordu. Bizce her şey bir fırsat idi. Meseî
karşı evin bacası; sokaktan geçen paçacı, hep
yazılacak şeyler.. (baca) deyip yazıverdük,
Hatırmıza çapa gelirse onu da yazıverdük. Böy-
Böylece (c, ع - ق, ج) harflerini de tanımış idik..
Böyle böyle öteki harfleri de kendimize mal
edip işe koşmuş idik. Defterimize (baba, با -
papa با - para, پارا - patata, پاتا - paça, پاچا - ...
gibi bir çok kelimeler yazmış, hazinemizi zen-
ginleştirmiş idik.

Sait (e, ا) ile uzlaştıktan sonra sait (Y - ی)
ile, sait (u, ü, و, o, ö) ile anlaştık. Sonra da
bunların samitleriyle tanıştık. (Sait elifi kalın
hecelerde (A) ve ince hecelerde (e) Hairesniye)
şeklinde ve sait (ye ile sait vavı birbirinden
farklı altı şekil içinde göstermişim. Samit eli-
fi (e) (hemze) şeklinde ve okunan hayı (iki
gözlü ha) (o) şeklinde ve ötekileri kendi şekil-
lerinde gösterdim. Böylelikle üç harf on bir
harf oldu.

İşin ibtidasında harfleri bitişik olmayarak
tane tane, ayrı ayrı yazmıştık. Bir gün: (ب ا ب ا)
ve (ج ح ج ح) şekillerini yavaşça bir el çabuklu-
ğayla (با) ve (حجی) suretine koyduğum vakit,
şakirdim bundan hoşnut olmadı. Niçin? diye bir
çok çıktı. Nihayet, o (baba) şekline razı oldu,
ben de (cici) yi ( ) şekline koydum, barış-
tık.

Bir gün oldu ki araya kitap girdi, aramız
daha açıldı. Kitapta (kiraz, کیراز) kelimesi ya-
sız (کراز) şeklinde idi. Şakirdim; hani saiti?
deyip çıktığı vakit, yanlış olmuş, dedim. Me-
ğerse asıl yanlış benim sözüm imiş. (kitap,
کتاب) ın saiti nerede? deyince durdum.. O öyle
yazılır, dedim. Mini mini mantıksız haklı haklı
söyleniyordu: Kitap bastırurlar, adını bile yaz-
masını bilmezler.. Hayır hayır, ben (کتاب) yazarım.

Ne demeli! O hakkı İleri sürüyor, biz hak-
kı geri itiyoruz. Onunki hak ve mantık, bizimki
haksızlık, safsataçılık, mugalataçılık. İşte çocuk!
işte biz.. Çocuğum terbiyesine ve talimine bakan
babalar ve muallimler!

(Dersimiz büyüdüğüce derdimiz büyüdü.)

Şakirdimle dersimizde ilerliyoruz. Hikâye
çok ince, çok uzun. Fakat, ben işi yılan dişi ve
yılan masahı edecek değilim.

Artık okuyoruz, yazıyoruz.. Artık yazıyı
anladık. Şakirdim bizim yanlışlara oldukça ahs-
tı.. Artık (کتاب) yazmıyor, (gazeta, غزتا) yazmak için inat etmiyor.

Yazı nasıl ise elimize düşmüş bir şey.. Onu
yola ve vazifeye yatıştırmak için çok ileri
gitmemeli, bir az olduğu gibi kullanıvermeli. Fa-
kat imlâ ile kavait böyle değil.. Bunlar tamamıy-
le akül işi..

Şakirdim böyle düşünüyor. Ona bu kanaati
zannım ben vendim. Bu bir kabahat ise, cezasını
da çekiyorum. Şakirdim soruyor.. Peki, diyor
(baba) imlâsı güzel.. Bunda ildî hece, iki saitle
gösterilmiş. Buna benzeyen kelimeleri hep böy-
le yazmalı değil mi? Ne oluyor da (yaka, با
kaya, پایا) (kara) yazıyorlar? Benim kitabım
(karga, قارغا) yı bir satırda (قارغا) yazıyor,
bir satırda (قارغه) yazıyor, iki satır sonra da
(قارغه) yazıyor. Be adamlar, evvelâ kararlaştır-
tınız, yazacağımızı sonra yazınız!

(kutu, قوطی) diyorlar, (köprü, کوبرو) di-
yorlar, (görgü, گورگو) diyorlar, (kapı, کاپی) diyorlar,
(Karı) diyorlar (yassı) diyorlar,
(vergi) diyorlar, (çoban, چوبان) yazıyorlar. He-
le (bütün, بون) göğüs, (kuruş, کوروش) çocuk,
(dokuz, دوقوز) buçuk, (güm-
rük, گورک) gibi imlâlara gülerim. Bunların
kimisi çolak, kimisi topal, kimisi kötürüm!

Yanlış yazıyorlar, çocuğum.. Sen doğrusu-
nu yaz! Ya onlar neye doğrusunu yazmasın?
Hem benim yazmamdan ne çıkar?

(Şükür) dedikleri şeyi yediğimiz (şeker)
gibi yazarlar. Bunu ben nasıl ayıracağım? (Hü-
ner) derler, (hener) yazarlar. Ben de bunu el-
bette (fener) gibi okurum.. Efendim, saitini
koyunuz, doğrusunu okuyayım!

Biz (sucu) deriz, (gümüş suyu) deriz, (su-
suz, sulı) deriz, (doğdu, doğurdu) deriz. Siz
bunları (suci, suyi, susuz, sulı) yazdırırsanız,
(toğdı, toğurdu) yazdırırsınız. Çünkü (ci, ri, sız,
li, di) gibi şeyler birer ayak imiş. Üst taraf
doğru yazılınca bunlarda onlarla beraber doğ-
ru okunur imiş. Peki ama (li) yi bozan kendi-
nizsiniz.. Kâh (li), kâh (lu) yazıyorsunuz, (ta-

rihi, numarolu) diyorsunuz. O halde (ci) nin yanında (cü) da olmalı.

Burakınız allah aşkına bırakınız. Bunun neresi akla ölçüye uyar?

Biraz şakirdim soruyor, biraz da ben soruyorum. Şakirdim sorunca ben sıkılıyorum.. Ben sorunca kim sıkılıyor? İmlâcılar mı, kavaitçiler mi? Bunlar için kitap yazanlar mı? Kimler sıkılıyor?

Nazlı yazımızın katırları :

Yine şakirdimle dersimizin hikâyesi... Şakirdimin babası Fransızca bilir, Fransızlığı sever. Oğlunu göyle böyle Osmanlı yaparken, yavaşca Fransız da yapmak ister. Hattâ başlatmış da.. çocuk, kahveye (kafe) der, şekere (şeker) der. Daha bildiği lügatlar da var. Lâtin harflerini de tanıyıp bu binkaç kelimeyi yazar.

Görünüyor ki çocuk bu yazıyı daha beğeniyor, benimsiyor. Çünkü akla çok uygun. Çünkü, diyor, bunda konsün belli, vuayel belli. Harfler birbirine bitişik değil. El ile yazarken bitişir gibi olsa bile sizinki gibi değil! Bir kelime hem (oirim), hem (cürüm) okunmuyor, çünkü saiti var.

Sizinki gibi değil... Bu ne söz? Bunu işitince içinde bir şey acı acı sızıyor. Demek, bizimki artık onunki değil.

Dahası var.. Bahçavanın oğlu Pinkof'un kitabı da böyle imiş. Onda da harfler tane tane. Konsünler, vuayeller ayrı ayrı. Bulgarca yazı

da tıpkı tıpkı Fransızca gibi.. dahası da var.. Pinkof yalnız Bulgarca okuyor. Altı ders, sekiz ders okumuyor. Onun dersleri hep gramerinin içinde. Hem de o annesiyle Bulgarca konuşuyor. Benim annem ise...

Şakirdimi tezkiye ederim.. Onun yüreğinin, niyetinin temizliğine kefil olurum. O, söylediği şeylere kendisi inanır.. Böyle inandığı için böyle söyler.

O vakitler ben, bu hallere karşı çok içlenmiştim, fakat az sonra unuttum, gitmiştim. Bu hâtmalar şimdi burnumu sızlatırken, kandaşım doktor Milâs'la İsmail (Hakkı'nın on yıl evvel ağladığı gözümün önüne geliyor. O, 1919 senesinde bir gün bana karşı hıçkırarak ağlamıştı.. Sütçüler, sütçü bulgarlar, diyordu okuyor, gazete okuyor.. Çünkü yazıları var, gazeteleri var. Bizimkiler okumuyor, çünkü yazımız okunur yazı değil.. gazetemizse yok..

Doktor ağladığı vakit, ben gülmüş değildim. Fakat ağlamış da değildim. Ağlamak lâzım imiş ki şimdi ağlıyorum. Lâkin neye yarar? Vaktinde ağlamalı, hamiyet ve vatan gözü olanları ağlatmalı idim.

Sor, çocuğum sor! Harfler neye bitişik? Sait ve sait neye belli değil? Her hece neye bir saitle gösterilmiyor? Bunları nasıl ayıracağız? Bunların ganesi yok mu?

Ah bu tokmaklar, hiç olmazsa, kırk yıl evvel başlara vurulmalı idi. Heyhat, bin kere heyhat!...

Endeks

(Cilt: 13)

ÜN'ün bundan önceki endeksleri 24, 48, 120, 134, 145 - 147 inci sayılardadır.

Yazarın ve yazının adı	Sayı	Sayfa	Yazarın ve yazının adı	Sayı	Sayfa
AĞLARCIOĞLU Hakkı :			Tebkik Gezisi Notları	154-156	2191
Dertlerimiz Sayılmaz ki	148-150	2035	MUTLU :		
Dertlerimiz Sayılmaz ki	151-153	2071	Isparta'da Seçim	148-150	2018
AKSU Fehmi :			SINANOĞLU Rüveyde :		
Ağlarciöğlü Hakkı	151-153	2075	Isparta Özlemi	151-153	2053
AKKAŞ Turgut :			TİĞLİ Tefvik :		
Kızıl Sevdâ, (Şiir)	151-153	2068	Köy Düğünü	148-150	2048
ALDAN Mehmet :			Köy Düğünü	151-153	2068
Değişen Çocuk	151-153	2076	TURAN Kemal :		
DAĞLIOĞLU H. Turhan :			Ferahlığa Doğru	148-150	2015
Isparta Tarihine Ait Kısa Notlar	151-153	2056	Zambaklı Savaşında Sular	148-150	2020
DARKOT Besim :			Ölümünün Sekizinci Yılında	151-153	2051
Eğridir	154-156	2098	Büyük Kurultay ve Halk İda-		
DEMIRDAL Sait :			resinin Yeni Hamlesi	151-153	2052
Halil Nasih	148-150	2022	Bir Pazar Gezintisi	151-153	2064
EZEN Salâhattin :			Halkevlerinin Onbeşinci		
Ayazma Hâatıraları	154-156	2108	Yıldönümünde	154-156	2079
HARZEM Reyzan Oğuz :			Elhisinde	154-156	2089
Bizim Ülerde Bahar	151-153	2062	UZUNÇARŞILI. İ. Hakkı :		
KATIRCIOĞLU Nuri :			Ispartalı Sadrazam Halil		
Nasıl Hacı Oluurdu	148-150	2031	Hâmid Paşa	154-156	2098
Öz Türkçe Kelimeler	148-150	2040	ZEYNELGİL :		
Öz Türkçe Kelimeler	151-153	2077	Isparta'da Ziraat Kalkınma		
Öz Türkçe Kelimeler	154-156	2110	Birliği Amacı ve Başarısı	148-150	2016
KÖKSAL Yaşar :			İMZASIZ Yazılar :		
Maniler	154-156	2109	Isparta Üinde Oğuz Boyları	148-150	2025
KONYALI. İ. Hakkı :			Karahaydaroğlu ve Katircioğlu	148-150	2026
Hamitoğulları	154-156	2086	Atasözleri	148-150	2039
KUM Naci :			Atasözleri	148-150	2042
Tebkik Gezisi Notları	151-153	2088	Atasözleri	148-150	2046
			Isparta Çevresi	151-153	2056
			Isparta Üline Ait Bazı Rakamlar	154-156	2081
			Isparta Üinde Halkevi Çahş-		
			maları	154-156	2082
			Ziraat Kalkınma Birliği	154-156	2085

ÜN — ISPARTA HALKEVİ DERGİSİ

Umumî Neşriyatı idare eden : Kemal TURAN — İmtiyaz sahibi : Hilmi ÇAKMAKÇI

Yıllık Abonesi 240, Sayısı 40 Kuruştur.

ÜN

İ S P A R T A H A L K E V İ D E R G İ S İ

19 M a y ı s

Cumhurbaşkanımız İsmet İnönü, Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle Ankara 19 Mayıs Etadyomunda aşağıdaki nutku söylemişlerdir:

Aziz Türk gençleri;

Gençlik ve Spor Bayramını sevinçle kutluyoruz. Bayramınızla bugün vatanı her köşesini kaplayan bahtiyarlık havası, sizlere bağladığımız engin ümitlerin ifadesini taşıyor. Her aile ve ailelerimizin toplamı olan bütün vatan, sizin hazırlanmanızdan, gelecek için hayırlar ve feyizler bekliyor.

Bugün dünyanın gidişi öyledir ki, sizler, fikir çereyanı şekli altında, vatanın kadri ile ilgili olan tehlikelerle, erken yaşınızda, karşılaşmış bulunuyorsunuz. İlkinci cihan harbi ve ondan sonraki devir, fikir hücumlarına, en te siri olarak, gençlerimizi hedef tutmağı meslek edinmiştir.

İlk önce, muhariplerden biri ve bize la yati felâketler getirecek olan taraf faydasına masumları sürüklemek gayreti, "ırkçılık ve tutancılık,, şekli altında harekete geçti. Buna karşı Türk gençliği selâmetli yolu kavnamakta gecikmedi.

Harp sonrasında ise, yabancı ve istilâci politika akımı, memleketimizde "ileri demokrasi ve faşistleri temizlemek,, iddiası altında, vatan için en zararlı bir hareket uyandırmaya çalıştı. Bunun gençliğimiz içinde yaratmak istediği çereyan süratle muvaffakiyetsizliğe uğramıştır.

Birbiri arkasından gelen ve memleket için biri ötekinden zararlı olan ifratçı tekinlerin yer tutmaması, memleketin selâmeti için büyük müjdedir.

Aziz vatandaşlar!

Bugün vatanımız, türlü badirelerin ihtimalleri arasından geçtikten sonra, insanlığın ve medeniyet âleminin kıymetli bir varlığı olmak gibi müstesna bir mevki kazanmış bulunuyor. Vatanımızın geleceği, metin ahlâkımızın ve feyizli çalışmamızın sayesinde, çok mamur ve refahlı olacaktır. Vatan için her fedakârlığa hazır olan kahraman Türk milletinin vatanseverliğini, siz, bugün ve gelecekte daha kuvvetli delilleriyle temsil edeceksiniz. Meziyetlerin başı buradadır.

Memleket idaresinde takip ettiğimiz demokrasi rejimi, güç merhalelerini muvaffakiyetle aşarak, feyizli safhalarına girmektedir. Şimdiye kadar geçirdiklerimiz ve belki de da-

ha geçireceklerimiz, demokratik rejimin yeni feyizli inkişafında atlanması mukadder olan devirler sayılır. Demokrasinin her türlü gelişmeyi kanun içinde ve kanun yolunda yapması, ilk şarttır. Vatanımızda kanun hâkimiyetinin en başta gelen ifadesi Büyük Millet Meclisinin mevcudiyeti olduğunu bilmek ise, feyizli bir demokratik gelişmenin temelidir. Bir iki sene-denberi memleketin gösterdiği gayret ve muha faza ettiği huzur ve istikrar, demokratik rejim için büyük mavaffakiyet olmuştur.

Türk gençleri;

Bayram günümüzde Atatürk'ün kutsal adını hep beraber anmak, sevgi ve şükran borcumuzdur. Hüvut boylarından bana getirdiği niz sınır toprakları ve sevgili bayrak için size yürekten teşekkürlerimi, en iyi dileklerimi söy lemekle bahtiyarım.

Genç vatandaşlarım!

Sizinle iftihar ediyoruz; size güveniyorum, sizin elimizde Türk vatanının daha ileri, daha yüksek olacağına yürekten inanıyoruz.

*
**

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna hareket halinde bir başlangıç noktası aranırken Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı günü seçmekte artık birleşmiş bulunuyoruz. O günü gençlik bayramı oldu. Bütün yurttaki yalnız gençler değil, yaşlılar da her 19 Mayıs günü meydanlarda toplanıyorlar, Atatürk'ü anıyorlar. Cumhuriyetimizin sevincini tadıyorlar. Bu anma törenlerinin en değerli süsü gençlerin yaptığı spor hareketleridir.

19 Mayıs gününe bir yeni gelecek daha katıldı. Atatürk'ün Samsun yolculuğuna çıkmadan önce kendisiyle İstanbul'da fikir ve hareket birliği yapmağa karar verdiği ve sonraki bütün teşebbüslerde en yakınında tuttuğu kahraman İnönü, artık, her 19 Mayıs günü Ankara stadından aziz Ata'yı anarak bütün yurt gençliğine yeni ödevlerini hatırlatıyor. Dehâsından harb ve siyaset meydanlarında yurdunu birçok kereler faydalandıran Yüce Devlet Başkanı, her 19 Mayıs sabahı güneş ufukta yükselirken kafalara ışık, kalblere heyecan veriyor. Artık kendilerini dinlemek, yeni görüşlerini ve direktiflerini öğrenmek 19 Mayıs Bayramının her yaştaki insanlar için bir şevk ve kuvvet kaynağıdır.

Şevk ve kuvvet kaynağı diyoruz. Çünkü onun sözlerinde ileriye ait tedbirler, yurt için faydalı ve isabetli kararlar belirtiliyor, memleket aydınlarmın dilekati bunlar üzerine çe-

kiliyor ve hep birlikte neşe ile azimle yürünecek yol aydınlatılıyor. Artık her birimiz düşü nüş ve duyuş kudretimizi katarak bu yolda yürüyeceğiz, yurdun güvenliğini ve bayındırlığını sağlayacağız. Atatürk'ün aziz hatırası kalblerde olarak, yeni bir hayatın taze şartları için ödevlerimizi yerine getireceğiz.

1947 yılı mayısın 19 unda aziz İnönü, Türk aydınına yalnız tutacağı yurt sınırlarını değil, koruyacağı fikir sınırlarını da gösterdi. Ne aşırı solculuk, ne de geriletken ve parçalayan ırkçılık. 19 Mayıs 1919 da Atatürk'ün başladığı işe, "millî hareket," denildi. Bu, genişleyiuce adı "Millî Mücadele," oldu. Düşmanla ve onun ortağı Padişahla dövüşen silâhlı teşekküllere "Kuvayi Milliye - Millî Kuvvetler," unvanı verildi. 23 nisan 1920 de Ankara'da kurulan hükümetin dayanağı "Büyük Millet Meclisi," oldu.

Bu kadar milliyetçi ve milletçi bir kuruluşun en feyizli eseri Türkiye Cumhuriyetidir. Sınırları düşmandan korunan, dünyaca sevilen ve sayılan yeni Türk Devletinin milliyetçi yapısını gafletle, hırsla, hiyanetle sola ve sağa çekmek isteyen, ilk çatlağı zihinlerde yaratıp kalbleri sarsacağını uman bahtsızlar yok değildir. Bunlar ne kadar az da olsalar, 19 Mayıs ışığı altında tuttukları yolun çıkmaz olduğunu görebilirler.

Kemal T U R A N

İsparta ve yakınları hakkında 100 yıl önce bir İngiliz'in yazdığı SEYAHAT NOTLARI

Hâmit DERELİ

"ÜN"ün 140 - 141 inci sayısında İngiliz seyyahı F. V. J. Arundell'in Eğirdir'in tarihi, eski eserleriyle ilgili notlarını okuyucularımıza vermiştik. Bu sayıda Arundell İsparta'ya nasıl geldiğini ve orada neler gördüğünü anlatıyor..

Aşağı yukarı batıya, daha doğrusu, güney-batıya doğru ilerliyorduk. Saat on birde kırık bir taş sütun üzerinde silinmiş bir yazı gördük; yarım saat sonra Mr. Dethier bir derenin membaı civarındaki bir mezarlıkta mermerden güzel heykel parçaları buldu.

Saat 12 yi çeyrek geçe ovada bulunuyorduk. Solumuzda Findos denilen bir köy, sağımızda taşla döşenmiş bir şose vardı. Hâlâ aynı istikamette gidiyoruz. Saat yarımında solumuzda beyaz mermerden güzel bir lâhitle bir çeşmeyi, sağda bir câmi ile bir minareyi geçtik. Dağ biraz ötede solumuzda kalıyordu, sağda ise yine dağlarla çevrilmiş olmakla beraber, geniş bir ova uzanıyordu. Ovada bir harabe görülebiliyordu. Fakat dürbünle baktığımız zaman küçük taşlardan yapılmış olduğunu anladık. Saat bir buçukta hemen solumuza düşen bir kaya üzerine oyulmuş bir mezar gördük, şimdi Hisardağın mahrutü zirvesi (1826 da oraya çıkarılmızi hiç unutamıyorum) ve onun altındaki bir sürü ağaç bize İsparta'nun yerini gösteriyordu.

Soldaki dağların üzerinden Toros'un zirveleri yükseliyordu; Eğirdir'den beri hemen hemen aynı görüntüsi muhafaza etmiş olan garip şekilli, açık aknadlı bir kuşu andıran, bir bulut şimdi o kadar genişledi ve o kadar dolgunlaştı ki, bu gece değilse, mutlaka yarın hakiki bir tufan olacağından korkmağa başladık.

Bundan önceki yolculuğumda geçtiğimiz ovanın yüzünde her istikamette hareket eden yüzlerce metre yüksek toz sütunlarından dolayı "Kasırgalar ovası,, adını verdiğim ova üzerinde uzun ve tozlu bir yolculuktan sonra saat üçü yirmi geçe İsparta'ya vardık.

Bundan önceki seyahatimde İsparta ve

Keçiborlu hakkında yazdığım notları burada vermek faydasız olmayacaktır. Keçiborlu kasabası küçük bir ovanın ucunda, Dinar'dan aşağı yukarı dört saatlik bir mesafede ve onun kuzey - doğusuna düşer.

"Uzaktan bakınca yeri ovadan dümdük yükselen bir tek tepe yüzünden kolayca belli olmaktadır. Bu tepe üzerinde ihtimal eski devirlerde iç kale bulunmakta idi. Keçiborlu, Albay Leake'in Ebubekr bin Bekrem'den aldığına göre, Hamit ilinin bir kadılığı imiş ve İsparta bu ilin başlıca şehri imiş. Keçiborlu da yüz elli evle tek bir câmi var. Nüfusun hepsi Türk. Duvarlarda birkaç güzel heykel parçası gördümse de civarda büyük harabeler mevcut olduğuna dair bir şey öğrenemedik..

"Sah, nisan 11.— Saat sekize çeyrek kala Keçiborlu'dan çıktık, sekizde soldan akan bir nehri geçtik. Saat sekizi çeyrek geçe yolumuz geniş bir ova içinde güney - doğuya doğru uzanıyordu; saat dokuzda solumuzda, yolunuza muvazi olarak devam eden dağ silsilesi bize yaklaştı; tepelerle çevrilmiş olan ovada sağa doğru genişledi. Önümüzde ise yolunuza dikey olarak ovayı çevreleyen uzun bir dağ silsilesi bulunuyordu. Bu dağlar arasında güney tarafında geniş bir göl göze çarpıyordu. Dokuz buçukta bir mezarlıktan geçiyorduk, yolumuz güneydoğu istikametinde ilerliyordu. Bir çeyrek saat sonra başka bir mezarlığa geldik, son derece yıpranmış, fakat üzerlerinde hiç bir yazı bulunmayan heykel ve taş parçalarıyla dolu idi. Burada görünen gölün Burdur Gölü olduğunu öğrendik. On buçukta ovadan çıktık, onun güneydoğu yanını saran dağlara tırmanmağa başladık: göl şimdi yüksek kayalarla çevrilmiş masmavi, güzel bir körfezi andırıyordu. Çıkmağa devam ederken saat on birde soldaki bir açıklıktan tepenin eteğinde bulunan ovada oldukça büyük bir köy gördüm. Yarım saat daha sonra dağın tepesine eriştik, yol dolambaçlı, uçurumlu ve taşlı idi. Meşeler ve birkaç ardıc ağacı bu dağların son derece çıplaklığını örte-

miyordu. Tepeden altımızda uzanan diğer geniş bir ova görünüyordu. bu da evvelkine muvazi yani güney-doğu istikametinde uzayan sıra dağlarla çevrilmişti. Buradan ovaya doğru yoi tatlı bir meyille iniyordu, saat on ikiyi çeyrek geçe, hemen hemen eteğine varınca muhteşem bir manzara ile karşılaştık. Dağlar basamak basamak yükseliyor, ova üzerinde türlü yönlerde hareket eden belki yüz kadem yüksekliğindeki dört, beş sütunun ansızın görünürmesi manzaranın tesirini büsbütün artırıyor. Binlar kasırgaların yükselttiği toz yığınları idi. On ikiyi yirmi geçe tepenin eteğine ulaşır ovaya girdik; bir çeyrek saat sonra solumuzdaki büyük köyü ve onun yakınında sağdan gelen küçük bir dereyi geçtik. Isparta şimdi doğrudan doğruya yolumuzun ilerisinde bulunuyordu. Saat biri yirmi geçe ovaya vardık, esas itibariyle Ermenilerin işgal ettiği bir hana yerleştik. Bu Ermenilerin çoğu hanın açık koridorlarında basma yapmakta meşguldüler.

"Isparta'nın muazzam bir dağ silsilesinin eteğinde ihtişamlı bir mevkii var. Bu dağlardan çoğunun tepeleri karla örtülüdür, daha yüksek olan bir kısmı ise arkada görülüyor ve kar yığınları manzarası arz ediyor. Isparta'nın önünde öyle güzel bir ova uzanıyor ki buralarda eskiden mutlaka büyük bir şehir olmalıdır. İlk grüşte hasıl ettiğim intiba Antiochia'nın burası olduğu merkezinde idi.

'Şehrin methali güzel yontma taştan yapılmış muhteşem bir caminin minareleri ve yaldızlı kubbesinden dolayı çok dikkati çekiyor. Bir Türk şehrinin başlıca güzelliği selvi korulukları ortasında kat kat damlar üzerinde yükselen zarif miuarelerden ileri geliyor. Benim gözümde bizim katedrallerimizin ve eski mahalle kiliselerimizin muazzam kararlarıyla hiç bir şey eşit olamazsa da, yeni bir kilise için hilâl yerine haçı koyacak olursanız minare belki güzel bir süs olabilir.

"Çarşamba, nisan 12.— Bu sabah erkenden Isparta'daki Rum kiliselerini görmeğe çıktık; yanımızda Rum mahallesini bize gezdirecek bir kılâvuz bulunuyordu. Rum mahallesi şehrin batı ucunda Türk mahallelerinden ayrı bir yerdedir. Papası güç bulduk. Nikola adında olan bu papas Morali idi. Asırların yıktığı toprakla hemen hemen yerin altına gömülmüş olan

kilisesini gösterdi. İçinde bir sürü resimler bulunmakla beraber girdiğimiz zaman hiçbir lâmba yanmadığını görük. Papaz Nikola bize /sparta'nın Pisidia piskoposluğunda bulunduğunu, şehirde oturması gereken piskoposun şimdi, Antalya civarında Lysa'da ikamet ettiğini söyledi. Bütün mezar taşları grek harfleriyle Türkçe olarak yazılmıştı. Katlanlığı zahmete karşılık olarak biz ona Rumca bir İncil'le birkaç küçük kitap verdik. Kiliseden dönerken hemen civarda beyaz bir mermer sütunparçası gözümüze ilişti. Üzerinde pek silinmiş bir yazı vardı.

Hana döner dönmez başka iki papaz daha geldi, bizden Rumca İncil istediler. Ancak bir tane verebildik. Bize Isparta'da dört kilise, kırk câmi bulunduğunu söylediler, fakat, zannedirim, câmi sayısını dört misline çıkarmışlardı.

"Uzun ve ciddi bir konuşma esnasında açık kalbilikle cahilliklerinden dolayı özür dilediler. "Eşekler kadar kör" olduklarını söylediler. Kiliselerinin pek eski zamanlardan kaldığını kuvvetle iddia ederek hristiyanlığın ilk kuruluşu ile yaşıt olduğunu iddia ettiler. (1) Öğleye kadar hekime papazdan daha fazla iş çıktı. Dr. Sangrado kan akması ile sıcak suyu gibi, ilâc yokluğu yüzünden reçetelerinde hep sülükle sirke, sirke ile sülük tavsiye etmek zorunda kaldı.

Öğleden sonra şehrin doğu ucundan, sıra dağların etekleri boyunca, atlı bir gezintiye çıktık. Isparta civarında bol bol bulunduğu söylenen harabelerden birkaçına rastlayacağımızı umuyorduk. En küçük bir iz bile göremeyince ortalığı toz, dumana katan lodos yüzünden gezinti pek nahış bir hal aldığı için şehre dönmeyi kararlaştırdık. Dönerken yolumuz üstündeki bir çeşmede gayet ustalıkla işlenmiş birkaç beyaz mermer parçası gördük. Isparta'da güzel çeşmelerin çokluğu bir yabancının hemen dikkatini çekiyor. Bu sabah Rum kilisesinden hana dönerken yirmi dakikalık bir yürüyüş esnasında otuzdan fazla çeşme saydık. Hana erişmeden çok önce, dikkatimizi başka şeyler çektiği için, sıymaktan vazgeçmiştik.

— Sonu var —

(1) Lucas. "Bu şehirde Hristiyanlık diğer yerlerden daha iyi muhafaza edilmiştir., diyor.

Isparta'da Ramazanlar

Birinci Cihan Harbi içinde geçen kara günlerde İstanbul'da yazılmış olan bu yazı, o günleri ve ondan evvelki günleri bir sinama geçit resmi gibi bize ayan beyan gösteren (Hakkı Ağlarcoğlu'nun) bu yazısı, Sayın Halim Sabit'in yayınladığı (İslâm Mecmuası'nın) 14. Temmuz. 1917 tarih ve 54 sayılı nüshasından aynen alıyoruz.

Yazan : Ağlarcoğlu H A K K I

BİZİM RAMAZANLAR

"Geçmiş zaman olurki hayali cihan değer!,"

Ramazân, evvelleri hayriyle, bereketiyle beraber gelirdi. Gözlere nurlar gönüllere sürurlar getirirdi. Mubarek AY, belki de yine öyle geldi. Lâkin, biz bunu anlayacak halde olmadığımızdan, anlayamadık. Ramazân gelince, ben yeniden çocukluğa kavuşmuş gibi olurdum. Bütün üstümdeki ağırlıklar, bütün içimdeki kederler kalkardı. Bana olan hal, elbette her müslümâna da olurdu. Lâkin bu yıl, Heyhat.

Ramazân geldi. Ne gözümü kaldırıp minareye baktım. Ne gönümünü araştırıp kandil kadar ışık buldum. Gözlerim düşük, boğazım kuru yerlere bakıp ırlıdım. Geçmiş zamanların güzel ramazanlarını, geçmiş ramazanların güzel günlerini aradım. Düşündüm. Düşündükçe daldım. Hep yuvası civarına inen yaralı kuşlar gibi, memleketim Isparta'nın ramazan hatıraları üstüne düşüdüm. Memleketimin, o güzel günleri, letafetleri, latifeleri, adetleri, iftarları, sahuruları, her katıneri bir saadet gülü açtıran âlemleri hazin hazin gözümünden geçti. Saatlerce bunlar arasında dolayıp ruhunu avuttum, oyaldım.

Taşranın, taşra cümlesinden meselâ bizim Isparta'nın ramazanları, belki İstanbul'unkı kadar parlak değildir. Lâkin onun'da kendine göre tecellileri vardır ki; anılmağa, hikâyeye edilmeğe değer. Oralarda âlemler, iftarlar, sahurular olur ki safasına doyulmaz. Zaten büyük ağaçların top güzelliği yaprakların parça güzelliğinden çıkmaz mı?

Ramazân, süphesiz her yerde senenin ruh ve inşirah ayıdır. İbâdet ve tefekkür zamanıdır. Ruhâni ve cismânî istirahat devranıdır. Bizde ise bu tecelliler daha açıktır, daha lekesizdir. Sabahları ortada edepli ve sakin bir hal.. so-

kaklardaki halk, çokluk sahurdan sonra uyumamış, bir camide, bir mescitte mukabele dinleyip sabah namazını eda etmiş evlerine dönen kimselerdir. Azıcık uyuyup işine, yakını bir vaze veya derse gidecektir.

Öğle vakti camî hayatı. Hemen her camide bir vaiz, İstanbul'da olduğu gibi şu köşede bir vaiz, yanında bir başkası, yine orada bir hafız. Sesler birbirine karışmaz. Vaizler ve dersler bazan ikindiye bulur. İkindileri (Mukabele) denen Kuran (Kıraeti), Hafızlar, caminin imamı başta, sekiz on kişi mihrabın soluna sıralanır. Uca düşenler çokluk yedi sekiz yaşında hafız çocuklardır. Hafızına göre mukarrer üç beş sayfadan bir sayfaya kadar hergün birer cüz okurlar. Okuyan mutlaka ezber okur. Ötekiler mushaf tutmayarak veya tutarak dinler.

Akşama doğru, camiden çıkantlar çarşıları, arastaları doldurur. Her yerde bir inşirah, her yerde bir ruh. Her yerde, her neviden yiyecek içecek, bhusus adam boyu beyaz uzun pideler. Kırmızı parmak pideler, fincan pideler, simitler. Herkes tatlısını kendi evinde yapar. Mahalle furununda veya evinde yapar. Tatlı faslı uzuncadır. Pekmezden, şekerden yüz türlü reçelden sonra kadayıflar, sarık burmalar, baklavalar, helvalar, helvalar. Dükkânlarda satılan tatlılar çokluk yabancı memurlar ve gözü dışarı kimseler içindir. Böyle olmakla beraber eşin dostun mürüvveti satıcıdan tatlı almağa pek te meydan bırakmaz.

Akşam yaklaştıkça, eğlencenin miyanası kızışır. İğne iğne latifeler, çuvaldız gibi şakalları, gürtlütüler ortalağı tutar. Ne o? Tiryaki Âli Ağa'ya kahveci dumanı üstünde kahve, ataşı yanında cigara getirmiş. Yahut Kızak Ömer Ustanın tezgâhı üstünden gaz tenekesi düşürmüşler. Keçeci Osman Ağa ne söylüyor ki başına toplanmışlar? Bir şey değil. Osman'a bir ikindi namaz niyyetini bir türlü becerememiş

Hakkı Ağlarıcı'ya ait hatıralar

Ömer GÜLLÜ

Ün dergimizin yayınlanmağa başladığı günden beri sayfalarını eserleriyle, hayatıyla, dil devrimine ait özlü yazılarıyla süslediğimiz Hakkı Ağlarıcı'ya ait hatıraların bende bıraktığı temiz izlerini Ün okurlarına nakletmeği yerinde buldum:

Hakkı Ağlarıcı, ilmin ve nurun değerini bundan almış, yetmiş sene evvel takdir etmiş ve otuz yaşından sonra eski İstanbul Darülfünun Hukuk Fakültesini ikmal etmiştir. Konya ve Bursa matbuatında ve Türk Yurdu Mecmuasında çıkan manzum ve mensur yazıları, o gün için bir kusur fakat bugün için öz Türkçeye dönmesinden en büyük bir fazilet sayılan üslubu her İspartalı'nın göğsünü kabartan dil devriminin şuurlu hareketlerindedir.

328-330 senelerinde iki defa İstanbul Mebusan Meclisine tam bir çoğunluğa yakın ola-

rak mebus seçilen Hakkı Ağlarıcı, Meclisin tatil devrelerinde seçim çevresini gezmeği ihmal etmemiş, geldiği yerlerden edindiği temiz duyguları kendisine has olan açık ve her Türkün anlayacağı bir dille Türk Yurdunun Türkçe ve Fransızca çıkan nüshalarında yayınlamış o günün dertlerini, ıstaplarını gün gibi parlak bir dille terennüm etmiştir.

Bu tatil gezilerinin birisinde Hakkı Ağlarıcı'nın Isparta'ya geldiğini işittim. Bu aziz ölü, anamın doğduğu ve büyüdüğü mahallenin çocuğu olması itibarıyla anam tarafından bu adanın büyüklüğü kulaklarıma üflenmekte idi. Bir cuma günü cuma namazından sonra yeğeni Mustafa Ağlarıcı'nın dükkânına geldi. O gelince etrafını bütün esnaf avladı. Balkan faciasının yüreklerde bıraktığı onulmaz yaramın acısı onda hepimizden fazla idi. Türk tarihinde ka-

(Nuveytu) demiş hecelemiş. Yanırmış, evirip çevirmiş, yapamamış. Enson (Al. Allahın Namazını) demiş te duruvermiş.

İftar İstanbul'daki gibi değil. Herkes akşam selâmı çekip bir sofrada görünmez. Bunda belki, kerem ve ikram sahibi bir zatın külfetsiz nimeti açık olması gibi birbirini tanımayan kimselerin bu münasebetle tanışivermesi gibi, çok ahbabı olanların onları arayıp davet etmek namına üzüntülere düşmemesi gibi iyilikler yok. Lâkin misafirlerin ancak yemek için gelmiş görünmesi gibi, sofraya üzerinde ve ancak yemek hatırı için anlaşması ve söyleşmesi gibi, iftar sahibinin yemeği eksik gelmek veya artık gelip atılmak gibi ezalara uğratılması gibi iyiliksizler de yok. Zaten her âdetin hikmeti yerine ve kendine göre olur. Bizde iftar için herkes misafirini, ahbabını evvelden düşünür, arar, davet eder. Bununla beraber kolayca anlaşivermek haberleşivermek, birleşivermek için yol kapalı değildir. Ahbab oymakları olur ki bir aylık ramazan birleşmelerini bir sözle tertip ediverirler.

Tagrârlar latife işinde bazan ileri giderler. Hele samimi ahbablar arasında, hele ramazanlarda. Hem onlar bir mizahkânın, bir meddâhın

bulduğu, yazdğı yapma fıkraları, çiğnem yiyen çocuklar gibi kötürüm kötürüm dinlemekle, okumakla kalmazlar. Hayır ! Bir şey olmasa kendileri de içindedir. İşin en hoş ciheti de budur. Öyle latifeler yapılmıştır ki yazılrsa kitaplar olur. İşte meselâ : yine bir ramazan. ERBAŞI iftar ve gece birleşmelerini kararlaştırırken onbesinci akşam için açık bir şey söylemez. Yalnız "O gece bir kaz yolacağız., der. Nasıl kaz? Çok söz yok. Bir kaz, işte bu kadar. O gün gelir. İşe başlanır, yahut ki işe birkaç gün evvelinden başlanmıştır. İsmail efendi'nin uzak semtteki evinden çıkıp işi başına geldiği anlaşıldıktan sonra, köydeki sürüden çobanın o sabah kendi eliyle getirdiği iki kuzu da beraber yollanarak eve haber uçurulur : İftara ve sahura ehemmiyetli misafirler var. Kuzular kesilecek. Evden iki kaz koşulacak. Herşey mükemmel olacak. Büyük oğul İzzet Efendi (1) bugün inmemeli, evde kalmalıdır.

(Bitmedi)

(1) İzzet Efendi : İsmail Efendi'nin oğlu ve halen T. C. Merkez Bankası memurlarındandır. Rahmetli İsmail Efendi ise Isparta'da ki gücülüğü vücuda getiren zattır.

ra bir damga olarak yazılan ve Trablus harbi-
nin arifesinde askeri terhis etmek suretiyle o
zaman ki hükümetin şursuz hareketini kendisi-
ne Allah vergisi gibi verilmiş pürüzsüz üslûbi-
le anlatması, hükümeti yeni devralan İttihat ve
Terakki erkânının aldığı tedbirlerdeki isabetin
derecesini takdir ederek acı yaranıza merhem
sürmesi, dinîyenler üzerinde çok iyi tesir bi-
rakmış ve dinîyenlerden bazılarına ağlatmıştı.

Bu büyük adamın mebusluğu sırasında,
Keçiborlu'nun bazı köyleri Isparta Sancağın-
dan ayrılıp Burdur Sancağına verilmişti. Bu
da o devre için Burdur'dan mebus seçilen Ev-
kaf Nazırı merhum Hayri Beyin bir cemilesi
olmak üzere Konya Vilâyetinin Burdur Sanca-
ğına bir atiyesi demektir. O zaman Belediye Re-
isi olan Ali Dede ve yârânı vaziyeti Hakkı Ağ-
larcı'ya acıklı bir telle bildirdiler. O da Dahili-
ye Nazırı merhum Talât Beye koştu ve birkaç
ay sonra bu köyler (Kılıç, Sinir, İlyas) Isparta
Sancağına iade edildi. Bu değişme zamanı
âşar ihalesi günlerine tesadüf ettiğinden Bur-
dur'da bu köylerin âşar ihalesini halka ilân e-
den tellâhın nasıl bağırdığını o zaman bu de-
virde yolculuk eden ve o günlerde Isparta'da
borusu öten bir zat şöyle anlatmıştı: Isparta
Sancağından yeni aldığımız Kılıç, Sinir, İ-
yas köylerinin âşarı satılıktır. Bu köylerin âşar-
ının alalım. Bu köyleri kendimize usındırmak
için iyi muamele edelim ve bu köyleri elimizden
çıkarmayalım.

Rahmetli Hakkı Ağlarcı'ya Burdur tellâ-
hının bu nidası aynen yeğeni Arapzade Şükrü
Efendi tarafından ulaştırılmış olduğunu zan-
nediyorum. Çünkü o günlerde ben Isparta ida-
disini ilmal etmiş ve bir sene kadar Isparta
nüfus dairesinde müfâzımlık ederken bu hâdi-
seyi oraya vukuat vermeğe gelen imamlardan
öğrenmişim.

Hakkı Ağlarcı ile yakın tanışmamız 334
senesi tatil devresinde olmuştu. O tarihte ben
sekiz on aylık bir öğretmendim. Talim heyet-
iyle Hakkı Ağlarcı'ya ziyaret arzu edildi ve o
zaman misafir olduğu bir zatın evinde bizleri o
daima gülen, nevmit ruhlara ümit ve neşe ve-
ren, yanaklarında Isparta'mızın gül rengini ta-
şıyan bir sima ile kabul etti. Bana üç, dört se-
ne ders okutan hocalarımın birlikte hoca oldu-
ğundan ve benim aralarında on sekiz yaşında

genç ve yeni büyüklük çıkmış sarıksız bir du-
rumum merhumun dikkat alâkasını çekti ve
beni sormaya başladı. Ben kendimi takdim et-
tim. Anamı mahallesinden ve babamı da oku-
duğu medresedeki kalfahğından tanıdığından
meslek intihabımdaki isabeti yakından takdir
ve benim mesleğe dört eyle ve derin bir fera-
gatle bağlanmamı tavsiye etti. Söz o zamanın
harp durumuna intikal etti. Müttelikimiz Al-
manların bizi her bakımdan abluka ettiklerini,
harp tehlikesi savuluncuya kadar hükümetin
buna göz yumduğunu, bu işlerin İttihat ve Te-
rakki erkânı arasında da menfi akisler yaptı-
ğını, Merkezi Umumî âzasından Ziya Gökâlp
Beyin Türkocağına gelip bu işlerden acı acı şî-
kâyet ettiğini, Almanların bu hareketinde o
zamanın Başkumandan Vekili Enver Paşanın
daha müsahhakâr davrandığını, o da, içi
dağlanarak anlattı. O sırada ben de söze ka-
rıştım. Bir sene evvel Iğın Uyanık Köylüler Şir-
ketinde muhasip iken oranın müftisi merhum
Abdullah Hülmî Efendi ile sık sık temas eder-
dim. Bu zat bana şöyle demişti. Evlât bu harp-
ten galip çıksak da mağlûbuz, mağlûp çıksak
da Hayırlısına Allâh halketsin, dediğini anlat-
tım. Hakkı Ağlarcı bu zatı 330 intihabında
Konya ve mülhakatında irşat vazifesini yapar-
ken tanımış. Ben de aynı fikirdeyim. Allâh ha-
yırlısıyla bu müstevli ordunun adamlarını
memleketimizden çıkarsın dedi.

İkinci Cihan Harbi devamınca, Nazi siya-
setinin Kayser Wilhelm siyasetinden ayrı bir
şey olmadığı ve Balkanları işgal sırasındaki
hareketlerle sabit olmuş, fakat çok şükür ki
Anglo - Amerikan dayanışması bu akıldan
dünyayı kurtarmıştır.

Hakkı Ağlarcı, mütarekeyi müteakıp Os-
manlı Mebusan Meclisi feshedildiğinde, pek
sevdiği ve bana derin imanla tavsiye ettiği öğ-
retmenliğe kendisini atmış ve son günlerini
Bezm-i Âlem Kız Lisesinde edebiyat öğretmen-
liğiyle geçirmiştir.

Onun son günlerini ve bugünlere ait hâti-
ralarını Ün'ün en kıymetli folklor yazarların-
dan saygı değer yeğeni Nuri Katircioğlu'ndan
ve oğlu Adapazarı Memleket Hastanesi Dahili-
ye Mütahassısı Salâhaddin Ağlarcı'dan edindi-
ğim bilgilere dayanarak ayrıca yazacağımı sa-
yın okurlarıma vâdediyorum.

ELLİSİNDE

Komal TURAN

Isparta'da içinde doğduğum evden; çatısı altında babamın, dedemin ve onun babasının yaşadığı evden bahsedeceğim. Eğer evimiz, Isparta'da bir zamanlar her tákát salubince özenen, hâlâ yüze yakın örneği ayakta duran fakat artık terkedilmiş, kaybolma yolunu tutmuş bir tip yapı olmasaydı onu bahse değer bnlmazdım.

— Evinizin başkaları için ne ehemmiyeti var?...

diyeceksiniz. Bu konuyu niçin seçtiğimi soracaksınız. Kısaca cevap vereyim.

Isparta'nın bir tip yapısını ve onun eski tarz hayatı kavrayışını anlatmam için çocukluk ve gençliğimde bu çatı altında gördüklerimden ve duyduklarımın bazılarını anlatmalıyım. Hâtıralarımı tazeliyerek evimizin bir aileyi nasıl barındırdığını, odalarında, sofalarında, avhularında günlerin ne yolda geçtiğini nakeltmezsem size canlı bir şey vermiş olmam. Yoksa bir mühendis evimizin duvarlarını çizer, mesafelerini ölçer, rakamlara dayanan bir kroksini de yapar. Böylece bizim evin tipi yine bu sayfalara geçmiş olur.

Ancak evimizin duvarlarını, odalarını, bunlar içindeki rafları, pencereleri bir devrin yaşayışına bağliyerek anlatmalıyım ki memleket kültüründen bir parçayı bu sayfalara emanet etmiş olayım.

✱

Evimiz Hisarefendi mahallesindedir. Mahallemiz Isparta çayı ile ikiye bölünen kasabanın dağ tarafına düşer. Niçin oraya bu ad verilmiş bilmiyoruz. Hisar Arapça kale demekse de ne mahallemizde, ne de Isparta'da harabolmuş bir kalenin izine bile rastlamaz. 'Efendi,, lâkabının "hisar,, kelimesine bağlı oluşu şöyle bir ihtimali hatırlatır: Birçok "hisar,,lı şehirlerimiz var. Belki mahallemizi bu şehirlerden birisinden bir adam geldi kurdu?. Belki de o resmî dildeki Arapaç ve Acemce kullanmak hevesine kapılarak "Hisarlı Efendi,, mânasına 'Hisarî Efendi,, tâbirini kullandığından adını

verdiği mahalle zamanla "Hisar Efendi,, oldu. Birçok mahalleler ve köyler Tanzimat devrinde sonra resmî kayıtlara geçirilirken hep böyle Arapaçlı, Acemceli kılığa sokulmuştur. Meselâ resmî işlerde yakın zamanlara kadar "Ulu-borlu"nun iki köyünden birisine Kabacakebir, birisine de Kabacaisağır denirdi. Bütün çevre halkı bunlara Büyük ve Küçük Kabaca dediği halde yazılarda ısrarla "Kabaca,, gibi güzel bir Türkçe kelimeye Arapaç sâfatlar eklenir ve bunlar Fars tarzında bir terkiplerle de birleştirilirdi. Isparta yakınlarından bir iki misal alalım: Hacılar Kebir, Hacılar Sağır. Fındos Kebir Fındos Sağır. Resmî dilin daha genişçe Türkçeyi zorladığını hatırlayabiliriz: Birçok yer adlarına düpedüz otlak ve yaylak yerine "otlakiye,, ve "yaylâkiye,, tâbirlerinin takıldığı günler uzak değildir. Köy yerine karaye, yol yerine tarık, dağ yerine cebel kelimelerinin kullanılışı tarzında Arapaçın ve başka yerlerde Acemcenin resmî yoldan dilimize sokulmak istenilmesindeki gariplikleri anlatmanın yeri bu yazı olmasa gerek.

Evimizin bir deve kapısı bir de selâmlık kapısı vardı. Deve kapısının yanındaki çeşmenin hem sokağa, hem evin avlusuna bakan iki yüzü vardı. Sokak ve ev halkı birbirinden habersiz sudan faydalanacaktı. Faydalanıyordu diyemiyorum, çünkü ben bu çeşmenin aktığını hiç görmedim. Galiba suyun kaynağı pek uzaklarda idi. Toprak borular yer yer harap olmuştu. Artık ailemiz bunu tamir ettirecek tákatta vardı. Bunlar arasından avluya geçilirdi. Geçidin avluya ulaştığı yerdeki kapı kapanınca bu iki odaya gelenler evin içini görmezdi. Selâmlık odalarından birisi ocaklı idi. Kahveler burada pişirilirdi. Öbürü mangalla ısıtılırdı. Evin içine girmiyecek erkek ziyaretçiler daha çok bu odada ağırlandı. Birinci Dünya Harbine kadar selâmlık odaları döşeli kaldı.

Selâmlık odaları arasındaki dar ve loş koridordan taş döşeli geniş bir avluya çıkılırdı. Avlunun solunda asıl ev, sağda deve kapısının hemen arkasında çamaşırhık, suluk ve onun

biraz ötesinde uzun ahırlar vardı. Karşıda bir tahta parmaklığın ötesinde kalan bahçede, pek büyük olmamakla beraber hemen her çeşit meyva ağacı vardı.

Evimizin ilk katı oldukça yüksekti, ikinci katta ve evin güney yüzünde boydan boya uzanan önü camlı sofanın, mahalli tâbirle "hanay"ın altı boştu ve yalnız yapının ön yüzünü tutan ikişer metre aralıklı yüksek ağaç sütunlar vardı. Birinci katta duvarlar, dipteki bir sırada üç büyük odanın önlerini ve arkalarını ve iki yanını kapıyordu. Bu duvarlar ikinci katta yalnız arkada ve yanlarda devam ediyordu. Bu kattaki odaları sofadan ve birbirinden ahşap, fakat üzeri sıvalı, ince pencereler açılmış bölmeler ayırıyordu.

Attaki üç büyük odadan birisi ocaklıydı. Hizmetçiler burada bulunur, yemekler burada pişirdi. Yanındaki oda büyük bir kiler sayılır. Onun yanında bir cephesi sokağa düşen odaya ise bağ bozumlarında üzüm hevenkleri asılırdı. Büyük zahire ambarları burada idi. Bunlar güz mevsiminde üstten doldurulur. Lâzım oldukça aittan ufak bir kapakla boşaltılırdı. Kış günleri gözlerimizin en çok takılı kaldığı oda burasıydı. Her budağında birer salkım üzüm bulunan birer metre uzunluğundaki iğde dalları birer iple ve sıra sıra bu odanın tavanına asılı dururdu.

Evimizin ikinci katına bir dönemeçli, fakat her halde otuz ayaklı tahta bir merdivenle çıkılırdı. Merdivenin bir yanı duvar, öbür yanı sofaya ulaştığı yere kadar parmaklıklı idi. Basamaklar arası bazı komşu evlerinde olduğu gibi açık değildi.

İkinci katın güney yüzünün boydan boya bir sofa olduğunu yazmıştım. Önü cam kaplı bu geniş sofaya binanın arka tarafına düşen sıra sıra üç büyük odanın ve iki yana düşen şanişin denilen iki ufak odanın kapısı açılır. Bu iki odanın tabanı sofadan birkaç basamak yüksekti. Bunlar odaya gevrilmeden önce sofanın iki yanında ve ondan yüksekte birer oturma yeri idi. Bizim tipteki bazı evlerde bunların oda haline konmadığını hatırlıyorum. Demek aile kalabalıklaştınca bunları oda yapmak lâzım gelmiş. Şanişin kelimesine biraz dikkat etmeliyiz. Şahın oturacağı yer mânasına olan (şah-nişin) kelimelerinin Isparta'da ve

halk dilinde şanişin olması mümkündür. Gerçekten bir sofadan yüksekte olan bu iki yerden birisinin yan pencereleri sokağa ve önündeki dama, birisinin de iki yan penceresi bahçeye bakardı. Sofaya açılan üç odadaki giriş çıkışları şanişinde otururlar, buraları oda haline gelinceye kadar kolayca takip ederlerdi. Bir sıradaki üç odanın arka duvarlarına yanları rafli hep birer ocak açılmıştı. İki baştaki oldukça büyük odalara, yapının iki yanına düşen tarafları ahşaptı ve her birinin birkaç penceresi vardı.

Yanyana üç oda birbirinden ahşap bölmelerle ayrılırken dolaplar, içine gündüzleri yatak konulan yüklük dediğimiz geniş boşluklar yapılmıştı. Bir kapının enliliğinde olan yüklükler daima kapaklı, dolapların bir kısmı ise raf halinde açıktı. Ortaya masa koymak âdet olmadığından su bardakları, diğer ufak tefek ya bu yüklük hizasındaki, yahut ocağın iki yanındaki raflara konurdu ve her şey oradan alınarak kullanılırdı.

Orta odanın yüklük yerinde bir de ufak ve iç kapılı kiler vardı. Son zamanlarda aile iyice dağılınca alt kattaki büyük kilerin ve aşçı odasının bütün işi yukarıdaki orta odaya düşmüştü. Her şey bu kilere sığıyor, evin yemekleri orta oda ocağında pişirilebiliyordu. Böylece öbür odalara sobalar kurulunca ocaklar birer süs haline geldiği halde orta oda ocağı kış, yaz yanardı. Yatmağa öbür odalara gidinceye kadar burada oturular ocağın hem yemek işlerine, hem de ısımmıya yarayan ateşinden faydalanılırdı.

Evimizde birçok hatıralarla bu odaya daha çok bağlıyım. Ocağın iki tarafına konmuş mindenlerde uyuklayıp sonradan yatak odalarımıza âdetâ zorla götürüldüğümüz çocukluk çağı bilmem ne kadar sürdü. Ancak başka evlere ayrıldıktan sonra ninemi görmeğe geldiğim zamanların birçoğu da bu odada geçirdi. Babamın ölümüyle Isparta'ya döndüğümüzde 12 ile 15 yaş arasında bu ziyaretler hemen haftada veya on beş günde bir olurdu. O odada sabaha karşı ninemin yalvarıcı mırıltıları Demek aile kalabalıklaştınca bunları oda yapar arasında uyandığım yatakta, onun Allâhtan benim için neler dilediğini huşûla dinlediğim günler çoktur.

Alca karanlıkta başlayıp pencerelerden sı-

zaman ışıklar raflardaki mavi çiçekli beyaz tabaklara, badesm kalıbı kabartmalı kalaylı sahanalara akse dinciye kadar süren bu vecidli ibadeti bir hareketinle bozmaktan çekinir, yatağında uyur gibi kahırdım. Ninemin seccade üzerinde ellerini göğe kaldırarak hafif sallanmalar içinde tekrarladığı dualar arasında bütün ailenin adı geçerdi. Ancak bana fazla yer ayrıldığına; bencillik duygusuna kapılmadan söyleyebilirim. Ölülere rahmet dilerken babamın acısını hâlâ bütün ağırlığıyla duyduğu sesinin titreyişinden belli olurdu.

Ninem seccadesini kapayıp ocağın başına döndüğü zaman, ben yatağımdan kalkardım. Artık ikimiz arasında bir balleşme başlardı. İki ziyaret arasında birikmiş üzüntülerini, sevinçlerini söyler, bana ait nasihatlerini tekrarlar, annemle kardeşimin istikbalinin benim çalışmama bağlı olduğunu telkin ederdi. Bu arada yine benim için sakladığı bazı yiyecekler çıkarır, kahvaltımı yaptırır, mektebime yetiştirirdi. Ninem tutumlu kadındı. Boş vakit geçirmediği sevmezdi. Her ay birkaç büyük çorap örer, bunlardan aldığına cep harçlığı yapardı.

Evimizin bir canlı siması da, yengemdi. Babam, kendisiyle kardeşine miras kalan baba evinden büsbütün ayrılmayı tercih edince, aile ocağının en vazifeli kadını amcamın karısı olmuştu. Beşinci çocuğunu doğururken ölen bu kadın, bu koca evin temizliğinde, tertipliliğinde çok titizdi. O, selâmlığın üstüne düşen damda yaz ayları nişasta, tarhana, bulgur gibi kış erzakını hazırlardı. Bağ bozumlarında deve kapısının biraz gerisinde duran suhukta şarkılar söyleyerek üzümünü ezdirir, pekmezleri kaynatırır, gene damda pekmezler dövürürdü.

1910 yılında amcam aile ocağını tamir ettirirken ikinci katta arka sıradaki üç odadan yalnız ortadakinde ocak bıraktırttı. Diğerlerinde ocak yerleri dolap ve raf haline sokuldu. Bu odaların beyaz patiska örtülü makatlarından kuşlu, çiçekli tığ örmesi oyalar sarkardı. Aynı oyalara biraz küçük şekli makatlar üzerine konulmuş gene patiska örtülü kırık yazıklarında da vardı. Tamirde bu makatlar kalkmadı, fakat odalara hezaran sandalyeler de konuldu. Daha o zamanlar koltuk, kanape henüz kasabada görülüyordu.

Bu tamir sırasında aile ocağından kaybetmişimiz ecdat yadigarı, oda kapılarının üstlerindeki yazılardı. Heceledikçe gültüştüğümüz bazı Arapça yazılar kireç badananın altında kalmıştı. Hele bir kapı üstünde, meşhur efsanedeki yüzyıllar uyuduktan sonra uyanan yedi mağara adamının adları yazılıydı. Bu adların her birinin eski yazıya göre uzanan harfleri ortadaki kutunur kelimesinin üstünde toplanıyor ve hepsi yuvarlak bir şekil alıyordu. Acaba Yemliha, Meksilin diye sıralanan adamların adları kapı üstüne, oda içindekilerin birer gecelik uykularının onlarıki kadar katı ve rahat olması dileğiyle mi konulmuştu? Yoksa daha derin ve uzun uykuların insanı beklediği mi hatırlatılmak istenilmişti. Gerçekten bu odada birer gecelik uykularından kâh neşe ile ve kâh üzüntü ile ayrılanların birçoğu şimdi artık sonsuz uykularındadır. O odanın bazı hâtinelerini de biz, ebedî yatağına götüreceğiz. Şimdi aynı odada belki de bu saatte mışıl mışıl uyanan yavrular bizden öncükilerin ve bizim mukadderinizi takip edeceklerdir.

Evimize karşı içimde yaşayan bağı, on beş yaşında ninem öldüğü zaman, zedelendiğini duydum. Bu acıyı kadıncağızın cezasini taşlıkta yıkanırken kapandığım selâmlık odasında kâğıtlar üzerinde ifadeye çalıştım. İlk yazım galiba ninem ve evimiz içindir. Fakat neler yazdım, iyice bilmiyorum. Yalnız şu kadarını hatırlıyorum: Ninem avlumuzda bir yeri göstererek:

— Moskof harbinden sonra burada yakılan kaynalar ailenizin yakım sebebi oldu. Bir daha belimizi doğrultamadık.

derdi. Bana daha o zaman anlatıldığına göre Isparta'da "Kundakçı Oğulları", ailesi ticaret gelenekleri içinde gelişip dururken 1877 Rus harbinde zorla kâğıt paraya çevrilen servetleri bir gün kül olmuş ve bir daha bu yeri ne konamamıştır.

Ninemnin cenazesinin yıkandığı yerde ben 88 harbi bankuncularına sevişni görür gibi oluyor başka bir yıkılışın daha acılarını içimde duyuyordum. Bunu o gün nasıl yazdım, bilmiyorum. Fakat eli yaşında yazdıklarından daha hisli olacağını sanıyorum. Bende böyle bir duygu var.

Keçiburlu Kükürt İşletmesi

KAZAN A K Y E L

A — EVSAF ve İSTİHSAL DURUMU :

Keçiburlu Kükürtleri İşletmesi İzmir - Eğirdir demiryolu güzergâhında ve Isparta iline bağlı Keçiburlu bucağı yakınında bulunmaktadır.

Keçiburlu kükürt işletmesinde Jil metodile kükürt istihsalı için umumiyetle % 40 ve daha yukarı serbest kükürtü ihtiva eden cevherler kullanılmaktadır. Cevher içerisinde serbest kükürten başka SiO_2 , Fe_2O_3 + Al_2O_3 , CaO ve aynı zamanda markasit melanterit bulunmaktadır. Ve bunlar cevherin çok hamızî olmasına sebep olurlar. FIH (Flamızıyet) = takriben 2dir.

İşletmenin senelik istihsalı

Yıllar	Saf Kükürt (% 99,5) Ton	Bağkükürt (% 64) Ton
1935	11638,0	—
1936	2930,0	—
1937	3383,0	—
1938	3805,5	—
1939	815,5	—
1940	3440,6	—
1941	1951,0	—
1942	2002,5	615,2
1943	2044,8	1033,8
1944	650,7	2676,5
1945	778,0	3001,1

Cevherin çok hamızî olması otoklavlarda buharla izabesinde mühim müşkülât doğurmaktadır; cevher bünyesinde bulunan sülfid ve sulfatlar buharla muamelede bu maddeler izabe arabaları üzerinde plastik bir tabaka teşkil edip buharın cevhere tamamen nüfuzuna mani olmaktadır. Bu bakımdan bugünkü buhar izabe tesisleri cevher bünyesine uygun olmamasından umulan randımanlar elde edilememektedir.

Bağkükürt, Müessesemizin 1942 ve 1943 yıllarında uzun müddet yaptığı etüd ve dene-

meler sayesinde elde edilmiştir. Bu kükürt % 65 ilâ 70 tenöründe kükürdü ihtiva etmekte olup doğrudan doğruya içerisinde başka hiç bir madde karıştırılmadan bağlarda istimal olmaktadır.

B — TARİHÇE :

Keçiburlu'da bulunan kükürt yatakları 60-65 sene evvel Kırcı lakabında bir Keçiburlu çoban tarafından bulunmuş ve bu adam satma yakın olan cevherleri çıkarıp öğütürerek civar bağlara satmıştır. Bilâhère saf kükürt ihtiyacı hissedilince çıkardığı cevherleri büyük toprak çanaklarda eritmek ve gankını da reçine ile ayırmak suretile pek az miktarda saf kükürt elde etmiş ve ihtiyaç yerlerine parça halinde satmıştır. Bu adamın bu şekilde çalışması Bakan Harbine kadar devam etmiş ve harp esnasında bu kısmî ve gayri fennî çalışma durmuştur.

Bir müddet muattal kalan maden Birinci Cihan Harbinin başlaması ve askeri maksatlar için kükürte ihtiyaç hissedilmesinden 1914 - 1918 harp seneleri arasında Keçiburlu'da çok ufak bir eritme tesisatı yapılmış ve buradan askerî ihtiyaçların bir kısmının karşılanması sağlanmıştır. Harbin doğurduğu zaruretler karşısında yapılan gayri fennî eritme ve maden işletmesi harp bitince durdurulmuş ve bu halde Millî Mücadelenin kazanılmasına kadar terk edilmiştir. Millî mücadeleden sonra Fransız sermayeli Compagnie Générale de Mine et Métallurgie (İttihadî Maden Şirketi) Keçiburlu Kükürtlerinin işletilmesi imtiyazını almış ve istihsal hazırlığına girişmiştir.

Ancak bütün bu hazırlıklara rağmen bu ecnebi şirket işletmenin tam verimli faaliyete geçmesine çalışmamış ve sermayesine bir miktar da İtalyan sermayesi karışmış bulunduğundan bir oyalama devresi geçirmek suretile İtalyan kükürtlerinin memleket dahilinde iyi bir pazar bulmasına gayret etmiş ve muvaffak olmuştur. Bu ecnebi şirketin madende ve fabrika mukavelesine kayıtlı tesisleri vücuda ge-

tirmemesinden ve işletmede faaliyete geçmemesinden şirketin akdetmiş olduğu imtiyaz mukavelesi Ağustos 1933 tarihinde feshedilmiştir.

Bundan sonra Sümerbank ve İş Bankası Keçiburluda lüzumlu işletme tesislerini vücuda getirerek Haziran 1934 tarihinde Keçiburlu Kükürtleri İşletmesi Türk Anonim Şirketini kurmuşlardır. Bilâhère Sümerbank hissesini 6.4.1936 tarihinde Etibank'a devretmiştir. Etibank ve İş Bankası müşterek işletmesi 1943 senesi sonuna kadar devam etmiş, Etibank, İş Bankasının hissesini de satın alarak bu suretle işletme tamamen Etibank'a geçmiş olup Etibank da Türk Anonim Şirketini kendi kanununa uyarak Mahdud Mesuliyetli Keçiburlu Kükürtleri İşletmesi Müessesesi haline sokmuştur.

Devletin el koymasile işletmede gerek teknik ve gerekse sosyal bakımdan çok mühim ilerlemeler kaydedilmiştir. Gerek ocakların ve gerekse fabrikanın işlenmesi için lüzumlu makineler getirildiği gibi fabrika ve ocaklarda çalışan memur, müstahdem ve işçiler için evler yatakhaneler, hastahane, lokanta ve dış binaları yapılmıştır.

C — MÜNAKALÂT DURUMU :

Müessesenin tasfiye fabrikası Demiryolu güzergâhından 150 metre mesafede Keçiburlu istasyon binasile karşı karşıyadır. İstihsal edilen kükürtler Demiryolu kenarındaki deposunda istif edilmekte ve kampanya mevsiminde sevkiyat da bu depodan yapılmaktadır. Üstüdaî madde olan ham cevher de fabrikaya 3,5 kilometre mesafede olan Kükürtdere ve Değirmendere mevkiilerindeki maden ocaklarından kamyonlarla taşınmaktadır. Maden ocaklarından fabrikaya kamyon nakliyatı için muntazam so-se mevcut olup nakliyat kolaylıkla yapılmaktadır.

Fabrikada tasfiyeden sonra elde edilen Saf ve Bağkükürtler de kamyonlarla istasyon kenarındaki depoya taşınmakta ve kampanya mevsimine kadar stok edilmektedir. Kükürt kampanyası 1 nisandan 31 ağustosa kadar devam ettiğinden eylül tarihinden şubat nihayetine kadar stok edilen kükürtler mart ortalarına doğru bağ muntakalarına sevkedilmeye başlanır. Türkiye'nin en çok bağ muntakası Ege havalisi olduğundan sevkiyatın üçte ikisi İzmir

ve Manisa havalisine yapılmaktadır. İstihsal mevzuumuza giren Saf, Toz ve Blok kükürtler ise Askerî, Sınai ve Sıhhi ihtiyaçlar için vaki talepler üzerine kolaylıkla sevkedilebilmektedir.

D — İSTİHLÂK ve SÜRÜM :

İstihsal bahsinde görüldüğü üzere Müesseseni faaliyete geçtiği 1935 yılından 1945 yılına kadar istihsal ettiği Saf ve Bağkükürt : Saf kükürt 23437 ton ve Bağkükürt 7327 ton olup umumî istihsal 30764 tonu bulmuştur.

Senelik kükürt istihlâkı (ton)

Yıllar	Yerli		Yerli		Yekûn
	Zirai satışlar	Ecnebi	Sınai satışlar	Ecnebi	
1935	630	1868	—	—	2498
1936	2276	1023	—	100	3399
1937	3116	466	308	263	4254
1938	3430	278	78	136	3916
1939	2429	1424	253	46	4153
1940	1178	2495	71	1227	4969
1941	3125	210	59	637	3931
1942	1762	2600	190	56	4608
1943	2534	868	78	13	2988
1944	4539	64	291	29	4923
1945	3197	—	815	—	4009
Yekûn	28213	10785	2143	2507	43648

İşletmemiz memleket istihlâkını tamamen karşılayamadığından 1935 yılından 1945 yılına kadar 5589 tonu Amerika'dan, 6320 tonu İtalya'dan ve 489 tonu da Filistin'den olmak üzere ceman 12708 ton kükürt ithal etmiştir.

Yukardaki onbir yıllık satış rakamlarına nazaran memleket kükürt ihtiyacının senede vasatı 4000 ton olduğu görülmektedir.

Bugünkü istihsal memleket ihtiyacını tamamen karşılayamadığından dış pazariara sürüm imkânları üzerinde şimdiye kadar durulmamıştır. Herde yapılması mutasavver flotasyon ve Rafinaj tesisatının ikmalinden sonra istihsalın artması neticesi bu husus üzerinde in-celemeler yapılacaktır.

Türkiye'de kükürt cevheri Keçiborlu'da ve bir de Denizli ilinde Sarayköy'de mevcut bulunmaktadır. Sarayköy kükürtü eşhas tarafından işletilmektedir. Azami % 40 - 50 kükürtü havi hiç bir tasfiye ameliyesi görmeden istihsal edilen kükürt taş, un değirmeninde öğütülerek takriben 100 mesh inceilikde piyasaya arz edilmekte ve senevi 6 - 8 bin torba istihsal edilerek Kemalpaşa Turgutlu ve Buldan bölgelerinde satılmaktadır. Türkiye'nin başka yerlerinde de kükürt zuhuratının mevcut olacağı tahmin edilmekte ise de henüz bulunmuş bir rezerv yoktur.

Müessesenin bugünkü izabe fabrikası ancak % 40 tenörden yukarıdaki ham kükürt cevherini izabe edebilmektedir. Bu itibarla Kükürtde- re maden ocağında mevcut % 40 dan aşağı tenördeki çok miktarda ham cevheri ve Değirmendere muntakasında yeni bulunan kükürtten ve fabrika yanındaki 60.000 ton cevherden istifade edebilmek üzere bir flotasyon ve rafinaj fabrikası kurulması mutasavver olup bu hususta yapılmakta olan etüdlerin ikmalinden sonra faaliyete geçilecek ve maden ocaklarının ve fabrikanın daha verimli çalışması sağlanacaktır. Bu suretle senede 5.000 ton bağlarda kullanılmak üzere % 85 tenörlük Bağkükürt ile 200. ton % 99,5 tenörlü Saf kükürt istihsali düşünülmektedir.

E — REZERVLER ve GEOLOJİK DURUM :

Keçiborlu'da cevherin 1946 yılı başındaki durumu aşağıda gösterilmiştir.

Cevher rezervi
1946 başındaki durum (Ton)

Cevher yatakları	Görünür	Mümkün	Tenör vasatı %	Serbest Kükürt
Kükürtdere :	2.942	100.000	% 30	88.826
Değirmendere :				
Eski saha		140.150	15	21.022
Yeni rezerv		500.947	38	165.312
Ham inceci	6.000	—	25	1500
Fabrikadaki curuf	53.300	—	31	16.525

Keçiborlu ve havalisi Garbi Torosların iç

bölgesi denilen geniş bir muntakaya mensuptur. Zuhuratın jeolojik vaziyetini tetkik eden bir çok jeoloğların etüd raporlarına nazaran kükürt cevheri teşekkülünün volkanik menşeli olduğunu göstermiştir. Buradaki kabili istifade cevher Kükürtdere isimleriyle iki muntakaya ayrılmış olup her iki muntaka arasında takriben 2 km. ye yakın bir mesafe vardır. İsmi geçen bu iki esas muntakadan maada çok küçük miktarda cevherleşme muntakaları varsa da kabili istifade değildir. Bir fümerol teşekkülü olan her iki muntakadaki kükürt cevherinin bünyesinde serbest asit, demir sülfid ve sulfatları çok fazla olduğundan izabe esasında bunlar bir çok güçlükler meydana getirmektedir.

Dünyada belli başlı kükürt istihsal edilen memleketler Amerika, İtalya ve Japonyadır. İtalya'daki kükürt teşekkülünün sedimanter olması dolayısıyla bünyelerinde mevcut kükürtten gayri mevad buhar izabesinde müşkülât doğurmadığından bu memlekette buhar izabe sistemiyle yapılan istihsal verimli olmaktadır. Amerika'da kükürt zuhuratı ise "salt dome"lar içinde bulunduğu ve sedimanter bir teşekkül olduğundan Amerikanlara mahsus fracsh metodu tabir edilen sondaj ameliyesile cevher kitlesine çok ısıtılmış buhar vererek kükürdü derinlerde eritmek ve eritilen bu kükürtü tazyikli hava baskısıyla sathı arza çıkarmak şeklinde istihsal yapılmaktadır. Japonya'daki kükürt zuhuratının menşei volkanik olup burada istihsal kısmen buhar izabesile ve kısmen de flotasyonla yapılmaktadır.

F — İŞLETME :

a) Kükürtdere : Yapılan müteaddit sondaj ve kuyularla cevher kitlesinin sathından itibaren 100 metreye kadar indiği ve üst katru takriben 130 metre olan bir topaç şeklinde olduğu ve topaçın sivri ucunun merkeze doğru indiği tesbit edilmiştir. Bugün cevher kitlesi haricinde yapılmış olan biri 80 metre derinlikte ihraç kuyusu diğeri de 76 metre derinlikte hava kuyusu olmak üzere iki kuyu ile çalışılmaktadır. Kuyulardan yapılan galerilerle kitlenin muhtelif yerlerine girilmiş ve kitle - dahili yangına karşı - bir birinden tamamen ayrı panolara ayrılmıştır. Her pano da tekrar muhtelif katlara ayrılarak bu ufak katlardan cevher istihsali

yapılmakta ve çıkan cevherin yerine toprak doldurulmak (Remblé) suretile kitlenin göçmesine ve dolayısıyla dahili bir yangının çıkmasına mani olmaktadır. Bir panodan cevher alınırken diğer panoda hazırlık yapılmakta olup bu suretle panolar müteneviben çalışmaktadır. Ocaklar üç vardiye üzerinden (her vardiye sekizer saat) çalışmakta olup bunlardan iki vardiye istihsalde bir vardiyede tamir ve dolgu (Remblé) işlerinde çalışmaktadır. Panolardan bugünkü izabe tesisatımıza elverişli cevher (% 40 S) çıkarılmakta bu tenörden daha düşük olanlar terk edilmektedir.

b) Değirmendere : Açık işletme tatbik edilmekte olup çıkan cevher kaikeroni fırınlarında yakılarak saf kükürt istihsalı yapılmaktadır. Fakat bu mntakadaki cevher tenörünün çok az olmasından (% 10 - % 15 S) istihsal randımanı düşüktür. Bugün bu mntaka işletmesinin flotasyon tesisatı yapılmaya kadar durdurulması muvafık görüldüğünden halen çalışmamaktadır.

FABRİKA :

a) Saf kükürt istihsalı : Ocaklardan çıkan izabeye elverişli cevher (günde 50 ton) kamyonlarla fabrikaya getirilir ve izabe otoklavları içine hususi tip arabalara konarak otoklav ağızı kapanır. 3 atmosferdeki buharın tesiri toklavların mukabil tarafında bulunan deliklerden dışarı akar erimiş olan kükürt soğumaya terk edilir. Soğumuş olan kükürtler de kükürt öğütmeye mahsus hususi tip değirmenlere sevk edilir değirmende öğütüldükten sonra (inceciklik 65 - 70 şansel) 50 şer kiloluk torbalara dolar torba ağızları mühürlenerek piyasaya arz edilmek üzere depolara sevk edilir. Otoklava izabe için konan cevherin içindeki serbest kükürtün 2 izabe yapılmak şartile % 50 - 60 şı alınır izabe otoklavlarında kalan curuf çıkarılarak hari ce atılır. Fabrikada 8 adet izabe otoklavı mevcut olup bunlardan dördü faal dördü yedek olarak kullanılır. İzabe için lazım olan buhar da 3 adet buhar jeneratöründen temin edilir.

b) Bağkükürt : 65 - 70 kükürdü ihtiva eden ve 70 şansel'e tekabül eden incelikde olan bu tip kükürt bağcıkların doğrudan doğruya ve

içerisine hiç bir şey karıştırmadan kullanması için hazırlanan bir tip kükürttür.

Bağkükürtün istihsalinde ham madde olarak izabeden çıkan curuf kullanılır. Bu çıkan curuf zamanla ve harici tesirler dolayısıyla tabii bir zenginleşmeye maruz kalır. İşte bu tabii zenginleşmiş olan curuf alınarak yıkama makinelerinde müteaddit defalar yıkanır ve bünyesindeki asit kireçle meşbu su ile yıkanarak izabe edilir. Tabii şekilde zenginleşmiş olan curufun müteaddit yıkamaları zenginliği daha çok artırılır (% 65 - 75 S) Yıkamış olan bu konsantre, kurutma makinelerinde kurutulularak (rutubet % 1) hususi değirmenlerde öğütülür 45 kiloluk torbalara konur. Bu torbalar içerisine ayrıca bu kükürtün kullanma usulünü gösterir tarifeler konarak torbaların ağızları mühürlenir ve piyasaya arz edilmek üzere depolara sevk edilir).

SATIŞ ve SOSYAL TEŞKİLAT :

Zirai satışlar için Türkiye Zirai Donatım Kurumu ile anlaşma yapılmış olup zirai ihtiyaçlar için adı geçen Kurum kükürtleri Keçiözü'de vagonla teslim alır ve ihtiyaç miktarlarına sevk eder. Sınai ve Sıhhi satışları Müessese kendisi yapar.

İşletmede 200 hükümlü ve 150 serbest işçi olmak üzere 350 işçi çalışmaktadır. İşçilerin sağlığını koruyacak bütün teşkilat tamam olup memurlar için de evler mevcuttur. İşçilere bedelsiz olarak iki öğün yemek, iş elbisesi, ayakkabı, çamaşır vesaire verilmektedir.

GÜL YURDU GEZİSİ

Tevfik TİĞLİ

Başkentte, bir gül günü yaşamak arzusunda; tanışmak ve hatıraları tazelemek gibi duygularla birlikte gül yurduna olan hasret acılarını diüdirme duygusunun da yeri vardır. Şurada hemşehrilerle ve gül yurdunu sevenlerle toplanmış ilken beraberce bir Isparta gezisi yapmadan evlerimize dönersek, bu fırsatı hiç değilse bir yıl daha kaybetmiş oluruz. Bu geziden memnun kalacağımızı şimdiden tahmin edebiliriz. Çünkü, Mehmet Çakırtaş'ın;

"Biz pembe şafak söker,
Isparta yaylasında,
Kış gider bahar çöker,
"Isparta yaylasında,,

Misralarıyla anlatmağa çalıştığı Isparta yaylasına, şimdiden gerçekten pembe bir şafak sökmekte ve biz işte bu baharın füsunkâr sih-rindeyiz. Hayal diyeceksiniz. Hayal, fakat çok da tatlı.. Niçin "Zaman olur ki hayaî cihan değer,, denmiş? Biz de svgili gül yurdumuzun cihan değer hayalini yaşıyoruz. Nasıl ki fikirler, gerçeklere vücut verirse, hayaller de bu fikirlerin mayasıdır.

Vaktimiz daralıyor. İşte Eğirdir vagonu vollarında aktarma falan da yok. Kafitemizdeki sevinçin sebebi belli. Bu sevinçle ve istasyonda-ki selâm ve sevgi gösterileri arasında yola çıkmış olmamıza rağmen içimizdeki garip üzünlü-ğün acaba sebebi nedir? Bunu da varlığımızı kurmakta şerefli kararların alındığı, müşterek sevgilimiz olan güzel Ankara'dan, muvakkaten-ze olsa, ayrılışımızda aramak gerek..

Ankara'dan ayrılalı yirmi dört saati buluyor. İşte, karşımızda, arkasını Geresin sırtlarına dayamı şolan şirin yapısıyla İğdecik, köyü yüzümüze gülüp duruyor. Isparta'da ilk gezici dikiş kursunda yüz ağartan; ince, kıvrak, şak-rak ve sevimli İğdecik kızlarının dam uçlarında-oya ördüklerini görüyor gibi oluyoruz. Tınaz'ın eteğinde, Manastır koruluğuna doğru, geniş bir sırta yükselmiş olan Köy Enstitüsü mahalle-siyle şu tatlı meyillerde, öbek öbek sıralanmış güzel köylerin göğüslerinde, birer meş'ale gib-

parlayan okul binalarının heybetli manzarası karşısında göğsümüz kabarıyor. Sinirce stepin-de Kayılı gelini kahramanlaştıran şirin bahçeyi dönüyoruz. Sol yakada Atabey, bir gelin gibi süslenmiş. Köyler yeşil buketler halinde şuraya buraya serpiştirilmiş. Isparta ovası şimdiden bir papatya tarlasına dönmüş, kompartimanla-rımızda burcu burcu bir bahar havası yelleni-yor.

Güzergâhtaki bahçelerin temel dipleri, bir çığ gibi yelep yelep, konfet gibi kırıcı kırıcı, me-nekşe ve sümbüllerle bezenmiş..

Âdeti midir, yoksa bu defa trenin Isparta'-ya sokuluşunda bir başkalık mı vardır nedir, boşluklarda yayılan düdüklü çığlıkları, elmas taçlı Davres'in kuytularında tatlı akisler yapı-yor.

İstasyona ne de çabuk sokuluverdik: İşte daima gülen ve en meraretti çehreleri nselendi-ren sıcak kanlı Ispartahlılar. İleri seviyeli, temiz ve güzel giyimleriyle, kadınlı, erkekli, Çakır'ın kahvesine kadar yayılmışlar. İşte kısa bir za-manda asri çehresiyle, caddenin iki tarafını süslemiş olan İstasyon mahallesi.. İşte sinesinde edip, şair, sanatkâr, politikacı, asker, kahra-man olarak kendisini daima iftiharla andıracak değerde şahsiyetler yetiştirmekte cömert, O-ğuzların asil seknesi; gelenkleriyle, dil ve duy-gularıyla ve millî heyecanlarıyla Türk Isparta..

Güzel Isparta'da durmadan geziyoruz. Yaz kahvelerinin birinden ötekine atılıyor, koyu gölgeliklerde serinlenip dinleniyoruz.

Tanıştı, köşkü, kilevathı, beyaz sıvalı, süs-lü ve mazbut yapılarıyla, kaldırımlar boyunca akan suları, ferah çarşısı ve çeşmeleriyle Ispar-ta, bize ne kadar sevimli, ne kadar sıcak ve ne kadar güzel görünüyor..

Isparta'da programın dışına çıktık. Ne ya-palım, misafirperver Ispartahlıların ellerinden kurtulamadık. hem Zambaklı'da fırın kebabını, Minasın'de peynirli pideyi, Ayazmana'da kab-o-rında çömlük kebabını; Sedir'de de kuzu ile neyi, Gölcük'te kapamayı, Bendergân pına-

gaziler halvasını yiyip, buz gibi sularını içmeden, Cenap Sıtkım;

"Yeşil bir yaylanın gönüllere serinlik veren sularını göğsünde toplamış bir baharın gül kokulu havasıyla Isparta, bir tabiat şehrinin bütün büyüsunü taşır. Bu güzel memlekette yanaklar al, dudaklar ateşli, gözler yaşama kıvancının tesiriyle hârelidir ve gönül çeken renkler taşır,, diye övdüğü bu diyardan ayrılmak kolay bir şey de değildir. Şimdi biz de, genç öğrenci Turan Tütüncü ile birlikte:

"Hasretin bağırmı sardı Isparta,
Olmasam gurbette can versem orda,
Bir üzün bağında pınar başında,
Bir kızsın Isparta Türk vatanında.,,

Mırsalarını tekrarlıyarak Isparta'ya vedâ edelim. Fakat kaabil mi, İşte şu şirin Lâgos'un coşkun ruhlu efeleri yolumuzu kestiler. "Milos'ta bir âlem yapmadan nereye gidebilirsiniz?," diyorlar. Öyle ise biraz da meydanı Gönenli sazcularla Lagoslu efelere bırakalım.

"Şu gelen atlı mıdır, sorun Bağdatlı mıdır?," (zeybek)

Gezimize devam ediyoruz:

Şimdi Kırkminare'ye doğru ilerliyoruz. Radinos değirmenininin üstünde tabiat yine değişti. Bodur çalıklar arasında sarı topraklı, çakıllı bir yarımaya giriyoruz. Lokomotifin ağır ağır soluyuşundan belli ki Miskinler yokuşunu tırmanıyoruz. Birkaç dakikalık bir yolculuktan sonra tirenimiz Demirköprü'den geçerken, dalgalı ve meyilli sahilleriyle, kıvrıntı ve büküntüleriyle, can ve yeşil adalarıyla şirin Eğirdir gölü bütün güzelliğiyle karşımıza açılıyor. Gölün sakın ve mavi derinliklerine bakarken bütün varlığımıza tath bir ürperti yayılıyor. Şu güzel Eğirdir'e bakınız:

Sırtın Oluklacı'ya dayanmış, ayaklarını göle uzatmış nasıl keyifli keyifli serinliyor. Şu dakikada hayalimizde neler canlanmıyor:

Çocukluk hayatı, gölde geziler, yüzme yarışları, balık avları ve nice tatlı hâtıralar. Şu, sıra olmuş yelkenli kara kayıkların Hüyüğe doğru kayıp gittiğine bakınız; tıpkı kara günlerimizde kurtuluş cephesine silâh ve asker taşıdıkları gibi şimdi de esen emniyet havası için de pazarlara buğday taşıyorlar..

Eğirdir'deyiz. Kale'yi Lodos ve Poyraz semtlerini, Yazla'yı geziyor ve birbirinden üstün güzellikteki manzaraya doyanıyoruz. Bir kolayımı bulsaydık; belediye önünden temasına doyanmadığımız şu karşı sahilde, gelincek Ana'nın dizinde, şairane oturuşuyla göz kamaştıran Barla'ya uğramamız ne kadar isabetli olurdu.

(Paşakayası), (Beydereleri), (Ulupınar), (Pirlipınar), (Ergenli) gibi eşsiz güzellikleri göğsünde taşıyan mesireliklerde, bahçeden bahçeye atlar, köşkten köşke konardık. Kekik kokulu yaylalarında otlamış, "Çarşılı,, kaynağından sulanmış, Elif kadının elinden tuz yalamış tosun bakışlı erkeklerin kırkım bayramlarında neşelenir ve taze bir hayat bulurduk. Ne çare ki şimdi Sütçüler'e harekete mecburuz. İşte Eğirdir - Köprübaşı avlığı. Eğirdirliiler, çayır kebabını yemeden köprüden yol vermezler. Avlığa uğramıyan misafir balığa kıtlık getirirmiş. Türk inkanda misafirperverlik, bakınız nerele-re kadar götürülmüş. İşte, Eğrez, Kavinne, Kelten, Çapak, Siroz, Kızıl, Curulla gibi adlar taşıyan, kamyş örgüllü tuzaklarda şıpır şıpır kaynaşan göl balıkları.

Köprübaşı çayır kebabına doyum olmuyor. Bilmem Eğirdir avlıklarında olduğu kadar, misafirlerine çayır kebabı yaparken keyif ve neşe duyan başka avlıklılara çok rastladınız mı?

Çaybaşı'ndayız. Seyahatimiz Eğirdirliilerin bağlara göttükleri zamana tesadüf etseydi, şimdi Pınarpazarı'na uğrar, Taşhoğlu'nun kebabını yer, kaynarlardan karpuz kabuğu ile suyumuzu içer ve Tepeli'yi geçerdik.

Teyeli'den sonra yolumuz birdenbire sarp sardı. Şimdi insan eli değmemiş, Tuta ormanlarındayız. Asırık çam ve katran ağaçlarının koyu gölgeliklerinden, uğultu ve miltillerle esen vâdilerden dereleri atlarken çocuktuktan kalma bir duygu ile içimizde bir korku uyanıyor. Köyboğazı'nı tırmandık. Duataşı denilen yerden kasabaya giriş ve okulun arkasında, birbirine ulah küçük dükkân ve kahvederin önünde, buğday renkli, medeni kıyafetli, göğüsleri gümmüş köstekli, güler yüzü Sütçülerliilerin arastına karıştırmek, gerçekten insana bir ferahlık veriyor. Önceleri burada üç misafir odası vardı. (Bitmedi)

Peştemal Kuşatma Töreni

Nazı KATIRCIOĞLU

Zanaat ocağı, ustalar yatağı olan Isparta şehrinde ileriden beri sürüp gelen zanaat aşkı aziz yurdu zaman zaman bir zanaat meşheri haline getirmektedir.

Zanaat sahibini ağ koymaz. Zanaat kapısı hak kapısı, akmasa bile damlar. Znaat kolda altın bilezik, elde tükenmez hazine. Zanaat ne yanar, ne çalınır, sahibiyile beraber yaşar. di-yen atalarımızın bu gibi birçok veciz öğütleri-ne kuvvetli bir imanla bağlanan halk üzerinde sarsılmaz bir sevgi yaratmış olmasındandır ki: yurdun her bucağında çeşitli zanaat yuvaları ve bu yuvaların içinde zanaat, hüner, marifet sahipleri yetişmektedir.

Eski çağlardan beri zanaat ocağı olan Isparta şehrinde 100-150 yıl öncelerine kadar askeri hareket üssü olarak kullanıldığından, bu rada bir hayli asker bulunurdu. Bu üssün ve bu askerlerin giyim, kuşanım, dokuma işleri, atları, arabaları, çadırları, bütün gerekli eşya-ları — top tüfekten başkası — Isparta ve civa-rında yapıldığı için: demir, bakır eşya ve âlet-leri imali, her çeşit tunc dökümleri; yurdun her yerine yayılan tabaklığı, mutafığı, çulhalığı, saracılığı, semerciliği ile her türlü ayakkabıla-rı; bez, keten, alaca, halı, kilim ile çadırık, hurçluk kalın branda dokumaları ve bu zana-at sahiplerinin ocak kurulları, zanaat oymak-ları, loncaları, ünlü şanlı mahir ustaları, kalfa-ları, yiğit başları, esnaf kâhyaları ve kâhya ulakları, orta kesesi denilen yardım sandıkları vardı.

Bu kurulların başında esnaf şeyhi bulu-nurdu. Bugünkü belediyelerin yerlerinde o çağlarda esnafı, tüccarı kontroliyle idare eden esnaf şeyhi ve buna bağlı esnaf kâhyası, bü-tün tüccar ve esnaf sayar ve severlerdi... Buy-ruklarına itaat eder, cezalarına boyun eğeri rıza gösterinlerdi.

O çağlarda koca Isparta şehrinde — yol-

culara mahsus han kahveleri müstesna olmak üzere — topu topu üç kahve bulunuyormuş. Bunların da sabah ve öğle vakitleri birer ikişer saat müşterileri bulunur, ondan sonraki saatle-ri müşterisiz geçermiş. İş zamanı kahvede otu-ran bir tek kişi bulunursa, esnafın gözünden kaçmazmış. Bu gibilere hemen bir iş verip çalıştırmak esnaf kâhyasına düşen hayırlı ve ö-nemli bir ödev imiş.

O çağlarda: papuççular, çizmeciler, yeme-niciler, mesciler arastası denilen çarşı içi so-kakları; tabaklar, mutafılar, saracılar, semerci-ler, keşeciler, kaytancılar, urgancılar demirci-ler, bakırcılar, cezveciler çarşıları; yağcılar, balerlar, fenerciler, mumcular, helvacılar, pek-mezciler pazarı gibi bugüne kadar halk dilinde söylenegelen pazar yerlerini dolduran iş ocak-ları, zanaat yuvaları harıl harıl işlerdi.

Çarşıları, pazarları dolduran bu zanaat er-babının yar ve yardımcısı olan karıları, kızları; evlerde ip bükür, kazıl keçe boyar, nakışlı, süs-lü ve işlemeli haşa yapırlardı.

Büktükleri kıl, kendir, keten, yün iplerine-den çul, çuval, heybe, kilim, halı dokurlar, ur-gan, sicim, kinnap yapırlardı.

Kocası zanaatçı olmıyan birçok kadınlar da: her çeşit nakışlarla bezenmiş gevreler, hav-lular, yastık, yorgan yüzleri, namazlağı işler-lerdi. Bunların daha incelikleri de vardı: tek tığla ellerinde ördükleri ipekten, ibrişimden yapılan saat ve para keseleri, şişlerle ördükle-ri gül nakışlı gelin çorapları, güveği ellikleri, uçkuruları, sırmalı yağlıkları, perdeler zaman-ının çok güzel zanaatlarındandı.

Bu zanaatçı kadınlarımızın otuz kırk yıl önünde çarşamba günleri kururur bir de pazar İplik Camii avlusundaki büyük, süsü şadırvan önünde çarşamba günleri kururur bid de pazar yerleri vardı. İşte bugün dünyanın birçok yer-lerinde rağbet kazanıp ün alan (Isparta halıla-

rı)na dokuyan ince ruhlu zanaatkar bayanlar bu anaların kızlarıdır.

Eski çağlarda Isparta'da çocuklar kabiliyet ve istidatlarına göre bir zanaat ustasına girerek verilirlerdi. Ustalar tezgâhları önüne aldıkları bu guraklara kendi oğulları gibi bakarlar, severler ve bütün haklarını kendi hakları gibi korurlar ve bunların zekâ ve dirayetlerine göre yavaş yavaş çalışma zevki vererek zınatı kavratır: yaptığı işten faydalanmağa başlarlar. Bir taraftan da zanaatın inceliğini, zarafetini gösterirler, bir yandan da gündeliğini artırmak suretiyle zanaatın nimetlerini, saadetlerini tattırırlardı.

Çırakların kalfa olabilmeleri için eline işi yakıştırmak, zanaatın sırlarını bulup almak, yaptığı işe zarafet vermek, bunlardan sonra da yapılan işin satımını, sürümünü becermek kabiliyetini göstermesi gerek. Çünkü her kalfa ustasıyla övündüğü gibi her usta da yetiştirdiği kalfasıyla öğüneceğinden her usta kalfasının hakkıyla usta olabilmesi için canla başla çalışır, gönül isteğiyle zanaatı öğretir.

Günden güne zanaatındaki maharetini artırarak ustalık derecesine yaklaşanlara (peştamal kuşatılıp destur verilmesi) için ustalığa adaylanan kalfanın ustası kendi esnafının loncasına işi arz edip, kalfanın adını destur verileceklerin defterine yazdırır. Bu kayıttan sonra kalfa sakal koyverip müşekkel, mükellef bir usta adayı olarak hazırlanır.

Eski çağlarda Isparta'da yılda bir kere: yaz ortasında destur alma töreni yapılırdı. Törenin ne günü ve hangi mesire yerinde yapılacağı esnaflar kâhyası tarafından tesbit edilir ve bütün esnaf loncalarına bildirilir.

Destur alacak kalfaların bağlı olduğu loncaların yiğitbaşları, usta başları birleşerek önceden destur alacak kalfaların yaptığı işlerden kâhya ulakları vasıtasıyla —seçmeksizin— birer nümune aldırıp bu nümuneler üstüne bunu yapan kalfanın adı bir kâğıtla yazılıp yapıştırılarak mühürlenir, bundan sonra destur alacak kalfalara kuşatılacak olan peştemalların bedeli ile törende verilecek ziyafetin masrafı törenden sonra destur alanlar tarafından ödenmek üzere orta kesesinden alınıp esnaflar kâhyasına verilir.

Destur alma töreni ve ziyafetin her türlü seramonisi esnaflar kâhyasının reisiği altında kâhya ulakları tarafından yapılır.

Eski çağlarda mesireye gitme günleri biri kadınlara, biri erkeklere mahsus olmak üzere haftada iki gündü. Kadınların günlerinde erkekler, erkeklerin günlerinde kadınlar mesire yerinde bulunmazdı.

Esnaf törenleri, halkın mesireye gitme günlerinde yapılmazdı. Törenin icrasından bir gün önce kâhya: gidilecek mesire yerinin bekçisine haber gönderir: mesire yerini ve yemek pişirilecek yerleri, ocakları, yemek yenilecek yeri hazırlatır.

Yine törenden bir gün önce törende bulunacak olanların evlerinden birer halı seccade veya kilim seccadesi toplatıp bunların uçlarına sahiplerinin adlarını iğneletir.

Ertesi sabah ziyafetin harcı, aşçileriyle birlikte sofrı takımları, seccadeler mesire yerine yollanır. Bunları götüren kâfilenin yolunu gözeten mesire bekçisi bunları yarı yolda karşılar, mesire yerine getirir. Kazanlar, tencere-ler ocaklara bindirilir, yemekler pişirilmeğe başlanır.

Beri yanda toplantının kurulacağı yere esnaflar derneğindeki oturum sırasına göre halılar, seccadeler serilip hazırlanır.

Esnaf şeyhi, esnaflar kâhyası ve ulakları (1), esnaf oymakları, yiğitbaşları, ustabaşları, orta kesesi kurulu (2), peştamal kuşatacak ustalar, destur alacak kalfalar ve bunların baba, amca, dayı ve yetişmiş oğullarından teşekkül eden bu kurul, tören günü sabahtan öğleye kadar gündelik işlerinde çalışıp öğle namazını hep birlikte Ulucamîde kıldıktan sonra, sabahtan hazırlattıkları kimi çeşit çeşit eyerli, haşarı atlarına, kimi palan üstündeki post örtülü eşeklerine binerek, kimi de aptestliğini (3) omuzuna atıp mesire yerine revan olurlar.

(Bitmedi)

(1) Kâhya ulakları = kâhyahğa namzed olan kimdemli ustabaşı.

(2) Esnaflar arasında teşkil edilen yardım sandığı kurulu.

(3) Aptestlik — O çağlarda halkın geydiği hocalatası bigimindeki geyginin adı.

Ispartalı Sadrazam Halil Hamit Paşa

(Geçen sayıdan devam)

İlk işi.

Yeni sadrazam genç, faal, hazımlı ve aynı zamanda icraatında cesurdu; yaptığını bilerek ve anlayarak yapardı. Maruf tabiri ile Babıâli'den yetiştiği için devletın siyasetine ve Avrupa'daki diploması cereyanlarına vakıftı. Kaynarca muahedesinin, Osmanlılarla Ruslar arasında bir mütareke mahiyetinde olup yakın bir atide her iki tarafın çarpışacağını anlamıştı. Rusya ile müttefiki olan Avusturyanın her gün yeni yeni isteklerle hükümeti sıkıştırdığını görüyordu; Bundandolayı vakit kazanmak istiyordu. Askerî işlerle hudut işlerini ve bir harp ihtimaline binaen hazır bulunması için harp levazımı ve zahire tedarikini programının başına koymuştu.

İlk iş olarak Zîâmet ve Timar sahiblerinin, zîâmet ve timarları olan sancaklarda oturmalarını ve iki ay zarfında buurları yerlerine gitmelerini ilân ederek gitmiyenlerin dirliklerinin ellerinden alınarak başkalarına verileceğini tamim eyledi. Bu iş haddi zatinde pek mühimdi; Kanunnamelerde timar ve zîâmet erbabının mutlak surette dirlikleri olan sancaklarda oturmaları lâzımdı; Çünkü bir harp vukuunda bunlar derhal buldukları sancaklarda Alay-beğilerin kumandaları altında toplanırlardı. Timar ve zîâmeti başında bulunmayanlar orduya iltihak edemediklerinden kuvvet azalırdı. Halil Hamid Paşadan evvel de bu iş düşünülmüş ve emirler verilmiş ise de (16) takip edilmediğinden yürümemişti. Halil Hamid Paşa işleri takipten yorulmaz ve usanmazdı. Hatta Belgrad muhafızı esbak sadrazam İzzet Mehmed Paşa, zîâmet ve timar mülâzımlerinden (namzed) yirmi iki neferin verilen emir mucibince meycut olmadıklarından dolayı kayıplarını terkin eylediği sırada timarlılardan bir tanesine de kanun hilâfi İstanbula kadar gelmek üzere izin tezkeresi verdiğinden dolayı

siddetle muahaze edilmiş ve bu yolsuz hareketi hakkında divana vaziyeti bildirmesi ferman olunmuştu (17). Halil Hamid Paşa, zîâmet ve timarlılardan vefat edenlerin dirliklerini alay beğilerin hile ve desise ile asıl müstehiklerine vermediklerini bildiğinden, alay beğilerin hilelerine mani olmak için vali ve sancak beylerinin nazarı dikkatini celb eylemiş ve bu hususu her tarafa tamim etmişti (18). Halil Mamid Paşa, Yeniçeri ocağının islahını düşünmüş ve ibtida (Rebiülevvel 1197 H 1782 şubat M) tarihinde tebliğ ettiği hükümlerle ocağa kul oğlu kul olarak yeniçeri alınmak lâzımgelirken vilâyetlerdeki yeniçeri serdarları ve yeniçeri zabitlerinin (kul ne demek olduğunu bilmeyüp nâhalef ve ırgad makulesinden aslında ve neslinde ocaklı olmayan nicelerinden) ücret olarak beşer okka kahve ve bir miktar eşya alarak bu gibileri yoldaş yaptıklarını ve bu suretle seleflerinin kan dökerek elde ettikleri şöhreti ayaklar altına alıp ocağın şerefine hâlel verdiklerini beyan ile bundan sonra o gibi halleri meçhul eşhası ocağa almamalarını uzun uzadıya izah eylemişti (19). Bundan başka ocağa kayıt olunarak bilfiil yeniçerilik etmeyüp kışlalarda bulunmayan ve yeniçerilik iddiası ile vilâyetlerde şurada ve burada esnaflık ve kaldırım kabadayılığı ederek harb zamanında cepheye gitmiyen ocağa kayıtlı eşhasın her tarafta defterini tutturup bir muharebe çıktığı zaman o gibilerin derhal sevkedilmeleri için defterlerinin birer suretini eyaletlerden getirtti. Ve bu işi daimî surette takip ve ikmale mübaşirler ve muharrirler tayin eyledi (20).

Ruslara karşı hazır bulunmak için faaliyet:

Halil Hamid Paşa Rusya ile harbin yakın-

(17) Hazineî evrak vesikaları: Mühimme defteri 181, sene 1197 şaban sonlarında gönderilen hüküm.

(18) Hazineî evrak vesikaları: Mühimme defteri 182, varak. 9, sene 1198 Muhtarrem sonu tarihli hüküm.

(19) Hazineî evrak vesikalarından, Mühimme defterleri, N. 181, S. 144 (1197 senesi Rebiülevvelden itibaren 1783 Şubat).

(20) Enverî Tarihi, Halis efendi kitabları, 2437 (varak. 289-290).

(16) Enverî Tarihi, Halis efendi kütüphanesi, 2447, varak. 289 ve Cevdet Tarihi Matbaai Osmaniye tab', C. 2, S. 84.

da patlak verebileceğini düşündüğünden hudut işlerine pek ziyade ehemmiyet verdi; Kalelere icab eden asker, zahire ve harb levazımını bol bol doldurdu. Bilhassa huduttaki kalelerin iyiden iyi tahkimine çalıştı. Bosna üzerinde Avusturyanın faaliyetini dikkatten kaçırmıyarak oraları da top, cephane ve harb mühimmatı ile takviye eyledi. Bender, Belgrad, Yergöğü gibi hududdaki mühim kaleleri tamir ettirdi (21). Bunlardan başka harb zuhurunda ihtiyat olmak üzere İsakçı, Sofya, Edirne ambarlarına zahire doldurdu. Her hangi bir karışıklığa meydan vermemek için menzül teşkilâtını iyice tanzim etti. Eşya nakleden develelerin noksanlarını ikmal ettirdiği gibi top beygirleri tedarik eyledi. İstanbulda Hasköy Tophanesini faaliyete getirterek Türk ve Fransız ustaların nezaretleri altında yeniden toplar döktürdü (22).

Sedaretinin ibtidalarında tersaneyi teftiş ederek donanmanın kuvvetlenmesi hakkında kapudan derya Cezayirli Gazî Hasan Paşa ile görüştü; İnşaat tezgâhlarını ve mühimmat depolarını gezerek bir fikir edindi ve daha sonraları (1198 C 21 H 1784 M) donanma nizamına ve donanmanın muharebe hazırlığına dair bir kanunname yaptırdı; bu kanunnamenin üzerinde :

"Kavamini devleti aliyenin begayet ehemmi evcebinden olduğuna binaen istikrarına iradei hümayunun müteallik olan bu nizamına aleddevam kemalile icrasına vükelâyı devlet ve erkânı saltanatım ve hususa memur olanlar beş vakit namaz gibi nasbı ihtimam ve dikkat ideler herkim rehâvet eder ise haveneden mâdud ve dünyada cezasını görüb ahirette dahi mehan ve rüsva ola Hattı Hümayunu vardı (23)."

Sadrızam günün birinde Rusya ile harb yapılarak Kırımın istirdadına teşebbüs edilecek olursa ne yolda hareket edilmesi lâzım geldiğini, o taraf ahvaline pek iyi vakıf olan Ca-

nikli Hacı Ali Paşadan sormuş ve cevap olarak mufassal bir de rapor almıştı. Halil Hamid Paşa, Kırım meselesi ve Rusyaya karşı yapılacak hareket hakkında Hacı Ali Paşa ile zaman zaman mektuplaşmalar yapıyordu (24).

Halil Hamid Paşa, Rusların Kafkasyada da faaliyette bulunduklarını haber aldığından, devletin şark hududlarının emniyeti için serhas beylerine talimat verdi; Çünkü Ruslar, Gürcü hanlarından Tiflis hanı Ereğli (Herâklî) hanın oğluna ve Açıkbâş hanı Süllüman'a hediyeler gönderüp bu sayede İrana ait Revan kalesinin bir heyet vasıtasıyla plânını aldırmaşlar ve toplarının tesbit edildiği noktaları resmetmişlerdi. Bu sırada İranda esaslı bir hükümet mevcut olmayup İran ihtilâl içinde olduğundan Rusların bu cihetten büyük menfaatler elde edecekleri tabii idi. Çünkü Rusların dört beş seneden beri İrana tecavüz için hazırlandıklarını hudud valileri hükümete bildirmişlerdi. Açıkbâş hanı Ruslara tarafdâr olduğundan Revan'a inen Ruslara karşı hududumuz iyice tehdid altına giriyor demektir. Bir muharebe olduğu vakit Rusları Tiflis hanı ve Açıkbâş hanı delâletleri ile hududu tecavüz edecekleri aşikâr olduğundan şark hududlarında bazı tertibat alındı. Bundan başka Ruslar Mâzendıran ve Azerbaycanda faaliyete geçecek olurlarsa gerek Osmanlı devleti ve gerek İrancea işin vahim olacağını anlamış olan Halil Hamid Paşa Bağdad valisi Süleyman Paşa vasıtasıyla İranda ileri gelenlerin nazarı dikkatini celb etmeği de unutmadı (25).

Halil Hamid Paşa, Rusların Kırım ilhak etmek niyetiyle vaziyetlerinin şüpheli olmasından dolayı hudud üzerinde kuvvetli ve değerli vezirlerin bulunmasını münasip gördüğünden Tuna Seraskerliğine Aydoslu Mehmed Paşa tayin edildi. Ve Silistereye gönderildi. Aydoslu Mehmed Paşa o sırada hasta olduğundan şayet vefat ederse yerine kimin münasib olacağını bile düşünerek Anadolu valisi Abdi Paşa münasip görülmüşdü. Aydoslu iyi olduğundan buna hacet kalmadı ise de, Abdi Paşa hudud üzerindeki İsmail Kalesine Serasker ol-

(21) Mühimme defteri, 181, S. 127, 135, 148, 252, 253 (1197 senesi Safer, Rebiülevvel ve sair aylar içinde).

(22) Enveri Tarihi, Hâlis efendi kitabları, varak. 289 (Bu tophaneyi Baron Dötöl açdırmış ve sonra faaliyetine hâlel gelmişti).

(23) Hazinei Evrak bahriye vesikaları, No 3982.

(24) Cevdet Tarihi (Matbaai Osmaniye tab'i, C. 2, S. 237, 239).

(25) Enveri Tarihi, Hâlis efendi kitabları, 2497

du. Maamafih, Sadrazamın bu kadar gayretine rağmen henüz Ruslara karşı koyulacak vaziyet yoktu. Hilal Hamid Paşanın sadareti daha bir sene bile olmamış ve pek dar bir zamanda iş başına getirilmişti. Sektiz sene içinde yapılması lâzımgelen işi bu kadar kısa bir zamanda başarabilmek inkâsındı.

Sür'at topçuları:

Halil Hamid Paşa zamanında ihya edilen sür'at topçu ocağından bahsetmeden evvel, bunun esası hakkında Fransa Hazinesi Evrakındaki vesikalara göre izahat verelim.

Fransa Kralı, Fransa Hariciye Nazırı vasıtasıyla İstanbul Sefiri Sen Pirist'e Türk ordusunu tanzim etmek üzere bir askeri heyeti Türkiye'ye göndermek istediğini ve bunun için Türk hükümetini istinzaç eylemesini emretmiş ise de Türkler böyle bir heyetin davet edilmeden gelmek istemelerinden kuşkulunmuşlar ve red cevabı vermişlerdi. Fransanın maksadı, şarkta büyümekte olan Rus tehlikesine karşı kendi menfaatlerini muhafaza için ihtiyatî bir tedbir almaktı. Kral, Osmanlı devletinde askeri bir islahat yapmak ve aynı zamanda Türk ordusu hakkında malûmat elde etmek için o sırada İstanbulda bulunan Baron Dö Tatt isminde, askerden diplomat olmuş bir eski zabiti bu işe meğnur etti. Babası Macar olan ve Osmanlı vesikalarında Tot Beyzade denilen Tot, 1733 de Fransada doğmuş, sonra Türkiye'ye gönderilmişti. Vazifesi, Türkiyeyi öğrenip Kırak alâkadar edecek havaîsler vermektir. Dö Tatt topçunun islahı, İstanbul ve Çanakkale boğazının müdafaası ve boğaziçi kalelerinin plânlarını tanzim ve inşalarına nezaret ve yeni bir top dökümhanesi ihdası (Haligde Hasköy Tophanesi), orduda kullanılan kayak köprü sisteminin tadili, topçu arabalarının şekli ile iştigai ederek islahatının semeresini gösterdi. Bunun üzerine Osmanlı hükümeti Fransadan bir takım sanatkârlar daha istedi. Fransa hükümeti topçu çavuşu Obert kumandasıyla bunları gönderdi. Bunlar gelince Mustafa III (17 Kânunusani 1774 - 1187) bir hattı hümayunla sür'at topçu küt'asını teşkil etti. Osmanlı hükümeti bu suretle ilk defa olarak Avrupa usulü üzere askeri islahatı kabul etmiş oluyordu.

Yaşıl yekek, mavi şaivarlı olan sür'at topçuları Kâğıthanede talim ve terbiye ile yetişiyorlardı. Obert bunlara nezaret ile meşgul olurken Dö Tatt'da yeni top dökümhanesini idare, araba tesgâhlarına nezaret, bir döküm makinesi inşa, ve Boğaziçinde kaleler bina ediyordu. Bundan başka bir de nıraziyat mektebi tesis eyledi. Top dökümhanesi Haligde Hasköyde idi.

Bu yeni mektebe Tatt, ve İngilizken müslüman olan Kampel Mustafa ağa ve bir de Türkiye'ye yeni gelen Kermorvan adında bir Fransız ders veriyorlardı. 1775 de mekteb ümidli bir hâle gelmişdi. Okıneydanında tatbikat yapan talebe grafometre kullanmayı ve müselles besabını kâfi derecede öğrenmişlerdi. Baron Dö Tatt memleketine döndüğü zaman mühendis Mustafa ağa onun yerine vekil kalmış ve diğer Fransız mütehassısları vazifelerine devam eylemekte bulunmuşlardı. Sür'at topçuları bir müddet sonra Abdülhamid'in zamanında lâğvedilmiş Obert'de Fransaya dönmüşti.

Halil Hamid Paşa Sadrazam olduğu zaman henüz ilgasından beri çok zaman geçmemiş olan sür'at topçu ocağını daha mükemmel surette tesis etmeği kurdu. Fransız sefirine müracaatla gerek sür'at topçu ocağı ve gerek kurulacak İstihkâm mektebi için mütehassıs istedi. Eski sür'at topçularını yetiştiren Obert tekhar İstanbula geldi. Ve beraberinde çavuş Granper isminde biri de vardı (26). Tophane Nazırı Emin Ağanın nezareti altında Obert ile Granper faaliyete geçtiler.

Halil Hamid Paşanın en mühim askeri icraatından birisi, sür'at topçu ocağını ihya etmesidir. Kendisinin sadaretinden evvel topçu ocağına bağlı olarak iki yüz elli neferden mürekkep bir sür'at topçu sınıfı vardı

(Bitmedi)

(26) Fransanın İstanbul Sefareti Müsteşarı Öğüst Bob tarafından Fransa Hazinesi evrakı vesikalarna müsteniden neşredilen yazı (On sekizinci asırda Fransa ve Türk askerliği). Bu mektebe Bay Ahmed Refik tarafından tercüme edilerek Türk Tarih Encümeni Mecmuasında basılmıştır (yeni seri, Sayı. 4. sene. 1930).

Şarkikaraağaç'ın Uğras Köyünde, Mi-ri Liva Derviş Bey Vakfı

Dr. Neşet ÇAĞATAY

Vakfiyenin içindkiler :

Bu vakfiye, hicri 15 zillüce 1057, milâdi 1648 senesinin ocak ayının 11 inci cumartesi günü, yani zamanımızdan, milâdi yıl hesabıyla takriben 300, hicri yıl hesabıyla 306 yıl evvel tertip edilmiştir.

Vakfı yapan zat: Karahisarısahip (bugünkü Afyonkarahisar ili) mirlivahğından (1) ayrılma, Karaağaç-ı Yalvaç (bugünkü Şarkikaraağaç ilçesi) kasabasında oturmakta olan ölü Recep oğlu Derviş Beydir.

Vakfedilen şey: Şarkikaraağaç kazasına bağlı Uğras köyü sınırları dahilinde akan Arslandoğan suyu üzerinde kurulmuş olan Ekinoğlu değirmenidir (2). Elimizdeki vakifname hükümlerine göre, Derviş Bey bu değirmen hasılatından sağlığı müddetiince istifade edecek, öldükten sonra adı geçen değirmenden hasıl olacak zahirenin on ikide on bir hissesi Medinei Münevvere'de Hazreti Peygambere ve on ikide biri de vakfa bakacak (mütevelli-i vakıf) kimseye verilecektir.

Vakfa bakacak (mütevelli-i vakıf) kimse olarak akrabasından olan ve Eğirdir şehrinde (3) oturmakta bulunan Hacı Apturrahman oğlu Nasuh Beşe'yi tayin etmiştir. Bu mütevelli-lik, Nasuh Beşe öldükten sonra evlâdına ve evlâdından evlâdına olmak üzere nesli kalmayınca kadar devam edecektir. Nasuh Beşe'nin nesli inkıraz bulur yani soyundan vakfa bakacak

oak kimse kalmazsa Karaağaç kazasında hakim-üşşer' yani kadı olan efendiler münasip gördükleri yarar bir kimseyi mütevelli yapacaklardır. Gene vakifnamenin bir şartına göre zamanla değirmen tamir ve istaha muhtaç olup taş değiştürmek ve harklarını ayaklatmak (harklarını temizletmek) lâzım gelirse değirmen hasılatının hepsi kadı tarafından satılıp mütevelli eliyle lâzım gelen yere harç ve sarfedilecektir.

Vakfedilen yer hakkında düşünce:

Peygamberin doğduğu, yaşadığı, islâmiyetin zuhur ettiği yerler olmak dolayısıyla gerek Mekke ve gerek Medine şehri ahalişi fakara ve ulemasına, peygamber sülâlesinden olan seytülere ve mukaddes yerlere vakıflık yapmak ve hediyeler göndermek âdeti, Türk ümerasının Abbasi devletinde vazife aldıkları zamandan başlayıp Selçuk Türklerinin köbnemiş olan bu devleti fiilen himayelerine aldıkları devirde hızlanmış ve Anadolu Selçukları devrinde hayli rağbet bulmuştur. Buna, bilhassa hükümdarların ehemmiyet verdiğiine göre birkaç mühim nokta nazarı itibara alınmış olması muhtemeldir. Bir kere, islâm dini zamanının şark dünyasında en yayılmış bir din olması dolayısıyla geniş bir saha kaplamış kalabalık islâm kitlelerinde sempati ve taraftar temin etmek yani imparatorluklarını genişletmekte bu otoriteden istifade etmek düşüncesi mevcut olabilir. Bundan başka hac mevsiminde hacca giden müslüman tabalarının hüsnü kabul görmeleri ve itibarlı bulunmalarını temin düşüncesi olacağı gibi ahiret için bir hayır ve sevap kazanmak endişesi de vârit olabilir. Yukarıda Anadolu Selçukları zamanında devam ettiğini söylediğimiz, hükümdarların vakıf tesis etme ve hediye gönderme âdeti, Osmanlılarda, Selçuklu Devletinin aşağı yukarı bütün müessesat ve ananelerini kabul ve devam ettirmiş olmalarına rağmen, her nedense Yıldırım'ın oğlu Çelebi Sultan Mehmet zamanına kadar pek nazarı dikkati celbetmemiştir.

(1) Mir-i lival: Bir şehir ve havalisinin askeri idari amiri, şeklen şimdiki ilbaylık vazifesine benzerse de askeri vazife ve salahiyetleri çok daha geniştir.

(2) İsmle oldukça açık ise de İnek oğlu değirmeni olarak dahi okunabilir.

(3) Şimdi Şarkı Karaağaç ve Eğirdir kasabaları İsparta vilâyetinin birer kazası yani aşağı yukarı aynı ayarda kasabalar olduğu halde vakfiyenin yazıldığı tarihte Eğirdir'in gerek daha geniş ve mâmur olması ve gerekse Hamid oğullarının merkezi olmuş olması itibarıyla devameden itibarlı geleneğinin mevcut olmasından dolayı Şarkı Karaağaç için Kasabaı Karaağaç Eğirdir için Medine'i Eğirdir tabirleri kullanılmaktadır ki her yönden şayanı dikkattir.

Çelebi Sultan Mehmet zamanında, veziri Hacı İvaz Paşanın da (4) teşvik ve ilkasıyla İslâm dünyasının bu mukaddes yerlerine, mühim gelirler temin edecek şekilde vakıflar tesisi ve hediyeleşmeler gönderilmesi âdeti ihdas edilmiştir ki (5) daha sonraları bu iş, muayyen bir formalite ve merasimle ifa edilen "Sürre Alayı", adı altında, büyük merasimlerle ve bir heyet vasıtasıyla gönderilen bir devlet işi haline getirilmiştir.

Padişahların bir âdet haline getirdikleri bu hibe ve vakıf işinde memleketin âyan ve ümerası kendilerini taklit ve takip etmişlerdir. Burada vakfiyesini neşrettiğimiz ve vakfiyeden kendisinin hacca gittiği anlaşılan Derviş bey de bu şekilde hareket edenlerden biridir.

Memlekette vukua yelen veba, dizanteri, kolera gibi salgın hastalıklar, büyük yangın ve zelzeleler, isyan, istilâ gibi içtimai felâketlerin, halkın günahlarının çoğaldığından; hayır hasenat kalmadığından meydana geldiğine inanıldığından, bu gibi felâketler vukuundan sonra da dini ve mukaddes yerlere hibe ve vakıflar yapıldı; meselâ Bayazıt II zamanında bu gibi bazı tabii âfetler zuhurundan sonra, Bayazıt camileri inşa ve tamirini emretmiştir.

Bu vakfiyenin tanzim edildiği 1648 yılı sıralarında, Isparta ve havalisinde Kara Haydaroğlu adında bir eşkıyanın büyük bir kıyamı vuku bulmuştur ki; devlet müdahalesiyle ancak (6) İbşir Paşa isyanı dağıtmak üzere Kara Haydaroğlu üzerine gönderilmek suretiyle isyan ve şekavetinin önü alınabilmiştir; ihtimal bizim Derviş Beyin de böyle bir dünya musibeti, dini hislerini galeyana getirerek bu vakfi tesis etmiş olması muhtemeldir.

Vakfiyede adı geçen kimseler:

Vakfiyede adı geçen kimseler, biri vakfi yapımı diğeri vakfa bakacak olan, yirmisi de şahit olmak üzere yirmi ikidir. Bunların kizeler

(4) Bu tecrübeli, kıymetli ve ihtiyar vezir, bir meseleden dolayı Murad II min asabiyetini mucip olduğundan, gözlemlene kızgın anıl geçirmek suretiyle öksür edilmiştir. Nuhbet - ükterarih vel'ahbar, C. II, S. 21

(5) Neşri, Cihanrûma, T. T. K. Kütüphanesindeki yazma nüsha, No. 45, V. 169 b, 170 a; Hayrullah efendi tarihi, C. VI, S. 98 - 99

(6) Nakd-üd tevarih; Rif'at efendi, İstanbul, 1296; S. 561

olduklarının — tabii mümkün olanlarının — tetkiki ve tesbiti, idari, iktisadi, edebi ilh. bakımlardan çok mühimdir, fakat biz bunların hiç birinin hayatı hakkında bir kayda tesadüf edemedik. Esasen vakfiye içerisinde de bir işaret bulunmadığından ve o zamanlar soyadı mevzuu bahis olamayacağından aynı şekilde raslanacak isimler hakkında — o havalide bile olsalar — bunlar olup olmadığı tefrik edilemez. O tarihlerde o havalinin eşrafını göstermesi itibariyle vakfiyede adı geçen kimseleri buraya sıralıyoruz:

Derviş bey: Vakfi yapan, eskiden, Karahisar-ı Sahip (şimdiki Afyon) mir-i livası olup, vakfiyenin tanzim edildiği tarihte Karaağaç-ı Yalvaç (şimdiki Şarkıkaraağaç) ta oturmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Nasuh Beşe: Müteveli-i vakf, yani vakfa bakacak olan adamdır ki, vakfiyeden Eğridir'de oturmakta olduğu ve Derviş beyin akrabası bulunduğu anlaşılmaktadır.

Diğer, Şahitler: Eski askerlerden Hacı Mehmet Ağa; bunun oğlu Ali Çavuş; hatip Tayyib efendi; Tahir çelebi; Ölü Mahmut efendi oğ. Mustafa Hamza halife oğ. Müderris Necati Efendi; Hacı Mehmet oğ. Müderris Hızır Efendi; ölü Veli Efendi oğ. Müderris Ahi Çelebi; Abdullah Bey oğ. Eyup Çelebi; ölü Hüseyin Efendi oğlu Abdülğafur Çelebi; eşraftan Ali oğ. Hacı Kasım; bunun oğ. Mustafa Çelebi; bunun da oğlu Hamza Çelebi; Hacı Musa oğ. Muslu Kethuda; Donarşa köyünden Veli oğ. Hacı Sun'i; Kalender oğ. Mehmet; Hamdi oğ. Nadi; Mustafa oğ. Hüseyin; Çarıkisarav köyünden İbrahim oğ. Canan; Gemen köyünden Abdurrahman oğ. Pir Ali Çelebi.

VAKFİYE

Bundan sonra "Amma baadi erbab-ül bab-a ruşen ve zahir ve ashab-ı âdâba iyan ve bahirdir bu cihan-ı gaddar esas cism-i nezzar gibi nâüstüvar ve bu dünya mekkâr bevvar ve bünyadı gayet nâpâyidardır mahalli ikamet ve sürurdur ve cayı rahat ve sabur değildir ve bu dahi mahfi ve mektum ve puşide ve namâlum değildir libas-ı hayat-ı insâni ber pelas ve âr ve camei vücud-u alemyan bir kabay-i müsteardır lacerem insan-ı kâmil oldur ki ibadet-i hakdan bir an gafil olmayup hal-i âfiyetinde

meâl-i akibeti re'yi reşid ile tedebbür ve fikri şedit ile tefekkür edüp eddünya mezreat-ül âhîret vifkınca mezra'ı dünyada tohum-u hayratı ziraat ve bezr-i hasenât-ı haraset edüp tekmiî melekât-ı kutsiyye ve tahsilî maarif-i ünsiye babında sarfî kudret ve bezli cehd-i tâkât kulmağla ruz-u haşrede hey'et-i behiyye üzere mahşur ve naim-i mukim darünnaim ile muğtenim ve mesrur ola binaen alazalık nefsi-i kasabai Karağac-ı Yalvaç sülkânından kâdret-ül ümeraiülkiran umdet-ül küberaiülfeham zevî-kadr-i vel ihtiram sahib-ül izzü vel ihtişam sabika İvâi Karahisarî sahib'den munfasıl olan sahib-ül hayrat vel hasenat talib-ül müberrat vessadakât zayirü beytullah - elharam essal beynerrikn-ü velmakam Derviş bey ibn-el merhum mağfur-ü Receb âlaallahü şanehu ve sânehu amma şanehu cenab-ü rabbül enlâk cellet-ü azmetühu ve illet-i kudretühu hazretlerinin ihsan etdüğü na'm-i cezile ve minen-i cemilesini kemal-i tenbih üzere mülahaza etdüğünde ahsen kema ahsen allahü ileyke emr-i şerifinde gaflet etmeyüp 'ma indeküm yenzû ma indallah bâkin mefhum-u latifi kalb-i pâkine münsak olup inan-ı azimeti teksir-i hayrata mağtuf ve tevkîyr-ü müberrata masruf olmağıyn meslis-i şer'i hatir-i lâzimüttevkîyrde sıdk-ı niyyet ve hulûs-u taviyyet ile silk-i mülkinde munzabit ve samt hakkında muncarî olup basabai mezkûre muzafatından Oğras naim kariyye sınırında vaki olup Arslan Doğmuş Su yu demekle maruf ve meşhur nehr-i câri üzere dâbir tahdid ve tavsiften müstağni Enik Oğlu Değirmeni demekle müteâref olan bir bab değirmen ki on iki sehîm olmak üzere mülk-ü müstera vakf-ı sahih-i şer'i ve habs-i sarîh-i mer'i ile vakf ve habsedüp şart eyledi ki kendi hayatta oldukça mezkûr değirmene keyf-i mâyeş ve yuhtar ve Hays-i mâyürîd mutasarrîf ola badi vefatihi zikrolunan değirmenin on bir sehîmi ve hasil olan galesi Medinei Münevvere'de Sultan-i Kevneyn sallâlahü aleyhi ve sellem hazretlerine vakfolup bir sehîmi herkim mütevellî olursa ana vakfola ve yine şart eyledi ki mürur-u eyyam ile zikrolunan değirmen tâmir ve termime muhtaç olup tas komak ve harkını aydıklamak lâzım geldikte cümleden hasil olan galle mârifet-i hâkim-üşşer'le biç olunup mütevellî yediyle harç ve sarfola ve yi-

ne şart eyledi ki akrabasından olup Medine-i Eğirdir sakinlerinden işbu hâzır-ı fil meclis olan fahr-ül'akran Nasuh Beşe ibn-i elhâc Abdurrahman nam râcîl (birkaç kelime yirtılmıştır) bâadi vefatihi evladı ve evladı batnan baadi batnan baaded'inkiraz kasabai mezbûrede hakim-üşşer' olan efendiler re'yi gördükleri bir salih (birkaç kelime yirtılmıştır) kinnesne mütevellî ola şerâyit-i muharrîre üzere vakf ve habs ve teshil ettikten sonra tescil için mumaileyh Nasuh Beşe'ye teslim eyledi oldahi tesellüm ve kabzettikten sonra vaafık-ı müşarüleyh zikrolunan vakıftan rücu ve yine kemakâne mülk-ü kadîmine isrirdade şüru' edüp meclis-i şer'i şerif-i lâzım-üttesrifte bu vehile takrir-i kelâm eyledi ki İmam-ı Âzam ve hüman-ı akdem Ebi-al hanife al-küfi-i cevzi hayr-ül cezaî ve küfi hazretlerinin re'yi âlem ârâları üzere vaakıf mücerred vakıftü demekle yokfa lüzum âriz olmadığı malûm ve mülküne kadîmine irca' kudreti gayri mektumdur mezheb-i mansur-u mezkûre binaen zikrolunan vakfı mütevelliden istirdad muradım olmuştur taleb ederim dedikte mütevellî mumaileyh dahî cevab-ı basevâba salik olup eğerci İmam-ı Âzam hazretlerinin mezheb-i şerifleri üzere hâl zikrolunan minvâl üzeredir lâkin İmam-ı rabbânî Ebû Yüsûf eşşehir bil-imam -üssânî lüzum-u sihhate lâzım olduğuna câzim olup İmam-ı Mehmet bin hasan-üşşeybânî hazretleri dahî teslim-i ilal mütevellî ohcak lüzum-u vakıfta tevakkuf etmemistir eyle olcak bu sûrette imameyn-i mezkûre katlarında lüzum emr-i mukarrerdir cânib-i vakfa nazar ve iptal hakkı ilâhîden hazer kavli-i imameyn-i hü-mameyn tercih iktiza eder deyu hakim mevki-ülkitapdan lüzum-u vakfa hüküm taleb edicek hakim-i müşarileyh cânib-i vakfı tercih edip alimen bilhâlaf vakf-ı merkumun lüzûmuna hükümedüp baadehu nakz-ı nakzına mecâl mahâl ve ihtilâl iptâlî mümteniül' ihtimâl oldu fermen beddelehu baadema semiahu feinnemâ ismihi alellezime yübeddülünehu innellehe semî'un alim ve ecr-ül vaakfî alel cevad-ülkerim cerâ zâlîke ve hurrîre fîl yevm-ül haamis-i aşer min zilhiccet-işşerife li senet-i seb'in ve hamsîne ve elf min hicret-i nebeviyye aleyhi efdal-üttahiy-

Şuhud-al hâl . . . . .

Isparta Halkevi Çalışmaları

HALKEVINDE RESİM SERGİSİ

Isparta Halkevi güzel sanatlar şubesinin orta derecedeki okullar arasında tertiplelediği resim sergisi 19 Mayıs 1947 pazartesi günü saat 14 te Sayın Valimiz Nuri Atayın uğurlu eliyle kordelâsı kesilerek halkımıza üç gün için açılmıştır.

Sergiyi binden fazla vatandaşımız gezmiştir.

Jüri heyetince, kız Enstitüsünden 37 numaralı Muallâ Şener, Erkek Sanat Enstitüsünden 16 numaralı Ali Toprak ve Ortaokuldan 1478 numaralı Hikmet Adıgüzel'in eserleri birinci katagoriye, Kız Enstitüsünden 53 numaralı Hayriye Talî, Erkek Sanat Enstitüsünden 98 numaralı Mustafa Bağcı ve Ortaokuldan 1601 numaralı Turan Atayın eserleri de ikinci katagoriye katılmışlar birinci ve ikinci gelenlere Halkevi Yönetim kurulunca hediyeleri verilmiştir.

Gençlerimizi tebrik ve takdir eder, gelecek sergiler için daha verimli çalışmalarını dileriz.

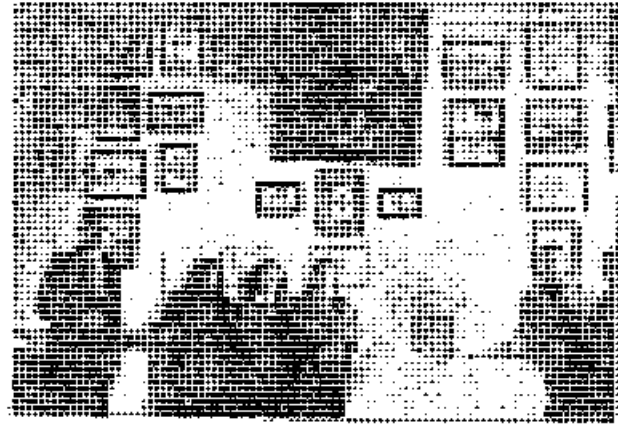
19 MAYIS GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI

Bu yıl 19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramını geçmiş yıllara nisbetle daha canlı ve daha manalı bir şekilde kutladık.

Törene Stadyumu çevreliyen okullu gençlerin bayramlarını Vali'mizin kutlamasıyla başlandı.

Halkevi Bantodunun çaldığı İstiklâl Marşile Şeref direğine Türk Bayrağı çekildi.

Bundan sonra Gönen Köy Enstitüsü Beden Eğitimi öğretmeni Kadri Aktuğ tarafından bugünün önemini belirten ve beden eğitimini hizmetine işaret eden bir söylev verildi. Genç

Halkevi Resim Sergisi

lik Yurda, Ulusa ve Cumhuriyete bağlılık andı içti.

Öğrenciler ve gençliğin hep bir ağızdan söyledikleri "Dağ başını duman almış,, marşından ve geçit resminden sonra Spor gösterilerine başlandı.

Gösterileri ilgi ile takip edilen Kız Öğrencilerimizden sonra, orta dereceli okullarımızın erkek öğrencileri ve Gönen Köy Enstitüsü öğrencilerinin gösterileri de zevkle ve heyecanla seyredildi.

Gösteriler devam ettiği müddetçe Gönen Köy Enstitüsü müzik kolu Millî havalar çalarak tam bir millî hava yarattı. Okulların Spor gösterilerini müteakip Gönen Köy Enstitüsü öğrencileri hep birden Millî oyunlar oynadılar. Yüzlerce genç bir anda efeleşti.

Gerçekten bu yıl Gençlik ve Spor Bayramını coşkun bir heyecanla kutladık. Bayramın bu şekilde, parlak bir surette kutlanmasında Spor öğretmenlerinin ve ilk defa olarak 200 öğrenci ile gösterilere iştirak eden Gönen Köy Enstitüsü'nün de büyük hissesi vardır.

Tören 12,30 da sona erdi.

Halkevlilerin Köy Gezisi

M. A.

ILYAS KÖY GEZİSİ :

Bu pazar, Halkevi Köycülük Kolu, Halkevi Başkanının, C. H. P. Başkanının, Ziraat Müdürünün, Köy Bürosu Şefinin ve bazı davetlilerin katılmasıyla ilimizin en güzel köylerinden biri olan İlyas köyüne gitmiştir.

Uç buçuk saatlik bir yolculuktan sonra varılan İlyas köyünde, köylüler tarafından karşılanan heyet, kısa bir dinlenmeden sonra kendisini teşkil eden meslek mensuplarına göre kısımlara ayrılarak köyü tenvire çalışmış ve uygulanma kabiliyeti olan öğütler verilmiştir.

Halkevi Başkanı Doktor Reşat Ayan köyün hastalarını muayene etmiş ve fakirlerine ilaçlar dağıtmıştır. Ziraat Müdürü Enver Zeynelgil köyün ziraat durumunu ile ilgilenmiş, bilhassa köy iktisadiyatında mühim bir yer tutan gülcülüğün daha verimli bir safhaya girmesi için güllere dadanan haşerelerin yok edilmesi hakkında öğütlerde bulunmuştur. Eski köyeülere Fehmi Aksoy köyün tarihini aydınlatmak üzere antikalara üzerinde durmuş ve Bayan öğretmen Beraet Batu da yerli motifler üzerinde meşgul olmuştur.

Heyet köylülerimizin samimi tezahürleri arasında köyden ayrılmıştır. Halkevi Köycülük Kolu programı gereğince, gelecek haftalarda da gezilerine devam edecektir.

★

Kamyonumuz, pazar sabahının serin ve salgın havasından rüzgârlar hasıl ederek yolları bitirmeğe çalışıyor. Hepimiz istisnasız neşeliyiz.

Fandastan sonra şoseden ayrılıyor, dar bir yola giriyoruz. Yol kılınç köyünü ikiye ayırıp ilerliyor. Önümüzde Burdur gölü, yer yer gümlenmiş mavi bir çarşaf gibi açılıyor. Çoktandır deniz görmeyen gözlerimiz gölün maviliğinde dinleniyor ve gönlümüz ferahlıyor.

Bir Gezi

Senir'e kadar göle yaklaşmakta devam ediyoruz. Senir göl kenarındaki beyaz okul binasıyla oldukça güzel bir köy. Senir'den sonra yolumuz, göl sahiline iki yüz metre kadar uzaktan gidiyor. Yolun iki yanında haşhaş ve ekin tarlaları var. Bazılarında köylü kadınlar haşhaş gidiyorlar, bazılarında arpa yoluyorlar. Söylendiğine göre, bu köy iki ton kadar afyon süttü elde eder, elli bin liraya yakın gelir sağlanmış.

İlerliyoruz, yolumuz beş on evlik Hamidiye'yi sağında bırakarak uzanıp gidiyor. Arazi burada fakirleşiyor, ekinler gördüklerimize nisbetle böysüz ve seyrek.

Hamallara yaklaşırken ekin tarlalarında yabancı otlar, hattâ çalıklar görülmüyor. Yolun sağında köy, mahdut sayıdaki evleriyle iç çeken bir manzara arz etmiyor. Solda gölün ötesinde, Burdur yeşillikler ve sisler içinde eriyor.

Kamyonumuz, göle olan uzaklığını koruyarak ilerliyor. Arazi kızarıyor, yer yer kiremit ocaklarına rastlanıyor. Gezinin başından beri gördüklerimiz hakkında izahlarda bulunan Bay İbrahim Gürdal, İlyas tarlaları arasından geçtiğimizi müjdeliyor.

Sahilde ağaçlar sıra sıradır. Karşıda İlyas sırtını yeşil tepelere dayanmış, yeşillikler arasında kayboluyor. Burnumuza sarhoş edici gül kokusu doluyor ve kulaklarımıza bol ve coşkun bir suyun tatlı şarlıları geliyor.

Köyün gölgeyi yollarında yürüyoruz. Evler kiremitli ve önleri bahçelidir. Bahçeler muntazam duvarlarla çevrili ve imbiklerle süslüdür. Yollarda küçük çocuklar yalınayak başkacak koşuyorlar. Köy kademe kademe yükseliyor. Hâkim bir yerden etrafı daha iyi seyrediyoruz. Herde, tepeler arasından bir havuz gibi görünen göl bize heyecan veriyor.

Göl ve köy yanyana görmeğe yadırgadığım iki kelimedir. Bu yadırgamada, uzun müddet çöl misali susuz köyler görmenin büyük tesiri vardır. Gene bu sebeptendir ki, şiirlerinde hayal unsuruna fazlaca yer vererek görmedikleri Anadolu köylerinden ideal tablolar çizen şairleri yakın zamana kadar kınamışumdur. Fakat bugün, İlyas'ı da gördükten sonra köye ait şiirlerini; koyu yeşilliklerle, bol sularla, yamaçları süsleyen sürtülerle, yanık kaval sesleriyle, su başlarında ellerinde testisi sıra bekleyen genç kızlarla ve daha birçok sayısız güzelliklerle süsleyen şairleri eskisinden daha ciddi karşıyorum.

Gerçi İlyas'ta sürtüler, kaval sesleri, genç kızlar yoktu. Buna mukabil taşlarda köpüren sular ve bu sulara gövül vermiş yeşillikler vardı. Temiz evler, temiz insanlar vardı. Renk vardı, koku vardı; hayat vardı.

Muhtarın evinde biraz dinlendikten sonra, Değirnenbaşına çıktık. Buraya köylüler de geldi. Arkadaşlar kendi sahalarını ilgilendiren meselelere dair köylülerle konuşmaya başladılar. Dr. Reşat Ayan köyün mahdut sayıdaki hastalarıyla meşgul oldu. Fakirlerine ilâç verdi. Yüksek Ziraat Mühendisi Enver Zeynelgil ziraat işleri üzerinde konuştu. Güllere dadanan haşerelerin yok edilmesi için öğütler verdi. Çevremize ait Ün'de yazdığı tarihi etütleriyle Isparta tarihini zenginleştiren Fehmi Ak-su köyün yaşlı birkaç kişisinden köyün kuruluşu hakkında bildiklerini sordu ve köy tarihini aydınlatacak antika sikkeler üzerinde durdu. Ötede, kız Enstitüsü öğretmenlerinden Bn. Berâet Batu, karşısına üç küçük köylü çocuk al-

Öğrencilerime

Benim biricik birler,
Çok hoşuma giderler,
Kuzu gibi melerler,
Öğretmenim diyerek.

Zil çalarken şaşarlar,
Hep beraber koşarlar,
Şarkı söyler coşarlar,
Öğretmenim diyerek.

Sabah erken gelirler,
Derlerini bilirler,
Gülüştür eğlenirler,
Öğretmenim diyerek.

Baş. Öğ.

Neşet MÜLAYİM

muş, resimlerini çiziyordu. Yanında az önce gidiği bir köy evinde çizdiği giyim eşyalarının resimleri vardı.

Beride köyün iktisadî durumu üzerinde konuşuluyordu. Yüz seksen haneli ve bine yakın nüfuslu köy, güleçlük ve ormancılıkla geçiniyormuş. On kadar kayıklariyle odunlarını Burdur sahiline nakledelelmiş. İktisaden tamamen Burdur'a bağlı imişler, Isparta'ya mahkemeye gelecekleri zaman Burdur'dan trenle binerlelmiş. Bu uzun yolculuğu önlemek için Bay Mehmet Bilginer Isparta - İlyas arasında işliyecek bir otobüsün civar köylerde müşteri olarak muntazam seferler yapabileceğini ileri sürdü. Böyle bir otobüs işlemeye başlarsa Kdınc, Senir, Hamidiye, Hamallar, İlyas hattâ bazan Keçiborlu bile bu seferlerden faydalanabilecekler.

Köylü ile uzun boylu, her konuda konuştuktan sonra kamyonumuza henüz yerleşmiş idik ki, şiddetli bir yağmur başladı ve üstümüz muhtelif yerlerinden delikli bir kumaşla örtülü olduğu için hepimiz iliklerimize kadar ıslandık. Fandas çeşmesinde, mutat üzere, börek yemek için indığımız zaman üşüdüğümüzü daha fazla hissettik. Çeşmeden ayrılırken ovada sessiz bir akşam başlıyor ve güneşü battığı yerde, tabiat en güzel tablolardan birini çiziyordu.

Halkevîler Geresin köylüleri arasında

GERESİN KÖY GEZİSİ :

Halkevi Yönetim Kurulunca kararlaştırılan köy tetkik gezilerine 18 Mayıs 1947 pazar günü birincisi olmak üzere Geresin köyüne gidilmek suretiyle başlanmış oluyor. C. H. P.'nin kamyonuyla tam saat 9 da Avcılar Kulübünde toplanan heyet hareket etmiştir. Heyet içinde köylerimizin her türlü dileklerini karşılayacak müehassıllar vardı. Şehirden ayrılınca Çökür ovasının son yağan yağmurlardan ne kadar faydalandığı ve kara toprağın üstünün zümrüt gibi yeşillendiği görülünce gayri ihtiyari herkes bir kat daha neşelenmiş bulunuyordu.

Az sonra Çökür köyüne gelmiştik. Bir gün evel açılan Köy Kadınları Dikiş Kursunun sergisini görmek üzere okula girdik. Sergi odasına girdiğimiz zaman göze çarpan tertip ve intizam hakikaten takdire şayandı. Her masanın önünde duruluyor ve köy tipi dikilen elbiseler birer

birer tetkik ediliyor ve neticede hepimizin de gururla göğsümüz kabarıyordu. Çalışmasını bilen bir millet olduğumuzu bu sergi bir kere daha isbat etmiş oluyordu. Bu sergiyi hazırlayan Gezici Kurs Öğretmeni Bayanın memleket ve millet için çalışmasındaki fedakârlığı karşılığın gelen şükranlarımızı sunmamak insanın elinden gelmiyor. Bu devletin böyle fedakâr ve feragatkâr öğretmenleri oldukça dünyanın üstün milleti olmamasına imkân var mıdır, Yolumuza devam etmek için kamyonla binerken köylülerden bazıları sayın Millî Eğitim Müdürümüze bu kursun bir sene daha buarda kalmasını rica ediyorlardı. Millî Eğitim Müdürümüze de şimdiden 25-30 öğrencinin kaydı yapıldığı takdirde bu işin kaabil olacağını köylülere söylediler. Kamyonla bindik ve yolumuza devamla başladık. Kandas belini geçtikten son-

ra Keçiborlu ve Baladiz ovaları yeşil bir hal gibi gözlerimizin önünde serilmiş bulunuyordu. Geçerken sağ ve solumuzda ekinlerin gelişmiş olduklarını gördükçe ferahlığımız bir kat daha artmış oluyordu. Heyet arasında C. H. P. İl Yönetim Kurulu Başkanı Bilginer de vardı. Kandırasına sarktığımız sırada yolumuzun üstünde bir tane keklik görüldü. Makine hemen durdu. Bilginer indi. Fakat keklik çahlar arasından vâdiye doğru inmeğe başlamıştı. Takip etti, bir iki dakika sonra silâh sesi duyuldu. Az sonra da elinde keklik olduğu halde Başkan kamyonu yetişmişti ve yolumuza devama başlamıştı. Her geçişte ovalarımızın tam bir gelişme manzarasından sevincimiz artıyordu. Şu muhakkak ki bu sene hasılatımızın bugünkü durumu çok iyidir. Şoseden ayrılıp köy yoluna ve dağlara yanaşmağa başladık. Bir tepeye geldik. Oradan köy görüldü. Köy güneye maruz bir vâdi içine kurulmuş etrafındaki tepelerde bulunan ormanlar buraya başka bir güzellik veriyordu. Köye girdiğimiz zaman grup grup köylüler yol kenarlarında karşıladılar. Tam Halkodasının önünde otomobilimiz durdu. İndik, odaya girdik. Yolda karşıyanlar da yavaş yavaş odaya geliyorlardı. Biraz dinlendikten sonra Halkevi Başkanımız sayın doktorumuz, muhtara halkın toplanacağı bir yerde oturmamızı ve köyde hasta varsa ilân edilerek Halkodasında muayenelerinin yapılacağını söyledi.

Halkodasının yanındaki meydanlığa çıktık. Hemen hemen bütün köy halkı da orada toplanmış bulunuyordu. İlk söze yine Halkevi Başkanımız başladı. Bu gezinin maksadını kısaca anlattıktan sonra köylünün dileklerine cevap verileceğini söyledi. Köye girerken yolda bahçelerdeki ağaçlarda görülen kuruluklara sebebiyet veren haşerelerden şikâyet ettiler. Buna ilminin genç ve mesleğinin adamı çalışkan Ziraat Müdürümüz cevap verdi. Bu haşerelerin ne suretle meydana geldiğini ve ne şekilde el birliği ile mücadele edileceğini anlattıktan sonra bir memuru lâzım gelen ilaç ve âletlerle göndereceğini yalnız bu memura köylülerin de iş sahasında yardım etmelerini ve ilaçlanmadık hiçbir ağacın kalmamasını söyledi. Bundan sonra sayın Veteriner Müdürümüz hayvanlarda hastalık olup olmadığını sordu. Da-

varlarda bit olduğunu söylediler. Bunun sebebi ve yapılması lâzım gelen ilaçları anlattık-tau sonra bir davara iki kuruluk bir ilacın kâfi geleceğini ve merkeze geldiklerinde daireye uğruyarak ilaçların alınmasını söyledi. Bu sırada hasta olanlar da birer birer Halkodasına gelmeğe başlamıştı. Sayın Başkanımız yanında Sıtma Mücadele Doktoru olduğu halde muayene neye başlamak üzere yanımızdan ayrılmışlardı. Köylüler daha evelce 8-10 maddelik köy ihtiyaçlarını tesbit etmişler ve dileklerimiz diyerek C. H. P. Başkanına vermişlerdi. Bunların arasında köyün içme suyunun demir borularla getirilmesi işi de vardı. Yapılan umumî görüşmede demir boru ile çimentodan dökülecek borular arasında mukayese ve münakaşalardan sonra merkezden gönderilecek bir usta ile çimento boru yapılmasına karar verildi. Bundan sonra köyün umumî hali ve durumu hakkında konuşmalar yapıldı ve köyde yapılması kaabil olan işler hakkında kendilerine izahat verildi. Bilhassa ziraatin bir çeşidine bağlı kalınmaması üzerinde duruldu. Meyvacılık ve arıcılığa köyün çok müsait olduğu anlatıldı.

Halkodasına döndüğümüz zaman salon muayene edileceklerle dolmuştu. Her iki doktorumuz muayenelerine devam ederken C. H. P. Başkanı da köyün dilekleri üzerinde durmuş onlarla yapılması kaabil olanların ne şekilde yapılacağını kararlaştırmıştı. Saat epeyce ilerlemiş hava karamağa başlamıştı. Biraz sonra muayene bitmişti. Biraz dinlendikten sonra hafif hafif yağmur çilerken köyden ayrıldık. Baladiz köyüne yaklaşırken hızlanan yağmurdan biraz korunmak için Baladiz köy okuluna girdik. Orada bir saat kadar kaldıktan sonra yolumuza devam ederek saat 6.30 da Isparta'ya geldik. Halkevimizin bu kabil gezilerinin her halde çok verimli olacağına hiç şüphemiz yoktur. Heyete başarılar dileriz.

Isparta Ağzının Fonetik Özellikleri

II

Selâhattin EZEN

Bundan evvelki yazımızda Isparta ağzının fonetik özelliklerini genel olarak gözden geçirmiştik (1). Bundan sonra fonetik, morfoloji ve sintaks yönünden inceliyeceğiz.

"A,, Fonemi :

1 — Ses uyumuna aykırı kelimelerin bir kısmında ince sesli bir heceden sonra (a) sesli bir hece gelir. Bu (a) lar Isparta ağzında (e) olmuştur :

Biraz : birez
Entari : enteri
Lira : lire
Şeftali : şefteli
Terazi : terezi

2 — Bazan (o) olur :

Babul : bovul
Davul : dovul
Kavun : kovun
Tavuk : tovuk

3 — Bazan (u) olur :

Baba : huba

"B,, Fonemi :

1 — Bazı kelimelerin başındaki (b) ler (p) olur:

Balta : palta

2 — Bazan (m) olur :

Bahane : mahana

3 — Bazan Isparta ağzında fazla bir (b) vardır :

Pamuk : pambık — mahlaç

Hamal : hambal

4 — (b) bazan düşer :

Böbrek : börek

"C,, Fonemi :

1 — Bazan (ç) olur:

Dilenci : dilengi
Yalançı : yalançı

2 — Bazan (d) olur :

Kurcalamak : kurdalamak

"Ç,, Fonemi :

1 — Bazan (c) olur:

Açız : acız
Çizme : cizme
Çizmek : cizmek
Çingene : cingene

2 — Bazan (ş) olur :

Çekiç : çekeş
Çepiç : çebiş
İğdiç : iğdiş

"D,, Fonemi :

Bazan (t) olur :

Defter : tefter

"E,, Fonemi :

1 — Ses uyumu gerektiği zaman (a) olur:

Elma : alma
bahçe : bahça
Halva : halva

2 — Bazan (ü) olur :

Böcek : böcü

"F,, Fonemi :

1 — Bu fonem bazan düşer:

Yufka : yuka
Öfke : öke

2 — Bazan (h) olur :

Fol : hol (ortada fol yok, yumurta yok.)

3 — Bazan (p) olur :

Fiske : piske

"G,, Fonemi :

1 — Bazan (h) olur:

Gırtlak : hırtlak

2 — Bazan da düşer :

Buğday : buday

ÖZ TÜRKÇE KELİMELER

Nuri KATIRCIOĞLU

SUYMEK = Ağaçların uyanıp sürmeye başlaması,

SURTUKİE = Uzun çaket, sako,

SOSMEK = Koyun, inek gibi hayvanların toslaması,

SUYUM = Terbiye, görgü seviyesi,

SUYUMSÜZ = Göngüsüz, terbiyesiz.

Ş

ŞARLAK = Sun'i şelale, yüksekten akıtılan sular,

ŞEMBEL = Şen, şatır, güldürücü,

ŞİNK = Kilenin dörtte birliği, hububat ölçüsü,

ŞİŞİRİM = Kuvvetli ve süratli yağan yağmura verilen ad,

ŞİRKİRLAK = Kapı rizesinin horuzu,

ŞİRKMAK = Kuvvetli silkmek, kucaklayıp yer vurmak.

T

TAHRA = Ağaç kesmek, odun yarmak gibi işlerde kullanılan garga burunlu yakpare bıçak,

TAHİL = Hububat cinsi,

TALVAR = Yazlık bostan çardağı,

TAT = Kaba, yakışksız, biçimsiz,

TAVSUMAK = Vakti geçmek, tavı geçmek,

TAYLAK = Altı aybktan, iki yaşına kadar olan deve yavrusunun adı,

TELESÜMEK = Yorgun düşmek, terleyip kaba kaba solumak,

TENGERİEK = Yün ipi bükme için kullanılan haç biçiminde bir nevi kerman,

TENGERİLEK = Yuvarlak,

TENGERİLEMEK = Yuvarlamak,

TESÜRMEK = Açlık, yorgunluk veya hastalıktan susuz kalıp ağzı ve dudakları kurumak,

TEPİT ve **TEPERME** = Darı hamırını katı halde el ile yassılatıp kızgın saç üstünde pişirirler (Teperme) olur. Arpa unuyla darı ununu melez yapıp saç üstünde pişirirler (Tepit) olur.

TİGLİLAMAK = Gizlice gözetlemek,

TİNGİRDATMAT = İğlenmek, alay etmek,

TİNGİLDİMEK = Zıp zıp sıçrayarak yürümek. (Köpek takyeyi neyleyecek, tingilderke düşürür) Atalar sözü,

TİNMAK = Saymak, aldırış etmek,

TİNMAZ = Adam yerine koymamak, kulak asmamak,

TİNAS = Yağın, haşman yağını,

TİOKLU = Bir yaşını geçen erkek koyun,

TİOKUÇ = Çamaşır döğmeye mahsus tahta tokmak,

TİOMBAK = Tombul, yakışıklı, semiz,

TİOMBALAK = Yuvarlak, etine dolgun,

TİUTMA = Uşak, hizmetçi,

TİOSUN = Üki yaşını geçen kara sığır, genç boğa,

TİURAMAK = Rehin,

TİURACAK = Yemek tencerelerini tutmaya mahsus paçavra,

TİUTSAK = Alıkoymak, tuzak, kapan, hapis hane,

TİUNGÜLMEK = Fırlamak, sıçramak.

U

UD = Âr : hayâ : utanma,

UDLANMAK = Haya ve edep cihetiyle utanmak,

UĞRU = Eşkiya : hırsız,

UĞRAK = Yol üstünde uğrak yeri, istasyon, iskele,

ULAK = Ekleme,

ULAM = Eklenebilecek parça,

UMAGAN = Umucu,
UTANSAK = Mahcûp tabiatli : utangiç,
URŞAT YAKIŞIK
URŞAT = Yakışksız : çirkin,
UYUNTU = Davetsiz gelen, davetliler arkası
na takılıp giden,
UYLAŞMAK = Tebelleş olmak.

Ü

ÜGRÜMEK = Beşiği veya salıncağı sallamak,
çocuğu uyutmak,
ÜLÜK = İprigin emziği,
ÜNLEMEK = Seslenmek,
ÜNLENMEK = Ünüü : şöhretini uzaklara
yaymak,
ÜNELMEK = Yetişmek, büyüme, inkişaf et-
mek,
ÜLEŞMEK = Paylaşmak,
ÜLEŞDİRMEK = Dağıtmak, taksim etmek,
ÜSKES = Kanaatında veya inadında ısrar,
ÜRMEK = Hավlamak, (Köpek ürür, kervan yü-
rür).
ÜREMEK = Çoğalmak, artmak, bereketlen-
mek,
ÜRETMEK = Artırmak : çoğaltmak,
ÜTMEK = Yutmak, kazanmak, oyunda kazan-
mak.

V

VİGİLTİ = Gürültü,
VİGİLDAMAĞ = İnsan kalabahğından çıkan
gürültü.

Y

YABA = Harmanda sap atmak için kullanılan
çatal biçimindeki ağaçdan yapılmış kürek,
YADIRGAMAĞ = Yabancılık sezmek, bileme-
mek,

YAGAĞNMAK = Hincını almak için pundun
beklemek,

YAKIM = Türkü,

YAKIM YAKMAK = Acıklı olaylar hakkında
türkü, düzmeç,

YALIM = Derece, seviye,

YALIN = Üstü örtüsüz, çıplak,

YAMDINMAK = Susuzluktan yanmak, yutgu-
nup aranmak,

YARGLIĞAMAĞ = Allahın rahmetine mazhar
olmak, sığınmak.

YATILAK = Yatağundan çıkanmayan köttürüm
insan,

YAVUNOUK = Eikşemek. (Çiy yemedim ki mi-
dem yavuncusun).

YAZGI = Yere serilen kilim, halı gibi şeyler,

YENİLİ = Hafif,

YENLİCEK = Hafif meşrep,

YELDİRİGEME = Hastanın buhran içinde sa-
yıklaması,

YERMEK = Zem etmek, hakir görmek. (Kız
yeren cennet yüzü görmez).

YETİK = Kayıp.

YİTİRMEK = Kaybetmek,

YİĞMEK = Kokmak, tefessuh etmek,

YOLLUK = Yolcu için yapılan yol yemeği,

YOM = Niyyet kurmak,

YORDAM = İzân,

YOKUŞ = Eskimiş elbise,

YOYMAK = Tabii güzelliğini kaybetmek, tat-
bir hale gelmek,

YÜLEMEK = Budamak ağaçlar hakkında.

Z

ZAYNAK = Tilkî tabiatli kaysak insan.

— S O N —

ÜN — İSPARTA HALKEVİ DERGİSİ

Umumî Neşriyatı idare eden : Kemal TURAN — İmtiyaz sahibi : Hilmi ÇAKMAKÇI

Yıllık Abonesi 240, Sayısı 40 Kuruştur.